

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566
(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

LEADERSHIP IN COMMUNITY DEVELOPMENT BASED ON BUDDHIST WAY OF THE LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATION IN PHON SAI DISTRICT, ROI ET PROVINCE

SM1 SOMBOON JORNTONG

A THEMATIC PAPER SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE
PROGRAM IN BUDDHISTIC LOCAL GOVERNMENT
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

(COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด**
ชื่อนักศึกษา	:	**จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**การปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**ดร. พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า**

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

.....

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร. ภาสกร ดอกจันทร์)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....

(ดร. พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า)

กรรมการ .....

(พระครูกิตติวราทร, ผศ. ดร.)

กรรมการ .....

(พันตำรวจตรี ดร. พชรเดช เสมานู)

กรรมการ .....

(ดร. เวชสุวรรณ อาจวิชัย)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thematic Topic	:	Leadership in Community Development Based on Buddhist Way of the Local Government Organization in Phon Sai District, Roi Et Province
Student's Name	:	Sm1 Somboon Jorntong
Degree Sought	:	Master of Political Science
Program	:	Buddhistic Local Government
Academic Year	:	2023
Advisor	:	Dr. Pornpimol Pochailar

Accepted by the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Political Science. (Buddhistic Local Government)

Dean of Faculty of Social Sciences .....
(Phramaha Surakrai Jinabuddhisiri)

Thesis Committee :
Chairman .....
(Assoc. Prof. Dr. Phasakorn Dokchan)

Member (Advisor) .....
(Dr. Pornpimol Pochailar)

Member .....
(Phrakrukittiwarathorn, Asst. Prof. Dr.)

Member .....
(Pol. Maj. Dr. Pacharadech Semanu)

Member .....
(Dr. Wedsuwan Ardwichai)

Copyright of Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อสารนิพนธ์	:	**ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด**
ชื่อนักศึกษา	:	**จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**การปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**ดร. พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า**

สารนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากรกำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. และแพทย์ประจำตำบล มีจำนวนทั้งสิ้น 1,008 คน โดยจัดทำกลุ่มตัวอย่างจำนวน 285 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 0.67-1.00 และมีความเชื่อมั่นเท่ากับ .96 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และ F-test

ผลการวิจัยพบว่า:

1. ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.19) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)

2. ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง โดยรวมไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ได้แก่ ผู้นำองค์กรควรมีการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างอาชีพ รายได้ ให้กับชุมชน ส่งเสริมให้มีการดำเนินชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

คำสำคัญ ภาวะผู้นำ, พัฒนาชุมชน, วิถีพุทธ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

Thematic Topic	**:**	**Leadership in Community Development Based on Buddhist Way of the Local Government Organization in Phon Sai District, Roi Et Province**
Student's Name	**:**	**SM1 Somboon Jorntong**
Degree Sought	**:**	**Master of Political Science**
Program	**:**	**Buddhistic Local Government**
Anno Domini	**:**	**2023**
Advisor	**:**	**Dr .Pornpimol Pochailar**

The objectives of this thesis were: 1) to study the level of Leadership in Community Development based on Buddhist Way of the Local Government Organization in Phon Sai District, Roi Et Province 2) to compare the Leadership in Community Development based on Buddhist Way of the Local Government Organization in Phon Sai District, Roi Et Province, classified by gender, age, education level, and position 3) to study Leadership recommendations in Community Development based on Buddhist Way of the Local Government Organization in Phon Sai Distrct, Roi Et Province. It was a quantitative research. The population used in this research consisted of 1,008 executives, personnel, sub-district headmen, sub-district inspectors, village headmen, assistant village headmen, volunteer villagers, and sub-district doctors. Prepare a sample group of 285 people. The instrument used for data collection was a 5-point estimation scale questionnaire with content validity of 0.67-1.00 and a confidence level of .96. The statistics used in the research were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test value, and F-test.

The research found that:

1. The level of Leadership in Community Development based on Buddhist Way of the Local Government Organization in Phon Sai District, Roi Et Province. Overall and each aspect was at a high level ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.19), when considering each aspect, ranked from the aspect with the highest average to the lowest were

economic (The Four Noble Truths), and the aspect with the lowest average was spiritual (The Four Noble Truths).

2. Comparison of opinion in Leadership in Community Development based on Buddhist Way, classified by gender, age, education level and position overall were no difference.

3. Recommendations on Leadership in Community Development based on Buddhist Way were Organization leaders should promote community development to create a career and income for the community, encourage the people's lifestyle to have a good quality of life and enhanced the quality of life for a better quality.

Keywords : Leadership, Community Development, Buddhist Way, Local Government Organization.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากหลายท่าน และสามารถดำเนินการศึกษาค้นคว้าได้เป็นผลสำเร็จผู้ทำวิจัยจึงขอขอบคุณมาณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด และขอกราบขอบพระคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัย พระเมธีวัชราภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ชี้แนะ อันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูกิตติวราทร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ อันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และ ดร.พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า อาจารย์ที่ปรึกษาหลักที่ได้ให้ความเมตตา ความรู้ คำแนะนำชี้แนะ และตรวจสอบแก้ไข ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์ ประธานกรรมการและคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ทุกท่าน พ.ต.ต. ดร.พชรเดช เสมานู และ ดร.เวชสุวรรณ อาจวิชัย และคณาจารย์สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ทุกท่านที่เป็นอาจารย์ประสิทธิ์ประสาทวิชา

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสมุห์ ศิลาศักดิ์ สุเมโธ, ดร., พระครูสีลสราธิคุณ, ดร. และว่าที่ ร.ท.กล้าณรงค์ อารีเอื้อ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งได้ให้คำชี้แนะตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงข้อความให้สมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ นายจิรศักดิ์ ศรีบุญลือ นายอำเภอโพนทราย ที่ให้ความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามในเขตอำเภอโพนทราย และประชาชนทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ประโยชน์และคุณค่าของสารนิพนธ์ ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสุดท้ายขอกราบขอบพระคุณ ครอบครัวจรทอง คุณบิดา คุณมารดา และพระอนุรักษ์ อภินนฺโท ที่เป็นกำลังใจในการเรียนและจัดทำสารนิพนธ์สำเร็จได้ด้วยดี

จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง

สารบัญคำย่อ

การใช้อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยใช้การอ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และพระสูตรและอรรถกถาแปล เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 2 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยอันเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการค้นคว้า ซึ่งมีคำย่อและคำเต็มเรียงตามลำดับเล่ม ดังนี้

คำย่อชื่อคัมภีร์ในพระวินัยปิฎก (ฉบับภาษาไทย)

คำย่อ		**คำเต็ม**	
วิ.ม.	=	วินยปิฎก	มหาวคฺค

คำย่อชื่อคัมภีร์ในพระสุตตันตปิฎก (ฉบับภาษาไทย)

คำย่อ		**คำเต็ม**		
ที.สี.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลกฺขนฺธวคฺค
ที.ม.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคฺค
ที.ปา.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคฺค
ม.มู.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	มชฺฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสก
ม.ม.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	มชฺฌิมนิกาย	มชฺฌิมปณฺณาสก
สํ.นิ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	สํยุตฺตนิกาย	นิทานวคฺค
สํ.สฬา.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	สํยุตฺตนิกาย	สฬายตนวคฺค
องฺ.ติก.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	องฺคุตฺตรนิกาย	ติกนิปาต
องฺ.จตุกฺก.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	องฺคุตฺตรนิกาย	จตุกฺกนิปาต
ขุ.ขุ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ขุทฺทกปาฐ
ขุ.ธ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ธมฺมปท
ขุ.สุ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	สุตฺตนิปาต

คำย่อชื่อคัมภีร์ในพระอภิธรรมปิฎก (ฉบับภาษาไทย)

คำย่อ		**คำเต็ม**	
อภิ.สงฺ.	=	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณี

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก (ภาษาไทย)

คำย่อ		**คำเต็ม**		
อภิ.สงฺ.อ.	=	อภิธมฺมปิฎก	อฏฺฐสาลินี	ธมฺมสงฺคณีอฏฺฐกถา

สำหรับการอ้างเลขที่อยู่หลังชื่อย่อคัมภีร์ พระไตรปิฎก มี 2 แบบคือ แบบ 3 ตอนสำหรับพระไตรปิฎก และแบบ 2 ตอนสำหรับอรรถกถา เช่น ขุ.มหา. 29/131/87. หมายถึง ขุทฺทกนิกาย มหานิเทส เล่มที่ 29/ ข้อ 13 / หน้า 87. และที.ม.อ. 2/34 หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงฺคลวิลาสินี มหาวคฺคอฏฺฐกถา เล่ม 2 ข้อ 34

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... จ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ช

กิตติกรรมประกาศ..... ฌ

สารบัญคำย่อ..... ญ

สารบัญ..... ฏ

สารบัญตาราง..... ฑ

สารบัญภาพ..... ฒ

บทที่

1 บทนำ..... 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 3

1.3 สมมติฐานของการวิจัย..... 3

1.4 ขอบเขตของการวิจัย..... 4

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย..... 5

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ..... 5

2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 8

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ..... 8

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน..... 25

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น..... 38

2.4 การบูณาการตามแนววิถีพุทธตามหลักอริยสัจ 4..... 45

2.5 สภาพพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย..... 55

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 62

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 67

3 วิธีดำเนินการวิจัย..... 69

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง..... 69

3.2 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง..... 67

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 70

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ..... 70
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 72
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล..... 72
3.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล..... 73
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 76
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 76
4.2 ลำดับขั้นตอนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 76
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 77
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 95
5.1 สรุปผล..... 95
5.2 อภิปรายผล..... 97
5.3 ข้อเสนอแนะ..... 98
บรรณานุกรม..... 100
ภาคผนวก..... 107
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย..... 108
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย..... 110
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ทดลองใช้เครื่องมือ..... 114
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล..... 116
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย..... 118
ภาคผนวก ฉ ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ..... 126
ประวัติผู้วิจัย..... 131

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	จำนวนประชากร.....	58
2.2	ข้อมูลผู้บริหาร บุคลากร และผู้นำชุมชน.....	59
4.1	จำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเพศ.....	77
4.2	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน.....	79
4.3	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4).....	80
4.4	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านสังคม (อริยสัจ 4).....	81
4.5	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4).....	82
4.6	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4).....	84
4.7	ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ.....	85

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่ **หน้า**

4.8 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ..... 86

4.9 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม อายุ..... 87

4.10 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามระดับการศึกษา..... 88

4.11 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม ระดับการศึกษา..... 90

4.12 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามตำแหน่ง..... 91

4.13 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม ตำแหน่ง..... 92

4.14 ความถี่ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน ตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวม..... 93

สารบัญภาพ

ภาพที่ **หน้า**

2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 68

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจะพัฒนาชุมชนนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของชุมชน นั้นก็คือ คน (People) และคนที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชนก็คือผู้นำชุมชน (Community Leaders) การพัฒนาชุมชนส่วนมากมักเกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนที่เป็นผู้กระตุ้น และนำพาสมาชิกในชุมชนดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไปสู่เป้าหมาย เพราะผู้นำคือคีย์แมนหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะบรรลุเป้าหมายเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกในชุมชนหรือการก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ “ผู้นำ” มีส่วนสำคัญให้เกิดการบรรลุผลและการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำ คือบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจผ่านการลงฉันทามติหรือการคัดเลือกจากคนอื่นๆ ในกลุ่มหรือสมาชิกในชุมชน และเป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นในสิ่งที่ผู้อื่นร้องขอ สามารถชี้นำหนทางให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความเชื่อมั่น ผู้นำจะเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจหรือตำแหน่งที่กำหนดให้เป็นผู้นำเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากกว่าบุคคลอื่นในชุมชนนั้นเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาทั้งของคนและสมาชิกในชุมชน (T. N. Whitehead, 1963)

ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์กร เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องวางแผนสั่งการดูแล และควบคุมให้บุคลากรขององค์การปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ปัญหาที่เป็นที่สนใจของนักวิชาการและบุคคลทั่วไป ซึ่งผู้นำอาจมาจากการเลือกตั้ง การแต่งตั้งหรืออาจจะมาโดยภาระหน้าที่ตามความสามารถและเป็นผู้ถือได้ว่ามีอิทธิพลในกลุ่มเพื่อที่จะกำกับ ค่อยช่วยเหลือประสานงานที่จะนำพาองค์การนั้น ๆ ไปสู่เป้าหมายความสำเร็จ เป็นคุณสมบัติของความเป็นผู้นำที่อยู่ในตนเองที่ทำให้ผู้ที่อยู่รอบข้างรอบตัวรู้สึกถึงและสัมผัสได้ เป็นผู้นำทั้งด้านศาสตร์และศิลป์อยู่ในตนเอง ทำให้เป็นที่ย่อมรับและเป็นที่ไว้วางใจ เชื่อใจจากผู้อื่นว่าจะนำพาองค์การไปสู่ความสำเร็จได้ ผู้นำหรือภาวะผู้นำอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งสำหรับสังคมมนุษย์ที่หลายคนมีความยินดีปรารถนาที่จะได้มา นับได้ว่าเป็นบุคคลที่สำคัญมากที่สุดบนความสำเร็จหรือความล้มเหลวในองค์การนั้น ๆ มีอำนาจทั้งในการบังคับบัญชา แบ่งมอบหมายภาระงานในการกำกับดูแลให้เป็นไปตามกลไกเป้าหมายขององค์การ ผู้นำจึงเป็นตัวหล่อหลอมบุคคลให้เข้ากับงาน เข้ากับความต้องการของงานและเป้าหมายสุดท้ายคือเข้ากับเป้าหมายความต้องการขององค์การด้วย (สุชาติ ทองมา, 2560)

ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงมีบทบาทอย่างมากต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยในการพัฒนาทางการเมืองท้องถิ่นและการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ลักษณะส่วนตัวของผู้บริหาร รวมทั้งการปรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการพัฒนาองค์กร นอกจากนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องมีความเข้มแข็งที่จะพัฒนาองค์กรจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับบทบาทการบริหาร การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถบรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้นำหรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการบริหารงาน การอำนวยความสะดวกในการบริการประชาชน ตลอดจนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ภาวะผู้นำจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงาน โดยการปฏิบัติงานใด ๆ ภายในองค์การให้ประสบความสำเร็จ ย่อมต้องการความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย องค์การที่ประสบความสำเร็จมีลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งแตกต่างกันไปจากองค์การที่ไม่ประสบความสำเร็จคือ การมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพการบริหารใด ๆ จะเกิดประสิทธิภาพได้ผู้บริหารจะต้องใช้ภาวะผู้นำกระจายความรับผิดชอบอย่างเป็นธรรมไปสู่ผู้ใต้บังคับบัญชาในหน่วยงานของตน และใช้ภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับทุกสภาพการณ์ได้และใช้ความรู้ความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงาน อย่างมีประสิทธิผลด้วย (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2551, หน้า 4)

ผู้นำท้องถิ่นที่ดีมีศีลธรรมและเป็นผู้นำการปกครอง ต้องมีการพัฒนาทั้งในด้านชุมชน สังคม จิตใจ ความมีเมตตา มีคุณธรรมยึดหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและเทอดทูนไว้ซึ่งสถาบันอันสูงสุด หน้าที่รับผิดชอบงานในด้านเกี่ยวกับสังคม ชุมชน งานด้านความมั่นคง งานป้องกันและปัญหายาเสพติดในพื้นที่ ซึ่งปัญหายาเสพติดถือได้ว่าเป็นปัญหาสาธารณะในพื้นที่อำเภอโพนทราย และเป็นปัญหาที่สมควรได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้นำท้องที่กับปัญหานี้ คือมีการสับเปลี่ยนผู้นำตามวาระในการเลือกตั้งส่งผลให้การบริหารงานและกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ไม่ได้รับการสนับสนุนและสานต่องานต่อเนื่อง (แผนพัฒนาท้องถิ่นอำเภอโพนทราย, 2564)

ดังนั้น ผู้นำตามแนววิถีพุทธต้องปลูกฝังจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์ให้กับชุมชน ตามหลักพุทธศาสนาในการถือประพฤติปฏิบัติต่อศีล 5 การเสพของมึนเมา ปัญหานี้ซึ่งหากปล่อยไว้จะส่งผลกระทบในวงกว้างและเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น และควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ถึงการเป็นผู้นำที่ได้ใส่ใจในการแก้ไขปัญหาทุก ๆ ด้านอย่างแท้จริง เพื่อพัฒนานำพาท้องถิ่นและประชาชน การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการนับถือศาสนาของประชาชนในชุมชนพื้นที่อำเภอโพนทราย อาชีพหลักคือ

เกษตรกรรมและการค้าขายประชาชนนับถือศาสนาพุทธและมีการทำบุญในโอกาสต่างๆ และประเพณีสืบทอดกันมาอยู่ตลอดและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอโพนทรายได้มีการสนับสนุนกิจกรรม ประเพณีประจำปีของพื้นที่ในด้านศาสนาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทุกระดับ ทั้งโรงเรียน ชุมชน หมู่บ้านเพื่อเป็นการปลุกจิตสำนึกให้บุคคลในชุมชนและนักเรียนนักศึกษาได้รักษาไว้ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ให้รู้ถึงความดี ความชั่วการทำความดีต่าง ๆ ซึ่งผู้นำท้องถิ่นและคณะบริหารท้องถิ่นได้เสนออนุมัติงบประมาณ เพื่อใช้ในการบำรุงพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ ของทุกปี เช่นการจัดกิจกรรมแห่เทียนพรรษา ตักบาตร ฯลฯ โดยทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม (แผนพัฒนาอำเภอโพนทราย, 2564)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และวัฒนธรรมตามแนววิถีพุทธ เพื่อให้ดำเนินการนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอโพนทราย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง

1.2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1.3.1 ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทีมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน ตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ดแตกต่างกัน

1.3.2 ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ดแตกต่างกัน

1.3.3 ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีระดับการศึกษา มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

1.3.4 ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีตำแหน่ง มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อมุ่งศึกษา ค้นคว้าและให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงในเรื่องภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้อง ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

4.1.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร 22 คน บุคลากร 107 คน กำนัน 5 คน สารวัตรกำนัน 10 คน ผู้ใหญ่บ้าน 52 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 117 คน อสม. 690 คน แพทย์ประจำตำบล จำนวน 5 คน รวมทั้งหมดจำนวน 1,008 คน (สำนักทะเบียนอำเภอโพนทราย, 2565)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากร กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. แพทย์ประจำตำบล จำนวน 285 คน โดยวิธีการเทียบตารางสำเร็จของเคซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, อ้างใน ธีรวุฒิ เอกะกุล, 2543, หน้า 138)

4.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด การพัฒนาชุมชน คือการร่วมดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น และดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานในชั้นแรกต้องอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงานภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น 4 ประเด็น คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้มีการพัฒนาและมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการนำการพัฒนาชุมชน (ครรชิต พุทธโกษา, 2554, หน้า 80-81)

วิถีพุทธ คือ การบูรณาการหลักอริยสัจ 4 ประกอบด้วย 1. ทุกข์ คือ เป็นความจริงที่เราต้องรู้หรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น คืออะไร มีขอบเขต และผลกระทบอย่างไร 2. สมุทัย คือ เป็นความจริงที่เราต้องรู้และแก้ไข ให้ได้หรือจัดการแก้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหานั้นให้ได้

3. นิโรธ คือ เป็นความจริงที่เราต้อง บรรลุถึง หรือทำให้เกิดความชัดเจน 4. มรรค คือ เป็นความจริงของทางแก้ปัญหาที่เรา ต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และบรรลุเป้าหมาย

4.1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

4.1.4 ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเวลาในช่วงปี พุทธศักราช 2566

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ได้ทราบระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.5.2 ได้ทราบผลเปรียบเทียบภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.5.3 ได้ข้อเสนอแนะภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.5.4 นำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.6. คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 ภาวะผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับมอบหมายซึ่งอาจมาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งและเป็นที่ยอมรับสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาท ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร บุคลากร กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. แพทย์ประจำตำบล ของเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.6.2 การพัฒนาชุมชน หมายถึง การจัดทำแผนชุมชนที่ชาวบ้านกำหนดอนาคตของชุมชนตนเอง เกิดกระบวนการในการจัดการชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกัน เพิ่มคุณค่าทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การวางแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาและชุมชน ตามขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน คือ เตรียมความพร้อมชุมชน การวิเคราะห์ ข้อมูลเรียนรู้ตนเองและชุมชน กำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา กำหนดแผนงานโครงการพัฒนาชุมชน ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.6.3 วิถีพุทธ หมายถึง หลักธรรมต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการชุมชนวิถีพุทธ คือ หลักอริยสัจ 4 มีดังนี้

1) ทุกข์ หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนที่ทำให้เกิดความเดือดร้อน เช่น ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาความยากจน และทุกข์ที่เกิดจากความแก่ ความเจ็บ และความตาย ทุกข์จากความผิดหวัง จากความเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

2) สมุทัย หมายถึง เป็นความจริงของทางแก้ปัญหา ที่เราต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และบรรลุเป้าหมาย ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน มีหลายประการ หากเรารู้สาเหตุของความทุกข์และกำจัดสาเหตุนั้นได้เรายอมระงับหรือดับ ความทุกข์ได้

3) นิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ เมื่อรู้สาเหตุของความทุกข์และดับสาเหตุนั้นได้ก็บรรลุความดับทุกข์ได้ ก็ควรหาวิธีแก้ไข เพื่อขจัดตัณหาย่อมเข้าถึงนิโรธ คือ บรรลุนิพพาน

4) มรรค หมายถึง วิถีซึ่งมีองค์ประกอบแปดประการที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์หรือนิพพาน วิธีการดังกล่าวนี้ไม่ตึงเกินไปและไม่หย่อนเกินไป กล่าวคือไม่เป็นการทรมานตนให้ลำบาก และไม่ปล่อยตนตามอำเภอใจ องค์ประกอบทั้งแปดมีความเหมาะสมพอดี เป็นทางสายกลาง จึงเรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา

1.6.4 ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน หมายถึง การจัดทำแผนชุมชนที่ชาวบ้านกำหนดอนาคตของชุมชนตนเอง เกิดกระบวนการในการจัดการชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกัน เพิ่มคุณค่าทางเศรฐกิจ สังคม พัฒนาทางด้านจิตใจและส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การวางแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาและชุมชน ตามขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน ของเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.6.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง เป็นเขตการปกครองรูปแบบหนึ่ง มีสถานะและอำนาจในการปกครองตนเองตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายของรัฐหรือท้องถิ่น คำว่า เทศบาล หมายถึง องค์กรที่ทำหน้าที่บริหารเขตพื้นที่ดังกล่าว เทศบาลเป็นเขตการปกครองในรูปแบบปกติ ซึ่งแตกต่างจากเขตการปกครองพิเศษพื้นที่ในเขตเทศบาลหนึ่ง อาจครอบคลุมถึงกระจุกพื้นที่ที่มีประชากรอยู่อาศัยจำนวนมากแห่งหนึ่ง เช่น นคร เมือง หรือหมู่บ้านพื้นที่ดังกล่าวหลายแห่งรวมกัน บางส่วนของพื้นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.6.6 ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง สถานะภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง

1) เพศ หมายถึง เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม สำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) เพศชาย และ (2) เพศหญิง

2) อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม สำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม (1) อายุ 18-30 ปี (2) อายุ 31 – 40 ปี (3) อายุ 41-50 (4) 51 ปีขึ้นไป

3) ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ จำแนกเป็น 4 ระดับการศึกษา คือ (1) ต่ำกว่ามัธยมศึกษา (2) มัธยมศึกษา (3) ปริญญาตรี และ (4) สูงกว่าปริญญาตรี ขึ้นไป

4) ตำแหน่ง หมายถึง ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม สำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม (1) ผู้บริหาร (2) บุคลากร (3) ผู้นำชุมชน (3) แพทย์ประจำตำบล /อสม.

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.4 การบูรณาการตามแนววิถีพุทธตามหลักอริยสัจ 4

2.5 สภาพพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7 กรอบแนวคิดของการวิจัย

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

วิรุฬห์จิต ใบลี (2548, หน้า 265) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เป็น ความสามารถของบุคคลในการใช้อิทธิพลและกระตุ้นจูงใจสมาชิกในกลุ่มหรือผู้อื่นให้ร่วมมือร่วมใจทำงานบรรลุความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

พัชรนันท์ กลั่นแก้ว (2549, หน้า 75-79) ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ คือ ความตั้งใจและความพยายามของผู้นำในการแสวงหาทางออกที่จะส่งเสริมสนับสนุนผู้ร่วมงานให้มีความก้าวหน้าทำผลงานให้บรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 2 ประการคือ

1. มีความชัดเจน ความสอดคล้อง (Integrity) โดยการชีแจงอธิบายจุดประสงค์ในเป้าหมายแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันทุกฝ่ายงาน

2. มีความไว้วางใจ (Trust) โดยผู้นำสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ร่วมกันในการกล้าตัดสินปัญหาให้ความช่วยเหลือรับฟังปัญหาและพยายามเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้ร่วมงานแต่ละคน

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2549, หน้า 3) กล่าวว่า ผู้นำเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นผู้นำ บุคคลผู้ผลักดัน ผู้สร้างพลังร่าว ผู้สร้างแรงจูงใจกระตุ้น ผู้ก่อให้เกิดพลังการปฏิบัติการดำเนินการของมวลสมาชิกให้เข้าสู่เป้าหมายตามที่ต้องการ

พีรเดช เกิดอุดม (2549, หน้า 5) กล่าวว่า ความหมายของภาวะผู้นำว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้การดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องมีผู้ตามหรือสมาชิกภายในกลุ่มยอมรับในความเป็นผู้นำตามปัจจัยดังกล่าว ผู้นำจึงจะสามารถใช้อำนาจและอิทธิพลเหนือผู้ตาม การได้มาซึ่งอำนาจของผู้นำมีทั้งจากตัวบทกฎหมาย บารมี เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานที่ดีและประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

สมยศ นาวีการ (2549, หน้า 18) กล่าวว่า ผู้นำเป็นกระบวนการของการสั่งการและการใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกของกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งระหว่างคนในกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์ที่คนหนึ่ง หรือ หลายคนซึ่งเราเรียกว่าผู้นำสามารถทำให้คนอื่นส่วนมาก ซึ่งเป็นผู้ตามดำเนินการไปในทิศทางที่ผู้นำกำหนด

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550, หน้า 331) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับมอบหมายซึ่งอาจมาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาทของกลุ่ม สามารถที่จะชักนำหรือชี้นำให้สมาชิกของกลุ่ม รวมพลังเพื่อปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ของกลุ่มให้สำเร็จ

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551, หน้า 4) ให้ความหมายของ ผู้นำ (Leader) เป็นบุคคลที่ทำให้องค์กรประสบความก้าวหน้า และบรรลุผลสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้นำคือบุคคลซึ่งก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

วนิดา พิพัฒน์วัฒนะกุล (2551, หน้า 10) กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึง พฤติกรรมที่ผู้นำแสดงออกในรูปของกระบวนการ ความสามารถหรือกิจกรรมซึ่งก่อให้เกิดอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่นโดยที่บุคคลอื่นจะคล้อยตามหรือปฏิบัติตามผู้นำเพื่อให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ในสถานการณ์ใด สถานการณ์หนึ่ง หรือเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ภาวะผู้นำจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานการณ์และการฝึกฝนของแต่ละบุคคล

ภารดี อนันต์นาวี (2551, หน้า 5) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการและสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่งได้เป็นที่ยอมรับให้เป็นผู้นำในกลุ่มและมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มบุคคลนั้นสมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มเผชิญอยู่ได้โดยอาศัยอำนาจหน้าที่หรือการกระทำของผู้นำในการชักจูงหรือชี้นำ บุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

เนตร์พัณณา ยาวิราช (2552, หน้า 4) ให้ความหมายไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาบุคคลอื่นโดยได้รับการยอมรับ และยกย่องจากบุคคลอื่นเป็นผู้ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจและให้ความร่วมมือความเป็นผู้นำเป็นผู้มีหน้าที่ในการอำนวยการ หรือสั่งการบังคับ

บัญชา ประสานงานโดยอาศัยอำนาจหน้าหน้าที่เพื่อให้กิจการงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ

กิติ ตยัคคานนท์ (2553, หน้า 8) กล่าวว่า ผู้นำ หมายความว่า ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการ โดยใช้กระบวนการสื่อความหมาย หรือการติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

วิมล จันทร์แก้ว (2555, หน้า 3) ให้ความหมายไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงความสามารถของบุคคลในการใช้อิทธิพลอำนาจและสามารถจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติตามความคิดเห็นและความต้องการของตนด้วยความเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือเพื่อจะนำไปสู่ความสำเร็จบรรลุเป้าหมายของกลุ่มหรือองค์การตามที่กำหนดไว้

พรสวัสดิ์ ศิรศาตนันท์ (2555, หน้า 32) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง การแสดงออกทางภาวะผู้นำที่ไม่จำเป็นต้องคงตัวตลอดเวลา เพราะภาวะผู้นำจะมากหรือน้อยขึ้นนอยู่กับภาวะผู้ตามและ สถานการณ์ในขณะนั้น ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ผู้ตามที่แตกต่างกัน ผู้นำอาจจะต้องแสดงภาวะผู้นำที่แตกต่างกัน หรือในสถานการณ์หนึ่งบุคคลหนึ่งอาจแสดงภาวะผู้นำ เมื่ออยู่ในอีกสถานการณ์หนึ่งบุคคลนั้นอาจอยู่ในฐานะผู้ตามก็ได้

ณัฐชานันท์ พูลแก้ว (2558, หน้า 83) ให้ความหมายไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงศิลปะหรือกระบวนการของผู้นำ ที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรือกลุ่ม ให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้นและเต็มใจ สามารถปฏิบัติงานเพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ได้สำเร็จ

สุชาติ ทองมา (2560, หน้า 15) ได้ให้ความหมายว่า ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์กร เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องวางแผนสั่งการดูแล และควบคุมให้บุคลากรขององค์การปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ปัญหาที่เป็นที่สนใจของนักวิชาการและบุคคลทั่วไป ซึ่งผู้นำอาจมาจากการเลือกตั้ง การแต่งตั้งหรืออาจจะมาโดยภาระหน้าที่ตามความสามารถและเป็นผู้ถือได้ว่ามีอิทธิพลในกลุ่มเพื่อที่จะกำกับ ค่อยช่วยเหลือประสานงานที่จะนำพาองค์การนั้น ๆ ไปสู่เป้าหมายความสำเร็จ

สรุปได้ว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลใดก็ตามที่ได้รับ การยอมรับจากกลุมหรือสังคมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ให้เป็นผู้นำกลุ่มไปสู่เป้าหมาย หรือ ความต้องการของกลุ่มการยอมรับจากกลุ่มหรือสังคมที่มีต่อผู้นำนั้นอาจเกิดขึ้นได้ในลักษณะต่างกัน เป็นบุคคลที่ได้รับคัดเลือกจากกลุ่มให้เป็นหัวหน้าอันประกอบไปด้วย ผู้บริหาร บุคคลากร ผู้นำชุมชน โดยจะประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาท

และขณะเดียวกัน ก็สามารถทำให้สมาชิกภายในกลุ่มปฏิบัติงานร่วมกัน มีความสมัครสมานสามัคคี งานบรรลุ ผลสำเร็จเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.1.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำ

ยงยุทธ เกษสาคร (2544, หน้า 1-6) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ เป็นบุคคลศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะกระตุ้นจูงใจหรือใช้อิทธิ พลต่อบุคคลอื่น ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการโดยใช้กระบวนการสื่อความหมาย การติดต่อ ซึ่งกันและกัน ให้เกิดมีใจร่วมกับตนดำเนินการจนกระทั้งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินการจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้ ฉะนั้นคนที่จะเป็นผู้บริหาร หรือผู้นำองค์กร ซึ่งมีลักษณะของผู้นำที่มีรูปแบบต่าง ๆ กันความเป็นผู้นำมีผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ หลายอย่าง ถ้าหัวหน้าหรือผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำในตัว กิจการงานของหน่วยงานก็จะดำเนินไปได้โดยเรียบร้อยราบรื่นและก้าวหน้า ตรงกันข้ามถ้าหัวหน้าหรือผู้บริหารขาดความเป็นผู้นำในตัว ก็จะเกิดผลเสียต่าง ๆ หลายประการ ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นตัวการแห่งการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ภายในหน่วยงาน พฤติกรรมความเป็นผู้นำจึงมีผลไปถึงผลผลิตขององค์กร ความพึงพอใจและกำลังใจ ความจงรักภักดีต่อหน่วยงาน ความกระตือรือร้น การบูรณาการ ฯลฯ ของผู้ร่วมงานด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งความเป็นผู้นำจะมีลักษณะสำคัญ คือ

1) ด้านคุณสมบัติส่วนตัวของผู้นำ ได้แก่ ผู้นำที่มุ่งแสวงหามรรควิธีที่จะนำผู้ร่วมงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานตามที่กำหนดไว้

2) การแสดงออกในรูปของพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ความสามารถในการตัดสินใจ กล้าคิด กล้าทำ มีความรับผิดชอบและมีวิสัยทัศน์ ที่กว้างไกลเพื่อก่อให้เกิดผลในแง่ของความมีพลังอำนาจและอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน

3) การแสดงออกซึ่งศักยภาพ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปผู้นำที่มีความเป็นผู้นำสูงจะต้องสามารถแสดงบทบาทในการนำด้วยบารมี และความมีอิทธิพลเหนือกลุ่มบุคคลอื่นได้ในทุกสถานการณ์

4) ความเป็นผู้นำเป็นสิ่งที่ฝึกฝนอบรมพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จากประสบการณ์การเรียนรู้ ดังเช่น ผู้นำที่สำเร็จการอบรมจากสถาบันพัฒนาผู้บริหาร หรือผู้นำที่ผ่านการอบรม เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเป็นต้น

5) ผู้นำที่ดีจะต้องสามารถสร้างความจงรักภักดีให้เกิดในจิตสำนึกของบุคคลากรต่อหน่วยงาน สร้างความพึงพอใจด้วยการใช้ศักยภาพอยางเต็มที่ให้เกิดแก่ผู้ร่วมงานได้จนสามารถสร้างทีมงานได้อยางมั่นคง

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ (2550, หน้า 6) กล่าวว่า ภาวะผู้นำมีหลายแบบแตกต่างกันไปตามแนวคิดของนักทฤษฎีแต่ละคน ภาวการณ์ เป็นผู้นำที่เกิดประสิทธิภาพจำเป็นต้อง

เลือกแบบภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับบทบาทที่เป็นไปได้และ รู้จักดัดแปลงให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทฤษฎีภาวะผู้นำนั้นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังที่ จำแนกไว้ ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะ (Trait) และคุณสมบัติ (Qualities) ของผู้นำที่มีประสิทธิผล (Trait Theories)

กลุ่มที่ 2 ทฤษฎีทางด้านพฤติกรรม (Behavior Theories)

กลุ่มที่ 3 ทฤษฎีทางด้านสถานการณ์ (Situational Theories)

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550, หน้า 277-278) กล่าวว่า ผู้นำมี 2 ระดับ โดยแต่ละระดับจะมีบทบาทแตกต่างกัน ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับองค์การในการวางกลยุทธ์ขององค์การ

1. ภาวะผู้นำในระดับสูง (upper-echelon leadership) ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการวางแผนกลยุทธ์เพื่อกำหนดทิศทางและจุดมุ่งหมายรวมขององค์การตลอดจนปรัชญาและหลักการพื้นฐานที่เกี่ยวกับการดำเนินงานต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสม ผู้บริหารระดับสูงดังกล่าวมีขอบเขตความรับผิดชอบครอบคลุมทั้งองค์การรวมทั้งเน้น การดำเนินงานภายนอกองค์การจึงเป็นลักษณะภาวะผู้นำแบบมหาภาคคือมีบทบาทที่ส่งผลกระทบในวงกว้างตลอดทั้งองค์การจึงเรียกภาวะผู้นำในระดับสูงนี้ว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เพราะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคตได้ดี เป็นผู้สร้างองค์การให้มีความสามารถ ในการยืดหยุ่นและปรับตัวอยู่เสมอ และมีมุมมองระยะยาวที่เป็นเป้าหมายในการนำทางให้แก่องค์การได้อย่างชัดเจน

2. ภาวะผู้นำในระดับจุลภาค (micro leadership) ได้แก่ผู้บริหารระดับกลางและระดับต้นขององค์การ ซึ่งเป็นผู้ที่รับแผนกลยุทธ์จากผู้บริหารระดับสูงนำไปถ่ายทอดสู่ระดับภาคปฏิบัติ เป็นผู้บริหารที่มีขอบเขตความรับผิดชอบต่องานหน้าที่เฉพาะด้านและแผนปฏิบัติการ

สมคิดบางโม (2558, หน้า 70-71) กล่าวว่า ปัจจุบันนักทฤษฎีได้ศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำในหลาย ๆ ด้านและเสนอแนะว่าการพัฒนาทฤษฎีภาวะผู้นำนั้น สภาพแวดล้อมทางด้านสถานการณ์ ควรจะต้องขยายขอบเขตให้กว้างขึ้นความคาดหมายของผู้ตามหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและแรงจูงใจในการการทำงานกลุ่มมีความสำคัญสำหรับกระบวนการภาวะผู้นำ พฤติกรรมของผู้นำที่มีประสิทธิภาพนั้นย่อมจะสัมพันธ์กับปัจจัยทั้งสามดังกล่าวที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ความต้องการแบบของพฤติกรรมและเป้าหมายของกลุ่มผู้ตาม ประกอบลักษณะของสถานการณ์จะก่อให้เกิดเค้าโครงหรือกรอบของพฤติกรรมของผู้นำที่จะต้องนำไปปฏิบัติ รวมทั้งการรับรู้ของผู้นำเอง ความสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดว่าปัจจัย 3 อย่างคือ

1) สถานการณ์

2) ความคาดหวังของผู้ตาม

3) แรงจูงใจ จะผสมผสานกันได้ดีเพียงใด ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดภาวะของผู้นำ

สรุป ความเป็นผู้นำ เป็นการใช้ความสามารถส่วนบุคคลในการโน้มน้าวใจให้ผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา หรือแม้กระทั่งบุคคลอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกันในการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจจะไม่ใช่ผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตรงยินดีปฏิบัติงานให้ด้วยความเต็มใจ ผู้บริหารที่ดีไม่ว่าจะเป็นองค์กร ภาครัฐหรือภาคเอกชนควรมีการพัฒนาภาวะผู้นำของตนเองให้มีเพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลิกภาพ ด้านพฤติกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมในการทำงานในหน้าที่ การตัดสินใจในสถานการณ์ที่ฉุกเฉิน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ตนเองมีศักยภาพในการเป็นผู้นำที่ดีได้มากขึ้น ผู้นำมีหลายประเภทผู้นำแต่ละคนมีแนวคิดและแนวทางในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน การที่ผู้นำจะใช้แนวคิดใดไปใช้เป็นศิลปะในการเป็นผู้นำของแต่ละบุคคล ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะงานและลักษณะของพนักงานของตนเองด้วย ผู้นำที่สามารถบริหารงานได้อย่างสอดคล้องกับความพึงพอใจของพนักงาน ถือเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จในองค์กร

2.1.3 คุณลักษณะของภาวะผู้นำ

กวี วงศ์พุฒ (2550, หน้า 47-48) กล่าวว่า คุณลักษณะที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้นำมีลักษณะดังนี้

1. บุคลิกภาพ (Personality) เป็นเรื่องที่ติดมากับตัวของบุคคลแต่ละคนในส่วนที่สามารถปรับปรุงแก้ไขให้ดีได้ บุคลิกภาพดังกล่าวคือ

1.1 ความสามารถในการปรับตัว เป็นความสามารถทั่วไปของบุคคล

1.2 ความต้องการที่จะนำ ซึ่งอาจจะเป็นความสามารถในส่วนลึก ๆ มองไม่เห็นชัดแต่ก็สามารถค้นคว้าได้

1.3 ความมั่นคงทางอารมณ์ ซึ่งแต่ละคนจะมีนิสัยทางด้านความคงที่ของอารมณ์การควบคุมอารมณ์ได้มากน้อยเพียงใด

1.4 ความเป็นตัวของตัวเอง มีอำนาจในการตัดสินใจต่าง ๆ ตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม

1.5 ความอุตสาหพยายาม หมายถึง ความอดทนของแต่ละบุคคลที่จะพยายามฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ

1.6 ความคิดสร้างสรรค์ ถือเป็นพรสวรรค์อย่างหนึ่ง ที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะแล้วคิดออกมาเป็นรูปธรรม

1.7 ความทะเยอทะยานเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการความสะดวกสบายใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา หากทุกคนได้ใช้ความคิดดังกล่าวอยู่ตลอดเวลาเพราะการคิดแต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกันออกไป

2. ความรู้ ความสามารถ (Intelligence) สมองของคนเรานี้ธรรมชาติสร้างมาเพื่อใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ความรู้ความสามารถจะเห็นได้จาก

2.1 เชาว์ปัญญา การปรับตัวต่อปัญหาอย่างเหมาะสมและความสามารถในอันที่จะทำกิจกรรมต่างๆได้อย่างมีจุดมุ่งหมายและมีคุณค่าทางสังคม สามารถคิดอย่างมีเหตุผลสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ความแม่นยำในการตัดสินใจ การตัดสินใจ เป็นอีกหน้าที่หนึ่งที่สำคัญของคนที่เป็นผู้นำในการบริหารคนและบริหารงานให้ขับเคลื่อนไปข้างหน้า

2.3 ระดับความรู้ ความจำไว้เท่ากันก็จริง การเป็นผู้นำนั้นคุณต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถในตัวเองอย่างเต็มเปี่ยม มีทักษะสำคัญๆในการทำงานที่สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ดีในการทำงาน แต่การรับรู้การถ่ายทอดอาจจะมีบางสิ่งบางอย่างแตกต่างกันออกไป ดังนั้นจึงวัดระดับความรู้ได้จากการศึกษาในระดับที่สูง ๆ ขึ้นไปของแต่ละคน

2.4 ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา สื่อภาษาเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ทุกชาติจะมีภาษาของตนเองหรือไม่ก็ตาม แต่การพูดถือเป็นเรื่องของการสื่อความหมายให้สามารถเข้าใจกัน ผู้นำที่มีความสามารถในการพูด การเขียนย่อมได้เปรียบกว่า

3. คุณลักษณะด้านสังคม (Social Skill) การเข้าสังคมเป็นของคนทุกคนเพราะคนเราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกได้ การเข้าสังคมของคนแต่ละระดับต้องมีพิธีรีตองแตกต่างกันออกไปตามสภาพการณ์และเหตุการณ์นั้น ๆ คุณลักษณะด้านสังคมมี ดังนี้

3.1 การรู้จักประนีประนอม การที่บุคคลทำงานร่วมกับคนอื่น ผลประโยชน์เป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อย ด้วยเหตุนี้จึงต้องการคนที่จะมาประสานผลประโยชน์หรือเป็นคนที่คอยประนีประนอมให้ทุกคนที่ร่วมงานเกิดความพอใจ

3.2 ความสามารถในการบริหาร งานบริหารเป็นการใช้ศิลป์ ซึ่งแต่ละคนไม่สามารถใช้ได้ทัดเทียมกัน ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ การศึกษาเล่าเรียนก็จะเป็นส่วนประกอบในการบริหารได้บ้างเช่นกัน

3.3 ความร่วมมือ ถือเป็นเรื่องสำคัญมากในการเป็นผู้นำ เพราะผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่สามารถชักจูงให้ผู้ร่วมงาน ตั้งใจทำงานหรือทำตามที่ผู้นำต้องการด้วยความเต็มใจ

3.4 ความเป็นที่นิยมชมชอบ เราคงจะเคยเข้าไปในงานเลี้ยงและพบคนหนึ่งซึ่งจากสีหน้าท่าทาง เป็นบุคคลที่เรามองแวบเดียวเกิดความรู้สึกอยากรู้จัก อยากทักทายมีความเลื่อมใสศรัทธายิ่งเมื่อเห็นเขาพูดจาด้วยแล้วเกิดความนิยมชมชอบตามมา

3.5 ความเป็นนักการทูต เป็นบุคคลที่รัฐแต่งตั้งให้ดำเนินกิจการทางการทูตกับรัฐอื่นหรือองค์การระหว่างประเทศ หน้าที่หลักของนักการทูต คือ การเป็นผู้แทนเจรจาและปกป้องผลประโยชน์ ตลอดจนปกป้องประเทศนั้น ๆ

4. คุณลักษณะด้านกายภาพ (Physical Characteristic) ถือเป็นเรื่องที่ติดตัวมาอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจสามารถแก้ไข ปรับปรุงด้วยการให้อาหารหรือรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งการออกกำลังกายที่เหมาะสมด้วย คุณลักษณะด้านกายภาพมี ดังนี้

4.1 ส่วนสูง ถึงแม้ทุกคนไม่สามารถจะสูงทัดเทียมกัน แต่ก็เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าการรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการนั้นมีส่วนทำให้คนเราสูงได้ไม่เพียงเพราะพันธุกรรมเพียงอย่างเดียว

4.2 น้ำหนัก การควบคุมน้ำหนักจะเห็นได้ชัดเจนจากนักมวย เพราะการควบคุมต่าง ๆ ย่อมเกิดผลตามที่เราต้องการ หรือเป็นไปตามเป้าหมายระหว่างบุคคลมีนักจิตวิทยาได้ทำการทดสอบเรื่องน้ำหนักกับการเป็นภาวะผู้นำเหมือนกัน แต่ไม่มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญ

4.3 การฝึกฝน นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการดำรงชีวิต การที่ร่างกายของคนเราได้รับการออกกำลังกาย การฝึกฝนให้ใช้ความคิด การใช้สมอง การนั่งสมาธิล้วนแล้วแต่มีส่วนทำให้จิตใจเยือกเย็น สามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นผู้นำได้ในที่สุด

4.4 ความสมบูรณ์ของร่างกาย การรักษาตนให้พ้นจากโรคภัยถือเป็นลาภอันประเสริฐตามหลักของพระพุทธศาสนา ดังนั้น ความสมบูรณ์ต้องมีส่วนประกอบด้านอื่นด้วยเช่น การรักษาความอบอุ่นของร่างกาย การพักผ่อนที่เพียงพอ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

วีรชาติ วิลาศรี (2550, หน้า 12) กล่าวว่า ผู้นำทีดีควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะด้านวิชาการ ได้แก่ มีความรู้ด้านวิชาการเป็นอย่างดี มีความรู้ ทั่วไปเป็นอย่างดี และมีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารและการเป็นผู้นำ

2. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ มีบุคลิกภาพด้านร่างกายดี เช่น แต่งกายดี วาจาดี และวางตนเหมาะสม สามารถร่วมงานกับบุคคลอื่น ๆ และเป็นที่ยอมรับของ ผู้ร่วมงาน มีความเชื่อมั่น มีความกล้าหาญอดทน มีเมตตา มีใจเป็นธรรม เป็นต้น

3. คุณลักษณะด้านความสามารถในการปฏิบัติงาน ได้แก่ รู้บทบาทและหน้าทีของตน มีความรับผิดชอบ มีความละเอียดรอบคอบ มีความสามารถในการประสานงานและจูงใจและมีผลงานเป็นทียอมรับของคนทั่วไป

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551, หน้า 73-74) กล่าวว่า ลักษณะที่สัมพันธ์กับภาวะผู้นำสามารถจัดประเภทได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของผู้นำที่มีประสิทธิผล (Personality Trait of Effective leader) ลักษณะผู้นำที่มีประสิทธิภาพมีดังนี้

1.1 เป็นบุคคลที่ทำให้องค์กรประสบความกาวหน้าและบรรลุผลสำเร็จ

1.2 เป็นผู้ที่มีบทบาทที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา

1.3 การจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามการสื่อสารและมีอิทธิพลเหนือผู้ใต้บังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ของการบริหารที่ดำรงตำแหน่งอยู่

1.4 ผู้นำที่มีส่วนทำให้เกิดวิสัยทัศน์ขององค์กรและของพนักงาน ซึ่งรวมถึงผู้นำที่สามารถใช้อำนาจ อิทธิพลต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อนำกลุ่มประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง

1.5 ผู้นำยังเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มและสามารถนำกลุ่มให้ปฏิบัติงานต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

2. แรงจูงใจของภาวะผู้นำ (Leadership Motive) แรงจูงใจเป็นความจำเป็นความต้องการ แรงกระตุ้น ความปรารถนา หรือสภาพภายในของบุคคลซึ่งมีพลังกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่จะบรรลุเป้าหมายผู้นำที่มีประสิทธิผลมักมีการแสดงลักษณะเด่นด้านแรงจูงใจ ซึ่งมีพลังกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่จะตอบสนองความต้องการด้านการยอมรับ การยกย่อง และความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิตของเขา แรงจูงใจหรือความต้องการของภาวะผู้นำที่เกี่ยวข้องกับงานประกอบด้วย

2.1 แรงจูงใจในด้านอำนาจ (Power Motive) เป็นแรงจูงใจที่ต้องการควบคุมและมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะต้องมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ ผู้นำที่มีแรงจูงใจด้านอำนาจสูงสุดจะมีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ

1) มีการแสดงออกด้วยความเข้มแข็ง และใช้ความพยายามเพื่อแสวงหาอำนาจ

2) มีการใช้เวลาส่วนใหญ่ในการคิดหาวิธี เปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลอื่น

3) มีความเอาใจใส่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่หรือความอยู่รอดของสมาชิกกลุ่ม

2.2 แรงกระตุ้นและแรงจูงใจให้ประสบความสำเร็จ (Drive and Achievement Motivation) แรงกระตุ้น หมายถึง สิ่งที่เป็นพลังที่ผลักดันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ตลอดจนเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมในการค้นหาวิธีการเพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จ มนุษย์เราจะเกิดความต้องการขึ้นมาก่อนแล้วเกิดแรงจูงใจและแรงกระตุ้น ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมตามลำดับ แรงกระตุ้นจะมีแรงกดดันให้เกิดพฤติกรรมมากกว่าแรงจูงใจ

1) ใช้ความพยายามเพื่อแสวงหาความสำเร็จและมีความรับผิดชอบต่อความล้มเหลว

2) กล้าที่จะเผชิญความเสี่ยงโดยใช้ความพยายามของตนเองอย่างเต็มที่

3) ยอมรับการป้อนกลับในผลของการปฏิบัติงานและนำมาใช้ในการแก้ไขปรับปรุง

4) นำเสนอความแปลกใหม่นวัตกรรม หรือการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์

2.2.5 การวางแผนและกำหนดเป้าหมาย

2.3 ยึดมั่นในจริยธรรมการทำงาน (Strong work Ethic) จริยธรรมเป็นความเชื่อถือหรือวินัยของบุคคล ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ดีและเลว หรือสิ่งที่ถูกและผิด ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะมีจริยธรรมในการทำงานอย่างเคร่งครัด บริษัทจะมีความเชื่อในศักดิ์ศรีของงาน บุคคลที่มีจริยธรรมในการทำงานจะได้รับแรงจูงใจที่ดีเพราะวาเขาจะเห็นคุณค่าของการทำงานอย่างมาก

2.4 ความมุ่งมัน (Tenacity) เป็นความตั้งใจจริงที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ไปให้ได้ คงแม้จะมีอุปสรรคมากมายเพียงใดก็ไม่ท้อถอยและไม่คิดที่จะเลิกหรือยอมแพ้ง่าย ๆ ผู้นำจะต้องเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ให้ได้ความมุ่งมันจึงเป็นคุณ สมบัติสำคัญสำหรับผู้นำขององค์กรเพราะว่าองค์กรจะต้องใช้ความพยายามและความตั้งใจจริงในการปฏิบัติโปรแกรมใหม่ ๆ ให้ประสบความสำเร็จ

3. ปัจจัยด้านสติปัญญาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของภาวะผู้นำ (Cognitive Factor and Leadership) ความเข้าใจ หมายถึงกระบวนการด้านสติปัญญาในการรวบรวมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ความสามารถด้านสติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความสำเร็จของภาวะผู้นำ ผู้นำจำเป็นต้องมีระดับสติปัญญาที่เฉลียวฉลาดเพราะจะทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และมีความสามารถที่จะแสวงหาข้อมูลที่จำเป็น การแก้ปัญหาและทักษะด้านการใช้สติปัญญาด้านความรู้ความเข้าใจจะเกี่ยวข้องกับหัวข้อต่อไปนี้

3.1 ทฤษฎีความสามารถด้านสติปัญญาและทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ (Intelligence and Cognitive Resource Theory) เป็นทฤษฎีที่ช่วยสนับสนุนและพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดความสามารถด้านสติปัญญาและความรู้ความเข้าใจการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผล

3.2 ความรู้ด้านธุรกิจ (Knowledge of the Business) ความสามารถด้านสติปัญญาจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กับการมีความรู้ด้านธุรกิจ ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะมีเทคนิคหรือความสามารถในบางสาขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการชักนำกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นการยากสำหรับผู้นำที่จะสร้างความพร้อมเพรียงให้กับสมาชิกกลุ่ม ถ้าผู้นำไม่รู้จะทำอะไรและเมื่อกลุ่ม ไม่นับถือทักษะด้านเทคนิคของผู้นำ

3.3 ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นกระบวนการของการพัฒนาความคิดริเริ่มทัศนะและจินตนาการในสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะมีความคิดสร้างสรรค์ ในด้านจินตนาการซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ผู้นำบางคนอาจมีความคิดสร้างสรรค์มากกว่าอีกคนหนึ่ง เช่น ผู้นำธุรกิจที่คิดผลิตภัณฑ์และบริการที่มีนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งผู้นำจะต้องค้นหาจินตนาการหาแนวทางแกปัญหาขององค์กรอย่างเป็นมาตรฐานและสร้างสรรค

3.4 ความสามารถหยั่งลึกถึงบุคคลและสถานการณ์ (Insight into People and Situation) เป็นความสามารถในการหยั่งลึกถึงความรู้สึกนึกคิดของบุคคล

3.5 การมองการณ์ไกล (Fardightedness) เป็นความสามารถเข้าใจในวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ของบริษัท โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติและกำหนดนโยบายได้ในระยะ ยาวและในขณะเดียวกันผู้นำควรมีการพัฒนาแบบหมุนเวียนด้วยแผนระยะ ปานกลางและในระยะสั้นด้วยเพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์และกลยุทธ์บริษัท เพราะฉะนั้นผู้นำจำเป็นต้องเป็นผู้มองการณ์ไกล

3.6 การเปิดรับต่อประสบการณ์ (Openess to Experience) เป็นการมุ่งสู่การเรียนรู้ในสิ่งที่มีประโยชน์ ซึ่งจะทำให้เพิ่มประสบการณ์และมีการพัฒนาระดับสติปัญญาที่ดี การพัฒนาระดับ

สติปัญญานี้จะรวมถึงการมีจินตนาการ มีวัฒนธรรมที่ดี มีความคิดริเริ่ม ความอยากรู้อยากเห็นความมีใจกว้าง การมีระดับสติปัญญา และความสามารถเปิดรับต่อนวัตกรรมใหม่

บรรเจิด เจริญเวช (2552, หน้า 15) กล่าวว่า ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบไปด้วย ผู้นำต้องมีความเสมอภาค โปร่งใส มีคุณธรรม ทำงานโดยเน้นคุณภาพงานที่ต้องคำนึงถึงคุณค่าและความต้องการของประชาชน คำนึงถึงกระแสโลกและการเปลี่ยนแปลง มีความรับผิดชอบสูง มองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์ คิดเชิงรุก ทำงานแบบผสมผสาน และหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ นอกจากนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ก็เป็นลักษณะหนึ่งที่มีความสำคัญต่อ การพัฒนาองค์การเป็นอย่างมาก

วิโรจน์ สารรัตนะ (2553, หน้า 5-6) กล่าวว่าการเป็นผู้นำเป็นบุคลิกลักษณะเด่นซึ่งบางคนมีมาตั้งแต่กำเนิด มีบุคลิกลักษณะเด่นเป็นพิเศษกว่าบุคคลธรรมดา คุณลักษณะของผู้ที่จะเป็นผู้นำที่ดีมีดังนี้

1. มีความเฉลียวฉลาด ผู้นำที่ดีจะต้องมีความสามารถทางด้านสติปัญญาและคุณภาพทางสมอง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำคนที่มีความเฉลียวฉลาดยอมโน้มน้าวให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ง่าย

2. มีการศึกษาอบรมดีการศึกษาก่อให้เกิดความคิดริเริ่ม ความคิดสร้างสรรค์ เป็นส่วนประกอบสำคัญของการเป็นผู้นำความรู้ย่อมทำให้คนนับหน้าถือตาจะพูดอะไรคนอื่นเขาก็เชื่อฟังและให้การเคารพนับถือด้วย

3. มีความเชื่อมั่นใจตนเอง ต้องมีกำลังใจเข้มแข็งเมื่อตัดสินใจจะทำกิจการใด ๆ ไป ก็จะต้องมีความเชื่อมั่นว่างานนั้นจะต้องสำเร็จ โดยไม่หวั่นไหวต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานนั้น

4. เป็นคนมีเหตุผลดีคือ มีความสามารถทางด้านเปรียบเทียบ และการแปลความหมายอย่างมีเหตุผล มีความสามารถที่จะหาเหตุผลต่าง ๆ จากสาเหตุต่าง ๆ ได้ และสามารถแปลความหมายของสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ให้เป็นภาษาเขียนได้ความสามารถทางด้านเหตุผลนี้พัฒนาได้ยาก เพราะว่าจะต้องมีความรู้ความสามารถทางด้านภาษา ทักษะและความรู้ทางด้านวิชาการ

5. มีประสบการณ์ในการปกครองบังคับบัญชาเป็นอย่างดี ในการปฏิบัติงานจะทำให้ผู้นำสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับงานได้ ฉะนั้น ในระยะเริ่มแรกย่อมต้องการผู้นำที่มีประสบการณ์ในทางปฏิบัติงานอย่างกว้างขวางผู้นำที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติในด้านการตัดสิน วินิจฉัยสั่งการ และการวางแผนพร้อมไปด้วย เพื่อจะได้เลือกทางที่ถูกต้องที่สุดในการดำเนินงานต่อไป

กิตติมาพร ชูโชติ (2554, หน้า 59) กล่าวว่า การเป็นผู้นำที่ดีมีคุณลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1. ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ต้องเป็นคนที่มองเห็นภาพในอนาคตที่คนอื่นมองไม่เห็น มองเห็นโอกาสในอนาคตได้ และเมื่อมองเห็นภาพอนาคตแล้ว ก็ต้องสามารถกำหนดเป้าหมายและแผนงานในการไปสู่เป้าหมายนั้นได้อย่างชัดเจน ไม่ใช่แค่ฝันเฟื่องเพียงอย่างเดียว

2. ผู้นำที่ดีจะต้องกระจายงานให้ทีมงานอย่างเหมาะสม เป็นการนำแผนงานที่กำหนดไว้นั้นมากระจายสู่พนักงาน และทีมงาน โดยพิจารณาความเหมาะสมของพนักงานแต่ละคนให้เหมาะกับงานแต่ละอย่าง เพื่อให้เขาสามารถที่จะทำงานได้ตามที่ถนัด รวมทั้งให้โอกาสคนอื่น ๆ ได้ทำงานผู้นำอาจจะต้องยอมรับความเสี่ยงในเรื่องนี้ กล่าวคือยอมที่จะไว้วางใจพนักงาน และเชื่อว่าพนักงานจะสามารถทำงานนั้นได้จะเห็นผู้นำหลายคนที่ใช้วิธีนี้กับลูกน้องของตนเอง ก็อาจจะมีลูกน้องที่ทำไม่ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วลูกน้องจะทำเต็มที่เพราะนายไว้ใจอย่างมาก ก็ไม่อยากทำให้ผู้บังคับบัญชาผิดหวัง

3. ผู้นำที่ดีจะต้องสร้างทีมงานได้จะต้องเป็นคนที่ทำงานให้สำเร็จโดยเน้นทั้งงาน เน้นทั้งคน และในการสร้างทีมงานที่ดีผู้นำก็ต้องมีทักษะในการสื่อความที่ดี มีความเป็นธรรมกับพนักงาน ทุกคนในทีมไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เวลาทำงานก็จะเน้นให้ทุกคนร่วมกันทำงาน ไม่มีการทำตัวเด่นเพียงคนเดียว หรือรับแต่ชอบ ไม่ยอมรับผิด

4. ผู้นำที่ดีจะต้องสร้างแรงบันดาลใจให้พนักงานได้มีพลังในการสร้างกาลังใจให้กับทีมงาน และกระตุ้นให้พนักงานมีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จได้ ซึ่งเป็นการทำให้คนอื่นมีพลังในการทำงานอยู่เสมอ

5. ผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้พัฒนาคนอื่นอยู่เสมอ มีความเข้าใจพนักงานที่มีผลงานไม่ดีและพยายามที่จะพัฒนาพนักงานให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงานมากขึ้น ผู้นำที่ดีจะไม่ด่าพนักงานว่า ทำไมโง่ เพียงเพราะทำงานได้ตามที่วางไว้แต่จะพยายามพัฒนาให้พนักงานทำงานให้ได้ ผู้นำที่ดีจึงเปรียบเสมือนครูที่สอนพนักงานทั้งด้านความรู้ในการทำงาน และเป็นตัวอย่างสำหรับพฤติกรรมที่เหมาะสมด้วย

จักรีศรี จารุเมธีญาณ (2561, หน้า 527-538) กล่าวว่าลักษณะหรือคุณสมบัติที่ผู้นำแต่ละท่านมีอยู่โดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน ผู้นำจำเป็นต้อง รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้ชุมชน รู้บุคคล และเลือกใช้คุณธรรมนั้นอย่างเหมาะสม เพราะถ้าผู้นำรู้จักสภาพการณ์ที่เหมาะสมย่อมสามารถที่จะนำพาสังคมไปสู่ความเป็นสังคมแห่งความดีงาม หลักการที่ทำให้เป็นผู้นำนั้นประกอบด้วยหลายองค์ประกอบ การรู้จักตนเองและค้นหาปรับปรุงตัวเอง ให้รู้จักตัวเอง ให้เกิดความเชี่ยวชาญเพื่อชี้นำองค์กรสู่สิ่งใหม่ ๆ ด้วยความรับผิดชอบและมีการวางแผนในการดำเนินงานเพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่คนในชุมชน รวมถึงเป็นตัวอย่างให้กับบุคคลอื่น และเข้าถึงผู้คนในชุมชนด้วยความเข้าใจ ทำให้สามารถสื่อสารกับผู้คนในชุมชนได้ง่าย เพื่อให้การสื่อความหมายเป็นแนวทางก้าวไปสู่ความสำเร็จดังกล่าว

มิทเชล และลาร์สัน จูเนียร์ (Michell and Larson, Jr., 1987, อ้างถึงใน ชัยธวัช เนียมศิร, 2561, หน้า 80) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ในการพิจารณาว่าผู้นำใดมีภาวะผู้นำหรือไม่ ได้แก่

1. ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการใช้อิทธิพลที่ผู้นำพยายามจะมีอิทธิพลเหนือผู้ตาม เพื่อให้มีพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามต้องการโดยมีจุดมุ่งหมายขององค์การเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่เรื่องของบุคคลที่จะพึงมีภาวะผู้นำได้โดยที่ไม่ได้มีการกระทำใด ๆ เป็นกระบวนการ (process) ให้เกิดอิทธิพลต่อผู้อื่น ดังนั้น ผู้นำทางจากการแต่งตั้ง เช่น ผู้อำนวยการ ผู้บัญชาการ อาจจะมีภาวะหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่ว่ามีลักษณะทั้ง 3 ประการหรือเปล่า ในทางตรงข้ามผู้ที่แสดงภาวะผู้นำอาจจะไม่เป็นผู้นำที่แบบทางการ

2. ภาวะผู้นำนอกจากเป็นกระบวนการแล้ว ภาวะผู้นำจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ตามยอมให้ผู้นำใช้อิทธิพลต่อตัวเขา ซึ่งโดยทั่วไปก็ต้องพิจารณาถึงระดับความถูกต้องของอิทธิพลที่ใช้ด้วยว่าไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจเข้าข่มขู่ หรือบีบบังคับให้ทำตาม เพราะถ้าเป็นการเช่นนั้นก็ไม่ถือว่าผู้นำมีภาวะผู้นำได้

3. ภาวะผู้นำจะถูกอ้างถึงเมื่อจุดมุ่งหมายของกลุ่ม หรือองค์การประสบความสำเร็จ ดังนั้น ถ้าหากผู้นำไม่สามารถนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จดังกล่าวได้ ก็ย่อมหมายถึงว่าผู้นำไม่ได้แสดงภาวะผู้นำหรือไม่มีความสามารถในการนำนั่นเอง

2.1.3 บทบาทหน้าที่ของผู้นำ

วิศาล ศรีมหาวโร (2543, หน้า 10) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของผู้นำ 4 ประการ คือ

1. เป็นผู้ประสานหรือสร้างความปรองดอง (Harmonizes) หมายถึง สามารถที่จะประสานการทำงานฝ่ายต่าง ๆ ของกลุ่มหรือองค์การให้เกิดความเข้าใจและเกิดผลดี นอกจากนั้นผู้นำจะต้องทราบถึงความต้องการของกลุ่มและความคาดหวังของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อผู้นำจะสามารถทราบทิศทางและชักจูงไปสู่เป้าหมายของส่วนรวมได้

2. เป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Giving Function) ผู้นำมีหน้าที่จะต้องกระตุ้นให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อให้กลุ่มมีการตัดสินใจร่วมกัน ในบางกรณีผู้นำอาจจะต้องมีการตัดสินใจเร่งด่วนไม่สามารถจะใช้วิธีฟังความเห็นจากกลุ่มได้ ผู้นำก็ควรจะได้ทำการตกลงกับกลุ่มไว้เสียก่อน

3. เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Function) ของความมุ่งหมายและอุดมคติของกลุ่มเช่น ผู้นำที่เกิดขึ้นตามขนบธรรมเนียมประเพณี

4. เป็นผู้ตัดสินใจ (Decision Making Function) ในการทำงานบางครั้งอาจเกิดปัญหาอุปสรรคหรือข้อขัดแย้ง

พรทิพย์ อัยยิมาพันธ์ (2547, หน้า 68) กล่าวว่า ภาวะผู้นำมีบทบาทที่แบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. การกำหนดแนวทางหลัก (Pathfinding) ผู้นำควรเริ่มต้นด้วยการกำหนดเป้าหมายและแนวความคิดที่ชัดเจน บทบาทดังกล่าวจะช่วยให้ผู้นำสร้างแผนงานแม่แบบ (blueprint of action) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการก่อนจะลงมือปฏิบัติตามแผน นอกจากนั้น ไม่เพียงแต่ต้องรู้ถึงวิธีการกำหนดทิศทางและเป้าหมายเท่านั้นแต่ผู้นำต้องได้รับการสนับสนุนและความมุ่งมั่นจากพนักงานในการบรรลุถึงเป้าหมายด้วย ผู้นำต้องมีความสามารถนำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสร้างพันธกิจ (Mission) วิสัยทัศน์ (Vision) และสื่อสารอย่างชัดเจนถึงความแตกต่างและผลประโยชน์ที่พนักงานจะได้รับจากความสำเร็จในอนาคต อีกทั้งยังสามารถทำให้พนักงานมีแรงจูงใจและรู้สึกตื่นเต้นกับทิศทางใหม่นี้ด้วย

2. การสร้างระบบการทำงานที่มีประสิทธิผล (Aligning) การสร้างระบบการทำงานที่มีประสิทธิผลหรือการทำให้องค์การดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน คือการลงมือสร้างแผนหลักที่กำหนดขึ้นในขั้นตอนที่หนึ่ง ทุกระดับชั้นขององค์การควรมีการดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน ในฐานะผู้นำต้องเปลี่ยนแปลงระบบการทำงาน ขั้นตอนการทำงาน และโครงสร้างองค์การให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขององค์การที่ได้วางไว้แล้ว

3. การมอบอำนาจ (Empowering) หากผู้นำมีการมอบอำนาจให้แก่พนักงานอย่างจริงจังจะทำให้บรรยากาศในการทำงาน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มเกิดประสิทธิผลและเกิดผลลัพธ์ใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ ซึ่งมาจากการที่สมาชิกของกลุ่มหรือพนักงานสามารถแสดงความคิดเห็นและศักยภาพของตนได้อย่างอิสระ โดยผู้นำต้องสร้างสภาวะที่จะกระตุ้นการสร้างเสริมและปลดปล่อยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสามารถพิเศษเฉพาะตัว ความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ในบุคคลทุกคน วิธีการนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้นในองค์การ

4. การสร้างตัวแบบ (Modeling) หัวใจของการเป็นผู้นำคือต้องสร้างความน่าเชื่อถือเพราะไม่เพียงแต่รู้ว่าจะต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างไรเท่านั้น แต่ผู้นำยังต้องมีคุณสมบัติของผู้นำที่ดีด้วย กล่าวคือต้องเข้าใจถึงความสำคัญของดุลยภาพระหว่างคุณลักษณะ (Characteristics) กับความรู้ความสามารถ (Competence) เพราะไม่ว่าบุคคลจะมีความสามารถเพียงใดก็ไม่สามารถจะเป็นผู้นำที่แท้จริงได้ หากปราศจากซึ่งคุณลักษณะที่เหมาะสม

ภาวัฒน์ พันธุ์แพ (2547, หน้า 301) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงองค์กรจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยหากผู้นำไม่เป็นผู้ริเริ่มในการพัฒนาองค์กรจะต้องทำให้บุคลากรในองค์กรยอมรับ ซึ่งถือเป็นภารกิจที่ท้าทายสำคัญของผู้นำองค์กรในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้นำองค์กรจึงมีบทบาทที่สำคัญในในการพัฒนาจึงต้องแสดงบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมและสนับสนุน ในการขับเคลื่อนพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กร ผู้นำองค์กรสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาตัดสินใจกำหนดกลยุทธ์หรือยุทธ์ศาสตร์การบริหารจัดการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับทิศทางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน

ปัจจุบัน เพื่อการพัฒนาองค์การไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนไปสู่ความเป็นเลิศอย่างมั่นคง

สุเมธ เดียวอิศเรศ (2527, อ้างถึงใน เอมอร แสนภูวา, 2559, หน้า 70-73) กล่าวว่า ผู้นำมีบทบาทและหน้าที่ 14 ประการ ดังนี้

1. ผู้นำในฐานะผู้บริหาร จะเป็นผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มที่อยู่ในองค์การเพื่อให้งานดำเนินไปด้วยดี โดยจะเป็นผู้ที่ควบคุมนโยบายและกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มรับผิดชอบนโยบายให้เป็นไปด้วยดี

2. ผู้นำในฐานะผู้วางแผน จะเป็นผู้วางแผนปฏิบัติงาน เป็นผู้ตัดสินใจว่าบุคคลในกลุ่มของตนผู้ใดควรใช้วิธีการอย่างไร และใช้สิ่งใดมาประกอบเพื่อให้งานบรรลุตามความต้องการ มีหน้าที่ดูแลด้วยว่าแผนที่วางไว้มีการดำเนินงานตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่

3. ผู้นำในฐานะผู้กำหนดนโยบาย ผู้นำมีสิทธิในการกำหนดวัตถุประสงค์หรือการกำหนดนโยบายของกลุ่มหรือหมู่คณะเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย

4. ผู้นำในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำจำเป็นต้องทำหน้าที่คล้ายกับผู้ชำนาญการในสาขาวิชาชีพเพื่อช่วยแก้ปัญหาให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้และความชำนาญ

5. ผู้นำในฐานะเป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับภายนอก สมาชิกภายในกลุ่มย่อยไม่สามารถที่จะทำการติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ในขณะเดียวกันพร้อม ๆ กัน ผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติและความสามารถที่จะทำหน้าที่แทนกลุ่มได้

6. ผู้นำในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ผู้นำต้องคอยดูแลความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อการสร้างขวัญและกำลังใจของบุคลากร หากสมาชิกภายในกลุ่มไม่มีความเข้าใจแล้วอาจเกิดความแตกแยกขึ้นได้

7. ผู้นำในฐานะผู้ให้คุณและให้โทษ ผู้เกี่ยวข้องกับการเสนอให้คุณและโทษแก่ผู้อื่นจะกลายเป็นผู้มีอำนาจและเป็นผู้นำในที่สุด คุณและโทษดังกล่าวอาจเป็นการขึ้นเงินเดือน ตัดเงินเดือน การมอบหมายงานให้มากหรือน้อย ให้งานที่ยากหรือง่ายได้ทั้งสิ้น ซึ่งความเสียหายอาจจะเกิดขึ้นแก่หน่วยงานได้ ถ้าหากผู้นำมอบอำนาจประเภทนี้ให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมากจนเกินไป

8. ผู้นำในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย ผู้นำที่เกิดขึ้นในภาวะที่มีการขัดแย้งภายในองค์การหรือหน่วยงาน ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหาย ผู้นำจึงเป็นผู้ที่คอยประสานความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยการไกล่เกลี่ยคู่กรณีให้มีความเข้าใจกัน

9. ผู้นำในฐานะที่เป็นบุคคลตัวอย่าง บุคคลที่มีความประพฤติดีหรือปฏิบัติงานดีจนได้รับการยกย่องเสมอว่าเป็นตัวอย่างอันดีของหน่วยงาน มักจะมีโอกาสกลายเป็นผู้นำของผู้อื่นได้โดยง่าย

10. ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มมีความสำคัญต่อการดำรงหรือคงอยู่ของกลุ่ม แต่การที่คนหมู่มากมาอยู่รวมกันนั้นจะทำให้มีความ

สามัคคีกันอยู่ตลอดย่อมเป็นเรื่องลำบาก แต่จะมีบางคนที่ได้รับการยกย่องจากกลุ่มคนทั้งหลายภายในกลุ่มให้เป็นตัวแทนของกลุ่มโดยจะดีกับเขาเสมอไม่ว่าในโอกาสใด ๆ ก็ตาม ขณะเดียวกันบุคคลผู้นี้ก็รักและยึดกลุ่มเป็นสรณะของเขาด้วย บุคคลผู้นี้จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม อำนาจของเขาที่มีจึงสูงสุดเหนือจิตใจของคนทุกคนภายในกลุ่ม

11. ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ หน่วยงานบางแห่งจะมีผู้นำที่อาสาเข้ารับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำบางอย่างของบุคคลบางคนในกลุ่มหรืออาจจะรับผิดชอบต่อกิจการทั้งหมดที่คนในกลุ่มนั้นกระทำ โดยเหตุดังกล่าวในบางโอกาสต่อมากลุ่มจึงมอบหมายให้มีอำนาจตัดสินใจกระทำการใด ๆ แทนกลุ่มได้

12. ผู้นำในฐานะผู้มีอุดมคติ ผู้นำบางคนเป็นผู้กำหนดอุดมคติ สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลที่แวดล้อมเขา บางครั้งอาจเป็นผู้กำหนดคุณธรรมประจำใจและกำหนดขนบธรรมเนียมที่ใช้ปฏิบัติภายในกลุ่ม อุดมคติดังกล่าวในตอนแรกอาจเป็นคำพูดของเขาที่ใคร ๆ พากันนิยมและประพฤติปฏิบัติตาม ต่อมาทำให้กลายเป็นอุดมคติที่เป็นทางการของกลุ่มไป

13. ผู้นำในฐานะบิดาผู้มีแต่ความกรุณา ผู้นำชนิดนี้จะวางตนเป็นผู้อาวุโสของกลุ่ม มีบุคลิกน่านับถือ เป็นบิดาของกลุ่ม จะว่ากล่าวดุด่าใครก็ตามจะไม่มีใครถือโกรธ เพราะทุกคนทราบดีทั่วกันว่าเบื้องหลังการดุด่าว่ากล่าวนั้น ล้วนแล้วแต่เต็มไปด้วยความรัก ความหวังดีอยู่ด้วยเสมอไป ผู้นำดังกล่าวจะเป็นที่พึ่งทางใจที่คอยช่วยเหลือแก่ทุกคนเมื่อมีความทุกข์

14. ผู้นำในฐานะผู้รับความผิดแทน ผู้นำชนิดนี้เป็นความหวังของกลุ่ม เมื่อใดมีความเสียหายเกิดขึ้นผู้นำชนิดนี้จะถูกลงโทษหรือรับโทษนั้น ๆ แทนกลุ่ม โดยทั่ว ๆ ไปคนเราต่างก็ไม่ต้องการรับผิดชอบเมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น แต่พากันชัดทอดความผิดให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งการชัดทอดเช่นนี้ ทำให้ผู้ถูกชัดทอดกลายเป็นผู้นำขึ้นมา เพราะเมื่อเหตุการณ์ร้าย ๆ นั้นผ่านพ้นไปผู้คนก็จะพากันเห็นใจที่เขาต้องรับเคราะห์กรรมแทนพวกตนแต่เพียงผู้เดียว

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2529, อ้างถึงใน เอมอร แสนภูวา, 2559, หน้า 115-116) กล่าวว่า บทบาทและหน้าที่ของผู้นำ ดังนี้

1) ผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมกัน ได้แก่ การอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มมีความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียว

2) ผู้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ ได้แก่ ความรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ และเขาจะต้องทำให้กลุ่มทำงานนั้นให้บรรลุเป้าหมาย

3) ผู้อำนวยการให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่มจะต้องปฏิบัติงานในทางที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์กันและปฏิบัติการด้วยดีของสมาชิกในกลุ่ม การติดต่อสื่อสารที่มีเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นในการช่วยให้หน้าที่นี้บรรลุเป้าหมาย

วีรชาติ วิลาศรี (2550, หน้า 20) ได้สรุปว่าผู้นำควรมีบทบาทหน้าทีทีสำคัญดังนี้

1. บทบาทหน้าทีในการวางแผนการปฏิบัติงาน ผู้นำควรเป็นผู้มีความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างดียิง เพื่อให้การวางแผนการปฏิบัติงานในองค์การเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน อันจะนำไปสู่การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย เกิดความพึงพอใจแก่บุคลากรทุกฝ่ายในองค์การ

2. บทบาทหน้าทีในการจัดบุคลากรหรือทีมงาน ผู้นำควรเป็นผู้มีความสามารถในการจัดวางตัวบุคลากรทุกฝ่ายในองค์การอย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคลากรทุกฝ่ายสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความรู้ความสามารถ

3. บทบาทหน้าทีในการจัดการในองค์กร ได้แก่ การจัดวางโครงสร้างของฝ่ายงานต่าง ๆ ในองค์กร การจัดสรรวัสดุ อุปกรณ์สำหรับการปฏิบัติงานของบุคลากร สามารถบริหารจัดการองค์กรโดยภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. บทบาทหน้าทีในการประสานงาน หมายถึงการอำนวยความสะดวกในการ ปฏิบัติงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน การให้ความกระจ่างในข้อสงสัยหรือประเด็นปัญหาแก่ผู้ปฏิบัติงาน เป็นต้น

5. บทบาทหน้าทีในการอำนวยการ หมายถึง การวินิจฉัยสังการ การควบคุมกำกับดูแลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา

6. บทบาทหน้าทีในการรายงาน คือ มีหน้าทีในการรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานทราบความเคลือนไหว และความคืบหน้าของกิจการอย่างสม่ำเสมอ

7. การบริหารงบประมาณ ได้แก่ การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน

นฤมล จิตรเอื้อ และคณะ (2560, หน้า 91) กล่าวว่า บทบาทของภาวะผู้นำ (Role of Leadership) จึงจะต้องเป็นผู้นำที่เน้นการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นและเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีความสามารถในการสื่อสารวิสัยทัศน์ให้ผู้อื่นเข้าใจ มีแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากร รวมถึงปรับเปลี่ยนทัศนคติการปฏิบัติงานของบุคลากรมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้แก่กัน ฝึกทักษะการทำงานเป็นทีมร่วมกันในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ สามารถกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์เกิดนวัตกรรมทางการปฏิบัติงานที่แตกต่างออกไป และทำให้องค์การมีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนหรือบูรณาการภายในองค์การ ให้สามารถเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและนำองค์การและบุคลากรให้มีความสามารถในการแข่งขันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป รวมทั้งผู้นำจะต้องสร้างอุปนิสัยส่วนตัวที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น มีความน่าเชื่อถือ มีความมั่นใจในตนเอง ยึดหลักคุณธรรม ที่สามารถทำให้บุลากรเกิดความเชื่อถือศรัทธาที่จะปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ

สรุปได้ว่า ผู้บริหาร บุคลากร กำนัน สารวัตรฯ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. แพทย์ประจำตำบล เป็นผู้ที่ปฏิบัติภาระหน้าที่ของตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย โดยผู้นำจะต้องสามารถจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มเกิดพฤติกรรมที่ทำด้วยความตั้งใจและเต็มใจ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ และสามารถสร้างหรือรักษาวัฒนธรรมขององค์กรให้สามารถธำรงอยู่ได้ รวมทั้งพัฒนาองค์กรให้มีความก้าวหน้ามากขึ้น สังคม และเศรษฐกิจ ผู้นำจะสามารถช่วยให้ผู้อื่นได้ศึกษาเรียนรู้หรือฝึกฝนตนเองจนสามารถพึ่งตนเองและช่วยตนเองให้พ้นจากปัญหาหรือบรรลุจุดมุ่งหมายได้ นอกจากนั้น ยังช่วยประสานความร่วมมือ ความร่วมใจในการปฏิบัติงานไปสู่เป้าหมายที่ถูกต้องและดีงามตามความต้องการได้

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกตปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและวัฒนธรรมของมนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่าง ๆ หลายประการ ซึ่งการพัฒนามีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย ดังนี้ (โสภณ โสภโณ, 2540, หน้า 56)

สนธยา พลศรี (2545, หน้า 125) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิงหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสงแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน ในท้องถิ่นเป็นต้น

วิทยากร เชียงกูล (2547, หน้า 13) กล่าวว่า การพัฒนาความคิดและความ สามารถของประชาชนในการทำงานร่วมมือกันภาครัฐและภาคประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเอง การพัฒนาที่แท้จริงควร หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความเจริญงอกงามทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับการได้รับปัจจัยทางวัตถุ เพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วยความต้องการทั้งหมดนี้เรียกว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเพิ่มปริมาณสินค้า หรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่อยู่ที่การเพิ่มความพอใจ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547, หน้า 6) กล่าวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเป็นแนวความคิดหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในชุมชนนั้น ๆ ไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อคนในชมชนเป็นสำคัญ โดยการกำหนดเป็นแนวทาง โครงการนโยบายหรือการวางแผนเพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติกล่าวคือ เป็นการจงใจกอให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่

ชุมชนตั้งไว้ ซึ่งก็คือการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผนนั้นเอง การพัฒนาชุมชนมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. การศึกษาชมชน
2. การววิเคราะห์ปัญหาชุมชน
3. การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน
4. การวางแผนแก้ปัญหาในลักษณะของโครงการ
5. การพิจารณาวิธีดำเนินงาน
6. การดำเนินงาน
7. การประเมินผลงาน
8. การทบทวนเพื่อแก้ปัญหาและอปสรรค

สนธยา พลศรี (2547, หน้า 2) กล่าวว่า การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่ง หนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึ่งพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของ ความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2550, หน้า 13) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาชุมชนให้ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป คือการทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่า พอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาจึงเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง และมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว ทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่าลักษณะใหม่ที่เข้า มาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า สภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นย่อม เกิดปัญหาในตัวมันเองเพียงแต่ว่าจะมีปัญหามากหรือปัญหาน้อยต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ทำให้ความหมายการพัฒนาจะสามารถตีความหมายได้ 2 นัยด้วยกัน คือ

1. การพัฒนา ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึงการทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบและในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. การพัฒนา ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและ จิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืนและความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์ (2550, หน้า 11-14) กล่าวว่า หลักการ วิธีการและกระบวนการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

1) ทุกคนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุดในการสร้างความเจริญให้ท้องถิ่นนั้นดีขึ้น

2) ทุกคนในชุมชนควรจะได้รับการส่งเสริม ให้ได้เข้าร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนการปฏิบัติต่าง ๆ ตามโครงการพัฒนาชุมชน

3) จะต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นของตนโดยเสรี เพื่อจะได้รับความคิดเห็นต่าง ๆ ตลอดจนความต้องการของผู้คนในท้องถิ่น

4) ผู้นำชุมชนควรที่จะได้รับการเปลี่ยนตัวกันบ้างตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปและจะต้องมีการเตรียมบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนไว้หลาย ๆ คน

5) พึงให้การศึกษาแก่คนในชุมชนอยู่เสมอเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

6) หากจะต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์การนั้นจะต้องสามารถทำหน้าที่ได้อย่างดี ไม่ใช่ว่าจัดตั้งหน่วยงานนั้นขึ้นเพื่อแสดงผลของการพัฒนาชุมชน

7) การปฏิบัติตามแผนการปฏิบัติต่าง ๆ ควรให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย เพื่อให้ผู้คนในท้องถิ่นได้รับรู้และเขาใจวิธีการต่าง ๆ ของระบบนี้ได้ถูกต้อง

โกวิทย์ พวงงาม (2553, หน้า 81) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนาชุมชนหมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planed and Structured Change) หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ในด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันยังอาจหมายถึงการเรียนรู้และการธำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา อีกด้วยจากความหมายดังที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานของรัฐและองค์กรในชุมชน เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้าทั้งในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง โดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

ครรชิต พุทธโกษา (2554, หน้า 80-81) กล่าวว่า แนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังล้าหลัง ด้อยการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นจะต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการ พัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า

การพัฒนาชุมชนได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วน ใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถ พึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมิอาจตอบสนองต่อ ความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ และดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานในชั้นแรกต้องอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงานภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ได้มีการพัฒนาและมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการนำการพัฒนาชุมชนนั่นเอง

อีกทั้ง หลักของการประสานความรู้จากภายในและภายนอกชุมชนเข้าไปสู่การใช้ประโยชน์และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไม่เพียงแต่เพื่อแก้ไขปัญหาและสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้ และค่านิยมอันดีงาม เช่น 1) การสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต/ผลิตภัณฑ์ การเพิ่มผลิตภาพผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มความสามารถในการประกอบอาชีพและเพิ่มโอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะ ขีดความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ 2) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น รวมทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับและการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น 3) การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างถูกวิธี ประหยัดและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือกทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ 4) การรักษาและเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชน เน้นการถ่ายทอดและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัยพัฒนาต่อยอด

และการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการสืบหา พัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ปราชญ์ชาวบ้าน อาทิ การสนับสนุนเงินทุนในการรักษาและถ่ายทอดภูมิปัญญา สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยมที่ดีงาม และความเป็นไทยเพื่อการศึกษา เรียนรู้ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมโลก

จีรพรรณ กาญจนะจิตรา (2558, หน้า 11) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดมูลฐานอยู่ 3 ประการ ดังนี้

1. การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตนเองในรูปแบบของแรงงาน วัสดุและทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง หากเกินความสามารถรัฐบาลจึงจะให้การสนับสนุนตามสมควร เช่น ความช่วยเหลือด้านวิชาการ งบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามาแก้สถานการณ์ต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ว่า จะช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองไปได้ตลอดรอดฝั่ง

2. การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ปัญหาของชุมชนหรือประเทศ ที่ไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องเป็นการประสานการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็นการประสานวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน หากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียดจะพบว่า ปัญหาของชุมชนนั้นมีสาเหตุหลายประการ ฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ พร้อมกันไป เช่น การยกระดับการครองชีพของประชาชน จะต้องพัฒนาทางด้านทักษะการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม การวางแผนครอบครัว เป็นต้น การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนจึงต้องหยิบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียด และต้องระลึกว่าปัญหาหนึ่งจะเกี่ยวกันหรือกระทบไปยังอีกปัญหาหนึ่งหรือหลายปัญหาเสมอ ดังนั้นโครงการหรือกิจกรรม ที่กำหนดขึ้นมาจะต้องเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้หลายปัญหา

3. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ (มิได้หมายความว่า นโยบายชาติเป็นตัวกำหนดนโยบายท้องถิ่น แต่หมายถึง กิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการค้ำจุนนโยบายชาติ) การสนับสนุนจากรัฐบาลในที่นี้คือด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้นการดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นเอกเทศปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายของชาติ ย่อมจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เท่าที่ควร

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

สนธยา พลศรี (2547, หน้า 54-56) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการได้แก่

1. การพัฒนาคนให้มีความสุขคือให้เป็นคนที่มีคุณภาพมีคุณธรรมมีความสุขเพราะในการพัฒนาชุมชนนั่นต้องยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน

ทั้งเป็นผู้ดำเนินงานเป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้นและเป็นผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่ให้สิ้นสุดคนจึงเป็นเป้าหมายสุดยอดหรือเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพมีคุณธรรมและมีความสุข

1.1 การพัฒนาคนให้มีคุณภาพคือทำให้คนมีความรู้ความสามารถมีทักษะในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวมีความรู้ทางการเมืองและความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเฉลียวฉลาดมีวิสัยทัศน์สุขภาพดีบุคลิกภาพดีสามารถพึ่งตนเองได้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้

1.2 การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมคือทำให้คนเป็นคนดีทั้งการคิดการพูดและการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมายขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเช่นการละเว้นอบายมุขขยันหมั่นเพียรซื่อสัตย์สุจริตยุติธรรมเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวเอื้ออาทรต่อผู้อื่นรู้จักความพอเพียงในสิ่งต่าง ๆ มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤติชั่ว

1.3 การพัฒนาคนให้มีความสุขคือการทำให้คนมีความสุขสงบมีจิตใจดีงามสงบเยือกเย็นมั่นคงผ่องใสไม่มีความเครียดมีเมตตากรุณารู้จักความพอเพียงรู้จักประมาณและเข้าถึงสัจธรรมของชีวิตมองโลกในแง่ดีปรับตัวให้เข้ากับการปฏิรูปสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นต้นการทำให้คนมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีความพร้อมในการพัฒนาและการสร้างเสริมคนให้มีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางศาสนาของแต่ละคนรวมไปถึงการสร้างคนให้มีความสุขนับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพัฒนาในลำดับต่อไป

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมีความสุข คือการทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันมารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กันในแนวดิ่งด้วยความสัมพันธ์แล้วก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้นโดยชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะดังนี้

2.1 มีจิตสำนึกชุมชนคือสมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชนมีความตั้งใจที่จะรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและสมานฉันท์ยอมรับในศักยภาพของกันและกันยอมรับในความหลากหลายของสมาชิกเป็นต้น

2.2 มีจิตวิญญาณชุมชน คือ สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชนอุทิศตนเพื่อชุมชนหวงแหนชุมชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น ศาสนาเครือญาติหรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ความมีจิตวิญญาณชุมชนทำให้เกิดความยินดีมีความสุขมุ่งมั่นและเกิดพลังอย่างมหาศาล เป็นพลังที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุขร่วมกันจิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกของชุมชนทำให้สมาชิกของชุมชนมีจิตใจแข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะรวมพลังกันเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

2.3 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้คือการที่สมาชิกร่วมกันเรียนรู้หรือเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลารู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางการเมืองเศรษฐกิจสังคมมีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตน ที่เป็นผลจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกันนับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดร่วมกันและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนร่วมกันไม่ใช่การดำเนินงานโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2.4 มีองค์กรชุมชนเข้มแข็งคือสมาชิกรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชนผนึกกำลังกันเป็นกลุ่มและองค์กรเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอันเป็นผลของการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่แบบต่างคนต่างทำ

2.5 มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองกลุ่มและชุมชนดำเนินการวางแผนจัดกระบวนการดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกันด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพด้วยความสมานฉันท์ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็งร่วมกันเรียนรู้และพัฒนาชุมชนจนประสบความสำเร็จ

2.7 มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) ผู้นำในการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกไม่ผูกขาดความคิด หรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชนสามารถเชื่อมประสานสมาชิกกลุ่มและองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.8 การจดักิจกรรมการพัฒนาอะไรก็ตามจะต้องดึงหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่ศึกษาชุมชน วางแผนวางโครงการ ปฏิบัติการตามโครงการและการประเมินผล ซึ่งจะทำได้มากน้อยแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรม แต่ยึดหลักการที่สำคัญว่าต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุด

2.9 การทำงานกับผู้นำท้องถิ่นเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญอย่างหนึ่งการพัฒนาชุมชนจะขยายตัวกว้างออกไปและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งจะมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการคือ มีบทบาทตำแหน่งหน้าที่ตามที่ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผสส. อสม. ครูในหมู่บ้านหรือตำบลและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและมีบทบาทในการชี้นำ การพัฒนา เช่น พระสงฆ์ เป็นต้น

2.10 การพัฒนาชุมชนจะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน หลาย ๆ ด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกันเพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณและเวลาที่ใช้ดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องประสานงานกับคน หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และงบประมาณ

พระนิมิตร กลิ่นดอกแก้ว (2555, หน้า 1) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือ การทำงานกับประชาชนมิใช่ทำให้ประชาชน เพราะฉะนั้น กิจกรรมใด ๆ ที่จะดำเนินงานในชุมชนนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่มาจากการริเริ่มของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของบทบาทของผู้ปฏิบัติงานพัฒนานั้นเป็นผู้กระตุ้น ชี้นำ ให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหาหรือหาทางสนองความต้องการของตนแล้วร่วมกันทำงานตามที่คิดขึ้นมาแล้วนั้น การเข้าไปทำงานกับประชาชนในลักษณะนี้ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะต้องเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ กระทำตนให้เป็นที่เชื่อถือของประชาชนในชุมชนและต้องทำงานอย่างมีหลัก งานจึงจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทั่วไปแล้วผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะยึดหลักการพัฒนาชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน 10 ประการ คือ

1. ต้องพัฒนาชุมชนทุก ๆ ด้านไปพร้อมกัน ถ้าพิจารณาอย่างกว้าง ๆ จะเห็นว่า สิ่งที่จะต้องทำการพัฒนาในชุมชนนั้นมีเพียง 2 ประการ คือ ด้านวัตถุและจิตใจ ด้านวัตถุนั้น หมายถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุทุก ๆ ด้าน เช่น ถนนหนทาง ที่อยู่อาศัย สถานศึกษา สถานรักษาพยาบาล ไฟฟ้า วิทยุ เป็นต้น เมื่อสภาพแวดล้อมทางวัตถุเจริญก้าวหน้าดีแล้ว ไม่ได้หมายความว่า สภาพจิตใจของประชาชนจะเจริญก้าวหน้าตามไปด้วยเสมอไป จึงจำเป็นต้องส่งเสริมสภาพจิตใจให้แปรเปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้องด้วย เช่น การให้การศึกษา ส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมพร้อมกันไปด้วย

2. ยึดประชาชนเป็นหลักในการพัฒนา การทำงานกับประชาชนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ ประชาชนกำลังประสบปัญหาอะไร กำลังมีความต้องการอะไร อะไรที่เป็นปัญหารีบด่วน เป็นความต้องการรีบด่วนที่จะต้องรีบแก้ไข อะไรเป็นปัญหาความต้องการที่รองลงมา สิ่งเหล่านี้จะต้องคำนึงถึงตัวประชาชนเป็นที่ตั้ง การแก้ปัญหาจึงจะตรงจุดมิใช่แก้ปัญหาจากปัญหาและความต้องการของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาเอง

3. การดำเนินงานจะต้องค่อยเป็นค่อยไป จุดมุ่งหมายของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน คือ ต้องการแปรเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในชุมชนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน ฉะนั้น การดำเนินงานตามกิจกรรมจึงไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปจนประชาชนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร การมุ่งผลงานตามกิจกรรมอย่างเดียวนั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลการพัฒนาอย่างแท้จริง การดำเนินงานจึงต้องค่อยเป็นค่อยไป โดยเลือกทำในชุมชนที่พร้อมกว่าก่อน

4. ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีลักษณะสนับสนุนการพัฒนาแล้ว จึงควรส่งเสริมให้วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่นให้ได้มีบทบาท

ในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น สิ่งใดที่เป็นการขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมควรหลีกเลี่ยง หรือถ้าเห็นว่าประเพณีบางอย่างไม่ถูกไม่ควรก็ไม่ควรจะไปตำหนิ ติเตียนตรง ๆ แต่ควรชี้นำเสนอแนะให้ประชาชนเห็นว่าดีและไม่ดีอย่างไรด้วยเหตุผลแล้วช่วยกันหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น

5. ต้องพยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด ผลงานพัฒนาชุมชนนั้น ควรจะเริ่มจากการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาดัดแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยชี้นำสอนแนะให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน และนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูปเป็นวัสดุเครื่องใช้ในครัวเรือนให้ได้ คำว่า ทรัพยากรในที่นี้ หมายถึง ทุกสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ตัวคน วัตถุ สถาบันทางสังคม และกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

6. ต้องยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือกัน ร่วมกันคิดว่าจะทำอะไร เมื่อตกลงกันแล้วก็จะร่วมกันทำโดยมอบหมายงานให้แต่ละคนได้รับผิดชอบร่วมกัน งานจะมาจากเบื้องล่าง คือ ตัวประชาชนในชุมชนเอง ไม่ได้มาจากถูกสั่งให้กระทำ ในการเข้าไปแก้ปัญหาของประชาชนนั้น ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะไม่ใช่วิธีออกคำสั่งแต่จะให้การศึกษา ชักชวน ชี้นำให้ประชาชนได้เห็นปัญหา และร่วมกันหาทางแก้ไขโดยความสมัครใจ

7. ต้องใช้หลักการประสานงาน งานพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหนอยู่ที่การประสานงาน เพราะงานพัฒนาชุมชนนั้นมิใช่งานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นงานที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบทุกหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานพัฒนาก็มิใช่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทุก ๆ ด้าน จึงต้องอาศัยการประสานงานเป็นหลักในการดำเนินงาน

8. เริ่มต้นทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อน ผู้นำในท้องถิ่นเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพเชื่อถือ จะพูดจาทำอะไร ประชาชนส่วนใหญ่จะยอมรับและคล้อยตาม การจะกระทำกิจกรรมพัฒนาในชุมชนหากผู้นำเห็นชอบด้วย ปัญหาการขัดแย้งและการให้ความร่วมมือก็จะน้อยลงหรือหมดไป

9. การดำเนินงานต้องให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ การจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมใด ๆ จะต้องให้เป็นไปตามแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสมอ

10. ปลูกฝังความเชื่อมั่นในตนเองให้กับประชาชน ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลงได้ แม้งานนั้นจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม หากมีความมั่นใจและเชื่อในพลังงานที่ตนมีอยู่แล้ว การดำเนินงานก็จะสำเร็จลงได้โดยไม่ยากนัก

โธมัส นอร์ธ ไวท์เฮด (T. N. Whitehead, 1963, p. 108) กล่าวว่า การจะพัฒนาชุมชนนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของชุมชน นั้นก็คือ คน (People) และคนที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชนก็คือผู้นำชุมชน (Community Leaders) การพัฒนาชุมชนส่วนมากมักเกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนที่เป็นผู้กระตุ้น และนำพาสมาชิกในชุมชนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมาย เพราะผู้นำคือคีย์แมนหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน

การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะบรรลุเป้าหมายเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกในชุมชนหรือการก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาประเภทหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองโดยมีปรัชญาแนวความคิดหลักการและวิธีการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานดั้งเดิมคือเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อพัฒนาความรู้ความคิดให้มีศักยภาพและสามารถพึ่งตนเองได้หรือช่วยตนเองได้ในทุกด้าน ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงเป็นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้ครบถ้วนถึงความพร้อมในทุกด้าน เพื่อที่จะสามารถจัดการกับปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของตนเองได้การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและต้องการผู้ปฏิบัติงาน ที่มีสมรรถภาพเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์เพื่อทำงานร่วมกันกับประชาชนและชุมชน ในการที่นำพาไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชนนั่น คือการที่คนในชุมชนมีความสุขมีคุณภาพชีวิตที่ดีชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

2.2.3 ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมาจากหลักการแห่งธรรมชาติและภาวะทางกายภาพของมนุษย์ ที่มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งรูปร่าง สมอง สติปัญญาและจิตใจ ภาวะธรรมชาติและภาวะกายภาพนี้ ทำให้มนุษย์ไม่สามารถที่จะประสบความสำเร็จของชีวิตได้เท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในโอกาสที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียมกัน (กรมพัฒนาชุมชน, 2563, หน้า 4)

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2542, หน้า 20) กล่าวว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนว่า ตั้งอยู่บนพื้นฐาน 2 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนนั้นให้ความศรัทธาในตัวมนุษย์ เชื่อมั่นในตัวบุคคลว่าเป็นทรัพยากร (Human Resources) ที่มีความสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการดำเนินงานทั้งปวงและเชื่ออย่างแน่วแน่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถทางกายภาพของตนหากโอกาสอำนวยและมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกทาง

2. การพัฒนาชุมชนนั้นให้ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม มีความต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม (Social Justice) ต้องการอยู่ในสังคมด้วยความสุขกาย สบายใจ (Social Satisfaction) และต้องการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย (Social Acceptability) การใช้กำลังบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนา

กรมการพัฒนาชุมชน (2547, หน้า 54) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีพื้นฐาน ความเชื่อ 3 ประการ คือ

1. เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน
2. เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถหรือศักยภาพ

3. เชื่อว่าความสามารถของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้น ประการแรก ตั้งอยู่บนพื้นฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและมีความสำคัญที่สุด ประการที่สองการพัฒนาชุมชน ก็คือความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ในหมู่มวลชนนั้น เป็นเรื่องที่อารยะสังคมพึงยึดมั่น และประการที่สาม ความไม่รู้ ความดื้อดึงและการใช้กำลังบีบบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนาและความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการทำงานรวมกลุ่ม เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนเจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์ (2549, หน้า 148) กล่าวว่า หลักปรัชญามูลฐานของงานพัฒนาชุมชนเอาไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติ ด้วยความยุติธรรมและอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่ง

2. บุคคลแต่ละคนมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

3. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้วย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนะประพฤติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

4. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำและความคิดใหม่ ๆ ที่ซ่อนเร้นอยู่ พลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้ ถ้าพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ได้รับการพัฒนา

5. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชนและรัฐ

จีรพรรณ กาญจนะจิตรา (2558, หน้า 134-140) กล่าวว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเอาไว้ว่า การดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้นถือว่าพลังสำคัญ ที่จะบันดาลให้งานบรรลุผลสำเร็จสมความมุ่งหมายมาจากประชาชน โดยเชื่อว่าประชาชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจน ต่ำต้อยหรือด้อยการศึกษาเพียงใด ก็ยังมีพลังและความปรารถนาที่จะปรับปรุงวิถีชีวิตของตนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น การกระตุ้นเตือนและการสะกิดพลังดังกล่าวจะเป็นผลให้มีการขุดค้นและนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนชนบทไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชนในทุก ๆ ด้านพร้อมกัน ปรัชญาการพัฒนาชุมชนจึงยึดถือว่า ถ้าเรายิ่งช่วยให้ประชาชนได้บรรลุถึงความปรารถนาหรือความสุขในชีวิตได้มากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นสิ่งที่ดีงามเท่านั้นและการช่วยเหลือในลักษณะนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของเพื่อนมนุษย์ในสังคมด้วยกัน

ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์ (2558, หน้า 125) กล่าวว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในศักยภาพหรือพลังความสามารถของมนุษย์ คนแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้ถ้ามีโอกาสก การพัฒนาชุมชนนั้นถือว่าคนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถและมีพลังงานซ่อนเร้นแฝงอยู่ ได้แก่ กำลังความคิด แรงงาน ฝีมือ ทักษะ ซึ่งพลังต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าได้รับการขุดค้นและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนก็จะสามารถบันดาลความสำเร็จทั้งปวงให้แก่ชุมชนได้ ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจะสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับความสำเร็จในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ ทักษะ ความรู้และความสามารถของประชาชนเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในศักยภาพหรือพลังความสามารถของมนุษย์ คนแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้ถ้ามีโอกาส การ พัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาบุคคลให้มีความคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น ให้บุคคลได้รับความยุติธรรม มีอิสรภาพ เสรีภาพและความเสมอภาคในการดำรงชีวิต ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนี้มีความสอดคล้องกับปรัชญาทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก

2.2.4 หลักการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2563, หน้า 1) กล่าวว่า หลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเอาไว้ว่าจะต้องยึดหลักที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด นักพัฒนาจะต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้ความรู้ความสามารถที่จะปรับปรุง พัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผนเพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง นักพัฒนาควรเป็นผู้กระตุ้น แนะนำ ส่งเสริม

2. ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน การทำงานกับประชาชนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ ประชาชนกำลังประสบปัญหาอะไร กำลังมีความต้องการอะไรอะไรเป็นปัญหารีบด่วน เป็นความต้องการรีบด่วนที่จะต้องรีบแก้ไข อะไรเป็นปัญหาความต้องการที่รองลงมา สิ่งเหล่านี้จะต้องคำนึงถึงตัวประชาชนเป็นที่ตั้ง การแก้ปัญหาจึงจะตรงจุดมิใช่แก้ปัญหาจากปัญหาและความตองการของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาเอง

3. ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผนและติดตามประเมินผลในกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่จะทำ ในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก ในเรื่องของความเป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม

4. ยึดหลักประชาธิปไตย ในการทำงานพัฒนาชุมชนซึ่งจะต้องเริ่มด้วยการพูดคุย ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจและทำร่วมกัน รวมถึงรับผิดชอบร่วมกันภายใต้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

2.2.5 ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

มยุรี วัดแก้ว (2535, หน้า 34-36) ได้อธิบายความสำคัญของการพัฒนาชุมชนไว้ ดังนี้

1. ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ เป็นที่ทราบกันดีว่าปัญหาที่ชุมชนชนบทประสบ กันอยู่ทั่ว ๆ ไปก็คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนประสบความยากลำบากมีความแร้นแค้นเนื่องจากการขาดความรู้ในการผลิตสมัยใหม่ วิธีการผลิตยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ รวมทั้งขาดแคลนเงินทุน ขาดแคลนอุปกรณ์ในการผลิต เกษตรกรมักขายผลผลิตให้แก่พ่อค้าคนกลางในราคาต่ำและช่องทางประกอบอาชีพอย่างอื่นมีจำกัด หลังจากเก็บเกี่ยวแล้วเกษตรกรส่วนใหญ่จะว่างงาน การนำเอาการพัฒนาชุมชนมาใช้จะทำให้ เศรษฐกิจของเกษตรกรชาวชนบทดีขึ้น คือ

1.1 ช่วยยกระดับการครองชีพของประชาชนให้ดีสูงขึ้น

1.2 ช่วยแก้ไขปัญหาว่างงาน

1.3 ส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

1.4 ลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นในสังคม

1.5 ทำให้ประชาชนมีฐานด้านเศรษฐกิจดีขึ้นและประเทศชาติมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ

2. ความสำคัญทางสังคม ประชาชนในชนบทด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นเหตุให้ชาวชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ ทางด้านสุขภาพอนามัยต่ำไปด้วย สุขภาพของชาวชนบทเป็นแบบสามวันดีสี่วันไข้ เป็นโรคขาดสารอาหารและทางเดินอาหาร ก่อให้เกิดการด้อยคุณภาพของประชาชน ส่วนด้านความคิดต่าง ๆ นับว่ายังเป็นแนวความคิดที่ล้าสมัย ยึดมั่นในเรื่องไสยศาสตร์ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนใน ชนบทเจริญช้าและมีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ การนำเอาวิธีการพัฒนาชุมชนเข้าไปใช้ในชุมชน มีผลทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนไปในทางที่ดี คือ

2.1 ทำให้ประชาชนได้รู้จักปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น

2.2 ช่วยให้ประชาชนรู้จักป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ รักษาอนามัยครอบครัวให้ดีขึ้น

2.3 เป็นการลดความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคมให้บรรเทาเบาบางลง สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่สมาชิก

2.4 ช่วยปรับปรุงชีวิต ความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมให้ดีขึ้น

2.5 ทำให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนและมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

3. ความสำคัญทางด้านการเมืองการปกครอง จากปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่ชาวชนบทได้รับ ทำให้มีผลสืบเนื่องมาสู่ปัญหาด้านการเมือง การปกครองด้วย ต้นเหตุคือความยากจนที่ทำให้ชาวบ้านไม่มั่นใจในการเมืองการปกครอง ประชาชน ถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของคนบางกลุ่มเท่านั้น ปัญหาความยากจนจะโยงมาสู่ปัญหาการเมือง ดังจะเห็นได้จากปัญหาผู้ก่อการร้าย และการด้อยการศึกษาก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่นำไปสู่ปัญหานี้ การไม่เข้าใจในเรื่องการเมืองประกอบกับความยากจน

เมื่อมีฝ่ายตรงข้ามมาเกลี้ยกล่อมชักชวนก็เห็นตามไปด้วย ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงมีผลต่อการเมืองการปกครอง ดังนี้

3.1 เป็นการก่อให้เกิดความสามัคคี ความเป็นน้าหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและคนในชาติ

3.2 ทำให้ประชาชนเกิดความรัก ความเข้าใจในรัฐบาลและประเทศชาติของตน ยิ่งขึ้น

3.3 เป็นการขจัดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3.4 ทำให้ประชาชนสนใจที่จะปกครองตนเองและเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น การพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาบรรลุเป้าหมายได้ ฉะนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงพยายามที่จะพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไปพร้อมกันทุกด้าน
ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะจะมีส่วนช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างมาก กล่าวคือ หากเราพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว โดยละทิ้งหรือไม่ให้ความสำคัญแก่ด้านอื่นอย่างเท่าเทียมกันแล้วด้านที่พัฒนานั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จเพราะมีด้านที่ไม่พัฒนาเป็นเครื่องถ่วงอยู่ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาทั้งคนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ให้เพื่อขจัดปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยการส่งเสริมให้ประชาชน ได้มีความรู้ ความคิด สามารถพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งการพัฒนาชุมชนเป็นแนวทางที่สำคัญ ที่ผู้นำองค์กร ผู้บริหาร และผู้นำชุมชุมชน สู่การพัฒนาชุมชนมีลักษณะความเฉพาะของ ตนเองโดยมีหลักการ วิธีการและกระบวนการในการดำเนินงานที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ซึ่งการพัฒนา เหล่านี้จะช่วย สนับสนุนและส่งเสริมให้งานพัฒนาชุมชนดำเนินไปได้ด้วยดีและประสบความสำเร็จตามต้องการ

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนท้องถิ่น คือหน่วยงานปกครองที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดรูปแบบหนึ่ง โดยปกติการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเปิดโอกาสให้ประชาชนในเขตท้องถิ่นนั้น ๆ เลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่น หรือเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นเพื่อเลือกผู้บริหารท้องถิ่นอีกทีหนึ่ง หรือที่เรียกว่าการเลือกตั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมตามลำดับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีอำนาจอิสระ (autonomy) ในการบริหารจากรัฐได้ในระดับหนึ่งตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนด การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง จะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ สามารถเลือกตั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตท้องถิ่นของตนได้โดยตรง ส่วนการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยอ้อม สภาท้องถิ่นจะทำหน้าที่เลือกผู้บริหารท้องถิ่นแทนประชาชนในท้องถิ่น กล่าวคือ

ประชาชนในท้องถิ่นจะทำหน้าที่เพียงแค่เลือกสมาชิกสภาท้องถิ่นเท่านั้น แล้วสมาชิกสภาท้องถิ่นจะทำหน้าที่ในการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นอีกชั้นหนึ่ง (โกวิทย์ พวงงาม, 2555, หน้า 3-4)

2.3.1 ความหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

พวงทอง โยธาใหญ่ (2545, หน้า 9) กล่าวว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางมอบอำนาจให้ประชาชนดำเนินการปกครองตนเอง โดยมีหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาและให้บริการประชาชนในเขตพื้นที่องค์กร หน่วยงานขององค์กรปกครองท้องถิ่นใหม่ อำนาจในการกำหนดนโยบายตัดสินใจและดำเนินการ ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายกำหนดภายใต้ท้องถิ่นของตนเท่านั้น และหน่วยการปกครองท้องถิ่น นี้ต้องอยู่ในความดูแลของรัฐบาลกลาง

สมคิด เลิศไพฑูรย์ (2547, หน้า 4-5) กล่าวว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การให้คนในท้องถิ่น คือ การให้คนในท้องถิ่นมีอิสระในการปกครองตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การปกครองตนเองโดยประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีพื้นฐานจากหลักการกระจายอำนาจการปกครอง (Decentralization) ที่หมายถึง การที่รัฐมอบอำนาจการปกครองให้องค์กรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่องค์กรส่วนกลางจัดทำบริการสาธารณะบางอย่างภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ

วุฒิสาร ตันไชย (2547, หน้า 30) กล่าวว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางหรือส่วนกลางได้กระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสิทธิตามกฎหมาย มีพื้นที่ และประชากรเป็นของตนเอง ประการสำคัญองค์กรดังกล่าวจะต้องมีอำนาจอิสระ (Autonomy) ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม การมอบอำนาจจากส่วนกลางมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตาม เจตนารมณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

วิท และเดเนียล (Wit A. Daniel, 1967, อ้างถึงใน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, 2556, หน้า 6) กล่าวว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจ หรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสในการปกครองร่วมกันทั้งหมด หรือบางส่วนในการบริหารท้องถิ่น ตามหลักการที่ว่าถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ดังนั้นการบริหารการปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเองอันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง โดยให้องค์กรอันมิได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลมีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารงานภายในท้องถิ่นในเขตอำนาจของตน

จอห์น เจ. คลาร์ก (John J. Clark, 1957, อ้างถึงใน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, 2556, หน้า 9) กล่าวว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง หน่วยการปกครองที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการให้บริการประชาชนในเขตพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดโดยเฉพาะ และหน่วยการปกครองดังกล่าวนี้จัดตั้งและจะอยู่ในความดูแลของรัฐบาลกลาง

แฮรีส จี. มอนตากู (Harris G. Montagu, 1984, อ้างถึงใน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, 2556, หน้า 9) กล่าวว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การปกครองซึ่งหน่วยการปกครองท้องถิ่นได้มีการเลือกตั้งโดยอิสระ เพื่อเลือกผู้ที่มีหน้าที่บริหารการปกครองท้องถิ่นมีอำนาจอิสระ พร้อมความรับผิดชอบซึ่งตนสามารถที่จะใช้ได้โดยปราศจากการควบคุมของหน่วยการบริหารราชการส่วนกลางหรือภูมิภาค แต่ทั้งนี้หน่วยการปกครองท้องถิ่นยังต้องอยู่ภายใต้บทบังคับว่าด้วยอำนาจสูงสุดของประชาชน ไม่ได้กลายเป็นรัฐอิสระใหม่แต่อย่างใด

โจน เจ. คลาร์ก (John J. Clarke) (1957, p. 87) กล่าวว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง หน่วยการปกครองที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการให้บริการประชาชนในเขตพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด โดยเฉพาะ และหน่วยการปกครอง ดังกล่าวนี้จัดตั้งและอยู่ในความดูแลของรัฐบาลกลาง

สรุปได้ว่า เป็นเขตการปกครองรูปแบบหนึ่ง มีสถานะและอำนาจในการปกครองตนเองตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายของรัฐหรือท้องถิ่น คำว่า เทศบาล ยังใช้หมายถึงองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารเขตพื้นที่ดังกล่าว เทศบาลเป็นเขตการปกครองในรูปแบบปกติ ซึ่งแตกต่างจากเขตการปกครองพิเศษพื้นที่ในเขตเทศบาลหนึ่ง อาจครอบคลุมถึงกระจุกพื้นที่ที่มีประชากรอยู่อาศัยจำนวนมากแห่งหนึ่ง เช่น นคร เมือง หรือหมู่บ้านพื้นที่ดังกล่าวหลายแห่งรวมกันบางส่วนของพื้นที่ดังกล่าว

2.3.2 องค์ประกอบการปกครองท้องถิ่น

อุทัย หิรัญโต (2523, อ้างถึงใน บุญเลิศ บูรณุปกรณ์, 2546, หน้า 2) กล่าวว่าระบบการปกครองท้องถิ่นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการคือ

1. สถานะตามกฎหมาย (Legal Status) หมายความว่า หากประเทศใดกำหนดเรื่องการปกครองท้องถิ่นไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ การปกครองท้องถิ่นในประเทศนั้นจะมีความเข้มแข็งกว่าการปกครองท้องถิ่นที่จัดตั้งโดยกฎหมายอื่น เพราะข้อความที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่า ประเทศนั้นมีนโยบายที่จะกระจายอำนาจอย่างแท้จริง

2. พื้นที่และระดับ (Area and Level) ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการกำหนดพื้นที่และระดับของหน่วยการปกครองท้องถิ่นมีหลายประการ เช่น ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ และความสำนึกในการปกครองตนเองของประชาชน จึงได้มีกฎเกณฑ์ที่จะกำหนดพื้นที่และระดับของหน่วยการปกครองท้องถิ่นออกเป็น 2 ระดับ คือ หน่วยการปกครองท้องถิ่นขนาดเล็กและขนาดใหญ่ สำหรับขนาดของพื้นที่จากการศึกษาขององค์การสหประชาชน

3. การกระจายอำนาจและหน้าที่ การที่จะกำหนดให้ท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมืองและการ ปกครองของรัฐบาลเป็นสำคัญ

4. องค์การนิติบุคคล จัดตั้งขึ้นโดยผลแห่งกฎหมายแยกจากรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลแห่งชาติ มีขอบเขตการปกครองที่แน่นอน มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย ออกกฎ ข้อบังคับ ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามนโยบายนั้น ๆ

5. การเลือกตั้ง สมาชิกองค์การหรือคณะผู้บริหารจะต้องได้รับเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งหมดหรือบางส่วน เพื่อแสดงถึงการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน โดยเลือกผู้บริหารท้องถิ่นของตนเอง

6. อิสระในการปกครองตนเอง สามารถใช้ดุลยพินิจของตนเองในการปฏิบัติ กิจการภายในขอบเขตของกฎหมาย โดยไม่ต้องขออนุมัติจากรัฐบาลกลาง และไม่อยู่ในสายการบังคับบัญชาของหน่วยงานทางราชการ

7. งบประมาณของตนเอง มีอำนาจในการจัดเก็บรายได้ การจัดเก็บภาษีตามขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจในการจัดเก็บ เพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะทำนุบำรุง ท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

8. การควบคุมดูแลของรัฐ เมื่อได้รับการจัดตั้งขึ้นแล้วยังคงอยู่ในการกำกับ ดูแลจากรัฐเพื่อประโยชน์และความมั่นคงของรัฐและประชาชนโดยส่วนรวม โดยการมีอิสระ ในการดำเนินงานของหน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น ทั้งนี้มิได้หมายความว่ามีอิสระเต็มที่ทีเดียว คงหมายถึงเฉพาะอิสระในการดำเนินการเท่านั้น

แจค โบโร (Jacques Moreau, 1985, อ้างถึงใน ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2542, หน้า 39) กล่าวว่า องค์ประกอบของการปกครองท้องถิ่นดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของ องค์กรปกครองท้องถิ่นจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1. มีพื้นที่รับผิดชอบที่ชัดเจน
2. มีสถานะเป็นนิติบุคคลมหาชน
3. มีองค์กรเป็นของตนเอง
4. มีภารกิจหน้าที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของตนเอง
5. มีการกำกับดูแลจากรัฐ

การปกครองท้องถิ่นกำหนดขึ้นบนพื้นฐานทฤษฎีการกระจายอานาจและอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งมุ่งเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่าวในกระบวนการทางการเมืองและกิจกรรมการปกครองตนเองในระดับหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้จากลักษณะสำคัญของการปกครองท้องถิ่นที่เน้นการมีอำนาจอิสระในการปกครองตนเอง มีการเลือกตั้ง มีองค์การหรือสถาบันที่

จำเป็นในการปกครองตนเองและที่สำคัญก็คือ ประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างกว้างขวาง

2.3.3 ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2541, หน้า 30) กล่าวว่า ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นว่า การปกครองท้องถิ่น เป็นการปกครองตนเองในรูปของการปกครองท้องถิ่นอย่างแท้จริงคือ การกระจายอานาจไปในระดับต่ำสุดคือรากหญ้า (Grass Roots) ซึ่งเป็นฐานของ การพัฒนาระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ความล้มเหลวของระบอบ ประชาธิปไตย มีหลายองค์คประกอบ แต่องค์ประกอบสำคัญยิ่งคือ การขาดรากฐานในทองถิ่น

อมร รักษาสัตย์ (2543, หน้า 15) กล่าวว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญ อย่างมากต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ยิ่งรัฐกระจายอำนาจให้ประชาชนใน ท้องถิ่นมากขึ้นเท่าใด การปกครองส่วนท้องถิ่นยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ได้ให้อำนาจแก่ท้องถิ่นมากขึ้น โดยให้ความสำคัญขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน มีดังนี้

1. เน้นการให้ความเป็นอิสระแต่ต้องไม่เกิดความแตกแยกในชาติ
2. เน้นสิทธิในการที่จะได้รับการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชน
4. มีความเป็นอิสระของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ มากขึ้น
5. มีองค์ประกอบขององค์กรคือฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารท้องถิ่น
6. การให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการเสนอให้ออกข้อบัญญัติท้องถิ่น
7. กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่บำรุงศิลปวัฒนธรรม

โกวิทย์ พวงงาม (2544, หน้า 14) ได้ให้ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นว่า การปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพราะเป็นการฝึกสอนการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชน โดยให้ประชาชนรู้สึกว่าตนมีความเกี่ยวพันกับส่วนได้สวนเสียในการปกครองการบริหารท้องถิ่น เกิดความรับผิดชอบ และหวงแหนต่อประโยชน์อันพึงมีต่อท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย อันจะนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใสในระบอบการปกครองประชาธิปไตยในที่สุด โดยประชาชนจะมีโอกาสเลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร การเลือกตั้งจะเป็นการฝึกฝนให้ประชาชนใช้ดุลยพินิจเลือกผู้แทนที่เหมาะสม สำหรับผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเขาไปบริหารกิจการของทองถิ่นนับได้ว่าเป็นผู้นำในทองถิ่นจะได้ใช้ความรู้ความสามารถบริหารงานทองถิ่น เกิดความคุ้นเคยมีความชำนิชำนาญในการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การมี ส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติต่อไป

ชูศักดิ์ เที่ยงตรง (2544, หน้า 29) กล่าวว่า การปกครองท้องถิ่นจะเป็นสถาบันฝึกสอนการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชน ให้รู้สึกว่าตนมีความเกี่ยวพันในการปกครอง การบริหารท้องถิ่นเกิดความรับผิดชอบและหวงแหนต่อประโยชน์อันพึงมีต่อท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย อันจะนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใสในระบอบการปกครองประชาธิปไตย ในการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การมี ส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติต่อไป

ชูวงค์ ฉายะบตรุ (2549, หน้า 1-4) กล่าวว่าความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นว่า การปกครองท้องถิ่นทำให้ประชาชนในท้องถิ่นรูจักการปกครองตนเอง (Self Government) หัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประการหนึ่งก็คือการปกครองตนเองมิใชเป็นการปกครอง อันเกิดจากคำสั่งเบื้องบน การปกครองตนเองคือ การที่ประชาชนมีสวนรวมในการปกครอง ซึ่งผู้บริหารท้องถิ่นนอกจากจะได้รับเลือกตั้งมาเพื่อรับผิดชอบบริหารท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากประชาชนแล้ว ผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องฟังเสียงประชาชนด้วยวิถีทางประชาธิปไตยต่าง ๆ เช่น เปิดโอกาสให้ประชาชนออกเสียงประชามติ ให้ประชาชนมีอำนาจถอดถอน ประชาชนจะมี ส่วนรับรู้ถึงอุปสรรคปัญหาและช่วยกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นของตนเองและการปกครองท้องถิ่น เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการกระจายอำนาจ โดยมีวัตถุประสงค์ ในการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลเนื่องจากความจำเป็นบางประการดังนี้

1) ช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่าในการบริหารประเทศ จะต้องอาศัยเงินงบประมาณเป็นหลัก หากเงินงบประมาณจำกัด ภารกิจที่จะต้องบริการให้กับชุมชนต่าง ๆ อาจไม่เพียงพอ ดังนั้นหากจัดให้มีการปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ก็สามารถมีรายได้ มีเงินงบประมาณของตนเองเพียงพอที่จะดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่นได้ จึงเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลได้เป็นอย่างมาก การแบ่งเบานี้เป็นการแบ่งเบาทั้งในด้านการเงิน ตัวบุคคล ตลอดจนเวลาที่ใช้ในการดำเนินการ

2) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เนื่องจากประเทศมีขนาดกว้างใหญ่ความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องที่ย่อมมีความแตกต่างกัน การรอรับการบริการจากรัฐบาลแต่อย่างเดียว อาจไม่ตรงตามความต้องการที่แท้จริงและล่าช้า หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้บริหารเท่านั้น จึงจะสามารถตอบสนองความต้องการนั้นได้

3) เพื่อความประหยัด โดยที่ท้องถิ่นแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนก็ต่างไปด้วย การจัดตั้งหน่วยปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นจึงมีความจำเป็น โดยให้อำนาจหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บภาษีอากร ซึ่งเป็นวิธีการหารายได้ให้กับท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ในการบริหารกิจการของท้องถิ่น ทำให้ประหยัดเงินงบประมาณของรัฐบาล ที่จะต้องจ่ายให้กับท้องถิ่น

ทั่วประเทศเป็นอันมาก และแม้มีการจัดสรรเงินงบประมาณจากรัฐบาลไปให้บ้างแต่ก็มีเงื่อนไขที่กำหนดไว้อย่างรอบคอบ

4) เพื่อให้หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน จากการที่การปกครองส่วนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ไม่ว่าจะโดยการสมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเลือกเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายนิติบัญญัติของหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นก็ตาม การปฏิบัติหน้าที่ที่แตกต่างกันนี้มีส่วนในการส่งเสริมการเรียนรู้ ถึงกระบวนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระดับชาติได้เป็นอย่างดี

ธีรวุฒิ โศภิษฐิกุล (2550, หน้า 4) กล่าวไว้ว่า การปกครองท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการปกครองประเทศหลายประการ กล่าวคือ

1. การปกครองท้องถิ่นจะมีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลส่วนกลาง เพราะการปกครองส่วนท้องถิ่นมีองค์กรกระจัดกระจายไปทั่วพื้นที่ของประเทศ มีความใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นจึงสามารถทำหน้าที่แทนรัฐบาลกลางได้ดี

2. การปกครองท้องถิ่นช่วยตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ดีกว่ารัฐบาลกลาง

3. การปกครองท้องถิ่นช่วยให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนได้ฝึกฝนเรียนรู้ สร้างจิตสำนึกรวมทั้งวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในระบอบการปกครอง การปกครองท้องถิ่นจึงเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

4. การปกครองท้องถิ่นช่วยเป็นแหล่งฝึกและสร้างผู้นำทางการเมือง การปกครองท้องถิ่นเปิดโอกาสให้นักการเมืองได้ฝึกทักษะในการบริหารและการดำเนินกิจกรรม ของท้องถิ่นก่อนจะไปทำหน้าที่ในระดับชาติ ดังจะเห็นได้จากการที่นักการเมืองท้องถิ่นจำนวนมากพัฒนาตนเองไปเป็นนักการเมืองระดับชาติ

5. การปกครองท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่นชนบทเพื่อการพึ่งพาตนเอง แทนที่จะคอยพึ่งพิงการช่วยเหลือจากส่วนกลาง

สมเกียรติ สุวรรณธานี (2552, หน้า 44) กล่าวว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย การปกครองท้องถิ่นทำให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักการปกครองตนเอง หัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประการหนึ่งก็คือ การปกครองตนเองมิใช่เป็นการปกครองอันเกิดจากคำสั่งเบื้องบน การปกครองตนเองคือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง ซึ่งผู้บริหารท้องถิ่นนอกจากจะได้รับเลือกตั้งมาเพื่อรับผิดชอบบริหารท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากประชาชนแล้ว ผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องฟังเสียง ประชาชนด้วยวิถีทางประชาธิปไตยต่าง ๆ เช่น เปิดโอกาสให้ประชาชนออกเสียงประชามติ ให้ประชาชนมีอำนาจ ซึ่งจะทำให้ประชาชน

เกิดความสำนึก ในความสำคัญของตนต่อท้องถิ่น ประชาชนจะมีส่วนรับรู้ถึงอุปสรรคปัญหาและช่วยกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นของตน

ลิขิต ธีรเวคิน (2553, หน้า 3) กล่าวว่า การปกครองตนเองในรูปของการปกครองท้องถิ่นอย่างแท้จริงหรือ การกระจายอำนาจไปในระดับ ต่ำสุดคือ รากหญ้า ซึ่งเป็นฐานเสริมสำคัญยิ่งของการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ความล้มเหลวของ ระบอบประชาธิปไตยมีหลายองค์ประกอบ แต่องค์ประกอบสำคัญยิ่งยวดอันหนึ่ง ก็คือการขาดรากฐานในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการกระจายอำนาจของรัฐบาลเพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รับรู้ปัญหาความตองการของประชาชนในพื้นที่ ได้มีอำนาจในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเองเพื่อให้สนองตอบตอความต้องการประชาชน ได้อยางรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2.4 การบูณาการตามแนววิถีพุทธตามหลักอริยสัจ 4

2.4.1 ความหมายของอริยสัจ 4

พระราชวรมุนี (2528, หน้า 107-108) ได้ให้ความหมายว่า กิจในอริยสัจ 4 ดังต่อไปนี้

1. ปริญญา (การกกำหนดรู้ เป็นกิจในทุกข์ ตามหลักว่าทุกฺขอริยสจฺจ์ปริญเญยฺย์ ทุกข์ควรกำหนดรู้ คือ ควรศึกษาให้รู้จักให้เข้าใจชัดตามสภาพที่เป็นจริง ได้แก่ การทำความเข้าใจและกำหนดขอบเขตของปัญหา)

2. ปหานะ (การละ เป็นกิจในสมุทัย ตามหลักว่า ทุกฺขสมุทโย อริยสัจฺจ์ปหาตพฺพ์ สมุทัยควรละ คือ กำจัดทำให้หมดสิ้นไป ได้แก่การแก้ไขกำจัดต้นตอของปัญหา)

3. สัจฉิกิริยา (การทำให้แจ้ง เป็นกิจในนิโรธ ตามหลักว่า ทุกฺขนิโรโธอริยสจฺจ์สจฺฉิกาตพฺพ์ นิโรธควรทำให้แจ้ง คือ เข้าถึงหรือบรรลุ ได้แก่การเข้าถึงภาวะที่ปราศจากปัญหา บรรลุจุดหมายที่ต้องการ)

4. ภาวนา (การเจริญเป็นกิจในมรรค ตามหลักว่า ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจ์ ภาเวตพฺพ์ มรรคควรเจริญ คือ ควรฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ กระทำตามวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมายได้แก่การลงมือแก้ไขปัญหา)

พระราชวรมุนี (2529, หน้า 4-5) กล่าวว่า อริยสัจ 4 โดยให้ความหมายไว้ดังนี้

1. ทุกข์ ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากของรัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่า อุปาทานขันธ์ 5 (ขันธ์ 5 ที่ยึดไว้ด้วยอุปาทาน) เป็นทุกข์ พูดอีกนัยหนึ่ง คือภาวะที่แฝงด้วยความกดดัน บีบคั้น ขัดแย้ง ขัดของ มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์อยู่ในตัว ทั้งที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นแล้ว และที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา เมื่อใดเมื่อหนึ่ง ในรูปใดรูปหนึ่ง แก่ผู้ที่ยึดมั่นไว้ด้วยอุปาทาน หน้าที่ต่อทุกข์ คือการกำหนดรู้ หรือทำความเข้าใจ ให้มองเห็นความหมายและขอบเขตโดยชัดเจน เพื่อการดำเนินการขั้นต่อไปจะพึงเป็นไปได้ และตรงปัญหา

2. ทุกขสมุทัย เรียกสั้น ๆ ว่า สมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ได้แก่ ตัณหา ที่ทำให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความเพลิดเพลินและความติดใจ คอยแส่หาความเพลิดเพลินใหม่ ๆ เรื่อย ๆ มี 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา พูดอีกนัยหนึ่ง คือ ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้งโดยอาการซึ่งมีเราที่จะได้จะเป็นจะไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความกลัว ความติดข้องในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ หน้าที่ต่อสมุทัยคือ ละเสีย ทำให้หมดไปเสีย

3. ทุกขนิโรธ เรียกสั้น ๆ ว่า นิโรธ (ความดับทุกข์) แก่การที่ตัณหาดับไปโดยไม่เหลือ ด้วยการคลายออก การสละเสียได้ สลัดออก พ้นไปได้ ไม่พัวพัน พูดอีกนัยหนึ่ง ภาวะที่ไม่มีความทุกข์เหลืออยู่ เพราะหมดตัณหา ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความกลัว และความติดข้องใด ๆ ทั้งสิ้น มีแต่ภาวะที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระ สงบ ปลอดโปร่ง ผ่องใส เบิกบาน หน้าที่ต่อนิโรธ คือ ทำให้แจ้ง ทำให้สำเร็จ ทำให้เกิดมีเป็นจริงขึ้นมาหรือบรรลุถึง

4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์) เรียกสั้น ๆ ว่า มรรค ได้แก่ทางประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ หน้าที่ต่อมรรค คือ ฝึกอบรม หรือปฏิบัติแท้แห่งอริยสัจ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538, หน้า 9) กล่าวว่า หมายของอริยสัจว่า อริยสัจ เป็นหลักธรรมที่สำคัญและรู้จักกันนานมากที่สุดอีกข้อหนึ่ง อริยสัจไม่ใช่เป็นหลักส่วนย่อยของปฏิจจสมุปบาท แต่เป็นทั้งหมดของปฏิจจสมุบาท พูดง่าย ๆ ว่า มีความหมายครอบคลุมปฏิจจบาททั้งหมดเมื่อมีผู้ถามว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร คำตอบก็คือ ตรัสรู้อริยสัจ 4 และ ปฏิจจสมุปาท อริยสัจ เป็นความจริงอันประเสริฐ ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ เป็นทุกข์เวทนา สมุทัย สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน นิโรธ การดับทุกข์ คือ ดับอวิชชา ตัณหา และอุปาทาน มรรค คือ วิธีการดับทุกข์ 8 ประการ เรียกว่า อริยมรรค หรือมรรคมีองค์ 8

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2544, หน้า 187) กล่าวว่า อริยสัจ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ให้ความหมาย ไว้อยู่ 4 นัย ได้แก่ 1) สัจจะที่พระอริยตรัสรู้ 2) สัจจะของพระอริย 3) สัจจะที่ทำให้เป็นอริย และ 4) สัจจะอย่างอริย คือ แท้แน่นอน และยังได้กล่าวถึงคุณค่าของอริยสัจ 4 ไว้ดังนี้

1) เป็นวิธีการแห่งปัญญา ดำเนินการแก้ปัญหาตามระบบแห่งเหตุผล วิธีการแก้ปัญหาใด ๆ จะมีคุณค่าและสมเหตุสมผล จะต้องดำเนินไปในแนวเดียวกันนี้

2) เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของตัวการพิเศษเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ

3) เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน ไม่ว่ามนุษย์จะเตลิดออกไปเกี่ยวข้อสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัว กว้างขวางมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเขายังต้องการมีชีวิตของตนเองที่มีคุณค่าและมีความสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกเหล่านั้นอย่างมีผลดีแล้ว เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป

4) เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับชีวิตหรือเป็นเรื่องของชีวิตแท้ ๆ ไม่ว่ามนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปวิทยาการหรือดำเนินการใด ๆ ขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตน และไม่ว่าศิลปวิทยาการหรือกิจการต่าง ๆ นั้นจะเจริญขึ้น เสื่อมลงหรือสูญสลายไปหรือเกิดสิ่งใหม่ขึ้นมาแทน

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 1337) กล่าวว่า ความหมายของอริยสัจ หมายถึง ความจริงของพระอริยะ ความจริงอันประเสริฐ ซึ่งธรรมสำคัญหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา มี 4 ข้อ คือ ทุกข์ ทุกข์สมุทัย (ที่เกิดแห่งทุกข์) ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) ทุกข์นิโรธคามินีปฏปทา หรือ มรรค (ทางแห่งความดับทุกข์)

วศิน อินทสระ (2548, หน้า 137) กล่าวว่า อริยะสัจ 4 หรือ อริยสัจแปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำบุคคลผู้เข้าถึงให้เป็นอริยชน และความจริงอันทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติห่างไกลจากข้าศึก ดังนี้

(1) ที่ว่าเป็นความจริงอันประเสริฐนั้น เพราะเป็นความจริงที่เป็นจริงอยู่เสมอ ไม่เปลี่ยนแปลงแปรผันเป็นอย่างอื่นหรือกลับตรงกันข้าม ตัวอย่างเช่น ชีวิตเจืออยู่ด้วยทุกข์ ตัณหา (ความทะยานอยากต่าง ๆ) เป็นเหตุแห่งทุกข์นานาประการ ความดับกิเลสตัณหาเป็นความดับทุกข์และการปฏิบัติชอบในรูปแบบต่าง ๆ เป็นมรรคไปสู่ความดับทุกข์ สิ่งเหล่านี้เป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ตลอดมาตั้งแต่บรรพกาลจวบจนปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ในการแสดงอริยสัจครั้งแรกนั้นได้ทรงยืนยันว่า ธรรมจักรที่พระองค์ทรงหมุนไปแล้วนั้น ใคร ๆ จะหมุนกลับไม่ได้ คือใครจะกล่าวคัดค้านว่าไม่เป็นจริงหาสำเร็จไม่

(2) ที่วาเป็นความจริงของพระอริยะนั้น มีความหมายว่า พระอริยะท่านมีความเห็นอย่างนี้ มีความเข้าใจในเรื่องชีวิตอย่างนี้ตรงกันไม่ขัดแย้งกัน คือ เห็นว่าชวิตเจืออยู่ด้วยทุกข์ ตัณหา เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ การดับกิเลสได้เป็นความดับทุกข์และมรรคมีองค์ 8 เป็นทางไปสู่ความดับทุกข์ได้จริง ซึ่งความเห็นอย่างนี้อาจเป็นการสวนทางกับความเห็นของปุถุชนส่วนมากก็ได้

(3) ที่ว่าเป็นความจริงที่บุคคลผู้เข้าถึงให้เป็นอริยะชนนั้น มีความหมายว่า แม้เดิมที่เดียวเป็นปุถุชน แต่เมื่อมารู้แจ้งในอริยสัจ 4 ครบถ้วนบริบูรณ์ทุกประการแล้ว ย่อมแปรสภาพจากปุถุชนเป็นอริยชนไปทันที เหมือนคนจนเมื่อมีทรัพย์ขึ้นก็กลายเป็นเศรษฐี

(4) ที่วาเป็นความจริงอันทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติตามห่างไกลจากข้าศึกนั้นมี 2 อย่างคือ ข้าศึกภายนอกอันได้แก่ ผู้มุ่งร้ายกับเรา และข้าศึกภายในคือ กิเลส ซึ่งเป็นข้าศึกอันร้ายกาจของบุคคลโรครบกวนกายให้ไร้ความสุขอย่างไร กิเลสก็รบกวนใจให้ปราศจากความสุขอย่างนั้น บรรดาข้าศึกทั้ง 2

อย่างนั้น กิเลสดูเหมือนจะเป็นข้าศึกที่ร้ายแรงกว่าเพราะรบกวนใจทุกวันและอิงอาศัยอยู่กับเรา หลอกล่อให้เราลุ่มหลงแล้วเสียบแทงทำร้ายภายใน ผู้แจ่มแจ้งในอริยสัจย่อมสามารถกำจัดศัตรูภายในเสียให้ห่างไกลเสียจากศัตรูภายใน คือกิเลส ส่วนศัตรูภายนอกนั้นอยางน้อยที่สุดก็เบาบางลงเพราะบุคคลเช่นนั้นย่อมไม่ก่อศัตรูกับใคร ไม่มีเวรมีภัยกับใครจะมีก็แต่ผู้อื่นตั้งตนเป็นศัตรูกับท่านเอง แต่ท่านหาเป็นศัตรูด้วยไม่ ความรู้สึกไม่มีศัตรูเป็นความปลอดโปร่งแจ่มใส เป็นความสุขที่เห็นได้ในปัจจุบัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (2559, หน้า 178) กล่าวว่า อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ เป็นความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะซึ่งประกอบด้วย

1. ทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ขัดแย้ง บกพร่อง ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง ความปรารถนาไม่สมหวัง

2. สมุทัย หมายถึง เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด

3. นิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ ภาวะที่เข้าถึงความหลุดพ้น ไม่ติดข้อง สงบ ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ หรือคือนิพพานนั่นเอง

4. มรรค หมายถึง ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงความดับทุกข์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่าทางสายกลาง

ราชบัณฑิตยสถาน (2551, หน้า 5) กล่าว่าอริยสัจ 4 หมายถึง บุคคลผู้บรรลุธรรมวิเศษ สัจ หมายถึง ความรู้แห่งความจริง ดังนั้น อริยสัจ จึงหมายถึง ความจริงของพระอริยะ หรือความจริงอันประเสริฐ ซึ่งเป็นชื่อธรรมที่สำคัญหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา 4 ประการอันประกอบด้วย

1) ทุกข์ คือ ความทุกข์ที่มีอยู่จริง อันเป็นสภาพที่ทนได้ยากหรือบีบคั้น ขัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสาร และการไม่ให้ความพึงพอใจที่แท้จริง

2) สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำ ให้เกิดทุกข์

3) นิโรธ คือ การดับทุกข์ หรือการเข้าใจความจริงของชีวิต

4) มรรค คือ หนทางแห่งการพ้นทุกข์ หรือวิธีการปฏิบัติอันจะนำ ไปสู่การดับทุกข์ กล่าวคือ มรรคมีองค์ 8 (อัฏฐังคิกมรรค) อันเป็นปฏิปทาสายกลาง

สรุปได้ว่า อริยสัจ 4 คือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และนำมาสังสอนเพื่อให้คนทั่วไปพ้นจากความทุกข์ อริยสัจ 4 ประกอบด้วยความจริงในเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และวิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุความดับทุกข์

2.4.2 องค์ประกอบของอริยสัจ 4

พระพรหมคุณาภรณ์ (2559, หน้า 848-850) กล่าวว่า อริยสัจ 4 ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงสั่งสอนเวไนยสัตว์และที่เหล่าพระสาวกได้นำมาสืบทอดต่อกันมานั้นเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่ามี 4 ประการคือ (1) ทุกข์หรือทุกขอริยสัจ (2) สมุทัย หรือทุกข์สมุทัยอริยสัจ (3) นิโรธ หรือทุกขนิโรธอริยสัจ

(4) มรรคหรือทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นความจริงอันประเสริฐ มีเนื้อหาหลักที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทุกข์ หรือทุกขสัจจะ (Suffering หรือ Misery)

ความจริงประการแรกที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้คือความทุกข์ความทุกข์ในอริยะสัจสี่ ต่างจากความทุกข์ในไตรลักษณะ ความทุกข์ในไตรลักษณะ หมายถึง การที่สิ่งต่าง ๆ ทนอยู่ได้ไม่นาน ต้องมีอันเปลี่ยนแปลงไป แต่ทุกข์ในอริยสัจสี่ หมายถึงความยากลำบาก ความยุ่งยากความเจ็บปวด ความทรมาน พระพุทธเจ้าทรงแสดงความทุกข์ไว้ 10 ประการ ดังต่อไปนี้

1) นิพพัทธทุกข์ ได้แก่ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ อันเกิดขึ้นแก่มนุษย์ทุกคน ทุกชาติชั้นวรรณะตลอดเวลา คือ ความไม่สบายอันเกิดจากความความเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศ เช่น ความหนาวเกินไป ความร้อนเกินไป ความทุกข์ทรมานอันเกิดจากความต้องการทางร่างกาย เช่น ความหิวกระหาย การปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ ความปวดเมื่อยตามเนื้อตามตัวเป็นอาทิ ความทุกข์ชนิดนี้เกิดขึ้นแก่คนทุกคน ทุกเวลา

2) พยาธิทุกข์ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความเจ็บปวดทรมานอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ เกิดจากความผิดปกติในร่างกาย เกิดจากับาดแผลร่างกายของมนุษย์เป็นสิ่งอ่อนแอและเปราะบางเป็นที่สุด โรคภัยต่าง ๆ ชอบเข้าอยู่อาศัย คนทุกคนจะต้องมีความทุกข์เพราะโรคภัย ไข้เจ็บอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่างพร้อมกันไม่มากก็น้อย แม้แต่นายแพทย์บางที่ก็ต้องตายเพราะโรคบางอย่าง มีคนน้อยคนที่ไม่เคยเจ็บป่วยเลยตลอดปี

3) สภาวะทุกข์ ความทุกข์ที่เกิดจากชาติ ชรา มรณะ ความเกิดเป็นความทุกข์เพราะเป็นความเจ็บปวดทรมานสำหรับผู้เกิด และผู้ให้เกิดเป็นความเสี่ยงภัยอย่างสูง เพราะมีทารกและมารดาเป็นอันมากที่ต้องสูญเสียชีวิตในการเกิด ที่สำคัญที่สุดก็คือ ความเกิดเป็นประตูนำไปสู่ความแก่ ความตายและความทุกข์ทั้งปวงในชีวิต

4) ปกิณณกทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ความเศร้าโศกเสียใจ ความทุกข์ระทมตรมใจ ความคับแค้นใจ ความร้องให้พิไรรำพันที่เกิดขึ้นเมื่อพลัดพรากจากคนรักของรัก เพราะประสบกับความเกลียดของเกลียด และเพราะปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สมปรารถนา ปุถุชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนแค่ไหนมีโอกาสที่จะได้รับความทุกข์ชนิดนี้เท่าเทียมกัน เพราะคนรวยและคนจนมีโอกาสที่จะพลัดพรากจากคนรักของรักเหมือนกัน ไม่มีใครที่ไม่เคยพลัดพรากจากคนรักของรัก จึงมีโอกาสที่จะประสบปกิณณกทุกข์เท่าเทียม

5) สันตาปทุกข์ หมายถึง ความเดือดร้อนกระวนกระวายใจเพราะถูกไฟกิเลสชนิดต่าง ๆ แผดเผา เช่น ไฟ คือ ความรัก ไฟ คือความโลภ ไฟ คือ ความโกรธ ไฟ คือ ความอิจฉาริษยา ไฟ คือ ความอาฆาตพยาบาท ไฟ คือ ความเกลียดชัง เป็นต้น ปุถุชนที่ยังมีกิเลส มีโอกาสที่จะได้เสวยทุกข์ประเภทนี้เท่าเทียมกัน

6) วิปากทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ทรมาน ความเดือดร้อนใจ ความหวาดสะดุ้ง ความละอายใจ ซึ่งเป็นผลความชั่วที่ตนกระทำไว้แล้วในอดีต ทุกข์ชนิดนี้สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ คนที่ไม่กระทำความชั่ว ย่อมไม่ได้เสวยทุกข์ชนิดนี้ แต่จะมีคนสักกี่คนที่ไม่เคยทำความชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจเลยในชีวิต

7) อาชีวทุกข์หรืออาหารปริเยฏฐิทุกข์ หมายถึง ความระกำลำบาก ความเหน็ดเหนื่อย ความเดือดร้อน ความวิตกกังวลอันเกิดจากการทำมาหาเลี้ยงชีพ การแสวงหาอาหาร เพื่อเลี้ยงชีวิตของตนและของคนที่เกี่ยวข้อง การทำมาหาเลี้ยงชีพทุกชนิดล้วนแต่ต้องออกแรงกาย วาจา ใจทั้งนั้น ต้องต่อสู้แข่งขันชิงดีชิงเด่น มีคนจำนวนมากที่ต้องสูญเสียชีวิตเพราะการเลี้ยงชีวิต

8) สหคตทุกข์ความลำบาก ความเหน็ดเหนื่อยความวิตกกังวล ที่มาพร้อมกับลาภยศ สรรเสริญ สุขถ้าขาดการพิจารณา เราอาจจะเห็นว่าลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ไม่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เพราะใคร ๆ ก็ปรารถนาสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้น แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วก็จะเห็นว่าลาภยศ สรรเสริญ และโลกิยสุขเป็นเหตุให้เกิดทุกข์โดยแท้ เพราะว่า สิ่งใดมีคุณค่าแก่เรา สิ่งนั้นมีโทษแฝงอยู่ด้วยสิ่งใดให้ความสะดวกแก่เรา สิ่งนั้นก็มีความยุ่งยากแก่เราด้วย

9) วิวาทมูลกทุกข์ ความทุกข์ ความเดือดร้อน และภัยวิบัติที่เกิดจากการทะเลาะวิวาทกับคนอื่น ๆ คนเราจำเป็นต้องอยู่ท่ามกลางคนอื่น ๆ และต้องติดต่อสังสรรค์กับคนอื่น ๆ คนแต่ละคนย่อมมีอุปนิสัยจิตใจและรสนิยมของเขาเองซึ่งบางที่ก็ขัดกับของเรา ทำให้เกิดการขัดแย้งทะเลาะวิวาทกันบางทีก็ถึงกับเป็นศัตรูคู่อาฆาตทำลายล้างผลาญกันการทะเลาะวิวาทไม่ว่าจะหนักหรือเบา ย่อมก่อให้เกิดความโกรธความอาฆาตพยาบาท ความเกลียดชังความหวาดกลัว ความเร่าร้อนใจซึ่งเป็นความทุกข์อย่างแท้จริง และคนที่อยู่ในสังคม มีโอกาสที่จะทะเลาะวิวาทกับคนอื่นไม่มากก็น้อย

10) ทุกขักขันธ์หรือขันธทุกข์ ได้แก่ ความทุกข์ทรมาน เกิดความลำบากในการบริหารรักษาขันธ์ 5 อันเป็นประกอบขึ้นเป็นตัวตนของมนุษย์ทุกคน ขันธ์ 5 เป็นภาระอันหนักที่คนต้องแบกไว้ด้วยความลำบาก ความทุกข์ทั้ง 9 ประการที่กล่าวมาแล้วนั้น เกิดขึ้นเพราะมีขันธ์5ถ้าไม่มีขันธ์ 5 เสียอย่างเดียว

สรุปได้ว่า ทุกข์ คือ สภาพอันทนได้ยาก ทำให้เกิดความเดือดร้อน ไม่สบายกายไม่สบายใจ ทุกข์มี 2 ประเภทคือ ทุกข์ประจำ หมายถึง ความทุกข์ตามสภาพ เป็นไปโดยธรรมชาติ เช่น ทุกข์จากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ทุกข์จร หมายถึง ความทุกข์ปลีกย่อยที่เราประสบเป็นครั้งคราวในช่วงชีวิต เช่น ทุกข์จากความผิดหวัง จากความเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

2. สมุทัย หรือสมุทยสัจ (The Cause of Suffering)

สมุทัยแปลวา่ เหตุเกิดแห่งทุกข์พระพุทธเจ้าทรงค้นพบว่า “ตัณหา” คือ ความยาก ความต้องการ เป็นต้นเหตุอันแท้จริงของความทุกข์ ตัณหามี 3 อยาง คือ

1) กามตัณหา ความอยากได้อยากมีในกามคือรูปเสียง กลิ่น รส สัมผัสที่น่าใคร่น่าชอบใจ อยากได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หมายความว่า ความอยากที่ประกอบด้วยความเห็นแก่ตัว อยากได้มาเพื่อความสุขความสำราญของตน จัดเป็นกามตัณหา ตัณหาชนิดนี้ถ้าจะเรียกให้เด่นชัดขึ้น ควรจะเรียกว่า อยากให้มา คืออยากให้ รูป เสียง กลิ่น รส ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นต้น มาสู่ตน กามตัณหาให้เกิดทุกข์ได้อย่างไร กามตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ดังต่อไปนี้

1.1) ตามปกติ จิตใจของเราเมื่อยังไม่เกิดตัณหาจะอยู่ในภาวะปกติ มีความสงบสุขตามสมควร เปรียบเสมือนพื้นที่สงบราบเรียบไม่กระเพื่อมกระฉอกเพราะถูกลมพายุรบกวน แต่เมื่อเกิดตัณหาขึ้น จิตใจก็จะผิดไปจากปกติ มีความกระวนกระวายกระสับกระส่ายดิ้นรน เพราะความอยากได้ยิ่งอยากได้มาก ก็ยิ่งเดือดร้อนวุ่นวายมาก บางทีถึงกับนอนไม่ได้นอนไม่หลับทีเดียว ลักษณะจิตใจเช่นนี้จัดเป็นความทุกข์อย่างแน่นอน

1.2) ความอยากด้วยอำนาจตัณหา เป็นความหิวทางจิตใจ เมื่อเกิดความหิวแล้ว ต้องได้สิ่งต่าง ๆ มาสนองความอยาก จึงจะมีความสงบสุขใจได้บ้าง แต่ตามปกติคนเราย่อมไม่สามารถจะได้ทุกสิ่งที่ต้องการ แม้จะมั่งมีทรัพย์สมบัติมหาศาล หรือมีอำนาจว่ามากเท่าไร ก็ไม่สามารถจะได้ทุกสิ่งที่ตนต้องการ ฉะนั้นคนทุกคนจึงไม่มีทางจะบรรเทาความหิวใจได้ ทุกคนมีโอกาสจะผิดหวังและประสบทุกข์เสมอ

1.3) เมื่อเกิดความอยากได้ขึ้นมาแล้ว บางทีก็ไม่สมอยาก แต่ว่าสิ่งที่ได้มานั้นไม่เป็นไปตามที่ต้องการ เช่น อยากได้สิ่งหนึ่งกลับไปได้สิ่งหนึ่ง อยากมากกลับได้น้อย อยากได้ดีกลับได้เลว อยากได้ร้อนกลับได้เย็น บางทีไม่อยากได้กลับได้ก็มี เช่น ไม่อยากเจ็บป่วย แต่กลับต้องป่วย เป็นต้น

“ความไม่รู้จักพอ” นี้เอง เป็นสาเหตุให้คนเกิดความหิวทางใจตลอดกาลเขาคิดว่าถ้าได้เป็นอย่างนั้นมีอย่างนี้คงจะอิ่มและมีความสุข ครั้นได้มีอย่างนั้นมีอย่างนั้นแล้ว ก็มีความสุขอยู่ชั่วคราวเท่านั้น ในไม่ช้าก็หิว อยากได้โน้น อยากมีโน้น อยากเป็นโน้นอีก แล้วก็พยายามต่อสู้ดิ้นรนต่อไปอีกก่อนที่จะได้ทุกสิ่งอย่างสมอยาก คนเราก็ตายลงเสียก่อน คนส่วนมากจึงตายลงด้วยความหิวกระหายตลอดชีวิตแทบหาความสุขสงบไม่ได้แม้ชั่วครู่ เพราะวิ่งไล่ความสุขอยู่เรื่อย ๆ ครั้นไปถึงแล้วแทนที่จะยึดเอาความสุขไว้ กลับโยนไปข้างหน้าแล้วก็วิ่งตามใหม่ เป็นอย่างนี้ไปเรื่อยจนกว่าชีวิตจะดับลงเพราะเหตุดังกล่าวมานี้ ตัณหาจึงเป็นให้เกิดทุกข์ตั้งแต่วาระแรกจนวาระสุดท้าย

2) ภวตัณหา คำว่า “ภว” แปลวา ภพก็ได้ แปลว่า ความมีก็ได้ แปลว่าความเป็นก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงมีการแปล “ภวตัณหา”หลายอย่าง บางอาจารย์ แปลว่าอยากเป็นนั้นเป็นนี้เช่น อยากเป็นเศรษฐี เป็นต้น แต่ถ้าพิจารณาดูตามความเป็นจริงแล้ว ความอยากเป็นกับความอยากมี ก็คืออันเดียวกันนั้นเอง เช่นอยากเป็นเศรษฐี ก็คืออยากได้อยากมี “ความเป็นเศรษฐี หรือ อยากมี ทรัพย์มากนั้นเอง อยากเป็นพระราชาก็คืออยากได้ “ตำแหน่งพระราชา”นั้นเอง อีกอย่างหนึ่งความ เป็นผลเกิดจากความอยากมี คือเมื่อมีสิงใดสิ่งหนึ่งแล้วก็เป็นเจ้าของสิ่งนั้น และได้ชื่อตามสิ่งนั้น เช่น คนมีเงินมีทรัพย์ ก็เป็นเศรษฐี คนมีภรรยาก็เป็นสามี คนมีบุตรก็เป็นบิดามารดา ฉะนั้นความ อยากมีบุตร กับความ

อยากเป็นบิดาจึงแยกกันไม่ออก และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยเหตุผล ภวตัณหา แปลได้อีกอย่างหนึ่งว่า “ อยากให้อยู่” อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกามตัณหา ซึ่งแปลว่า “อยากให้มา” หมายความว่าเมื่อบุคคลต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด (กามตัณหา) และได้สิ่งนั้น มาสมปรารถนาแล้ว ก็มีความพอใจ ความยึดมั่นความผูกพันอยู่กับสิ่งนั้น อยากให้สิ่งนั้นอยู่กับตนตลอดไป อยากให้ตนอยู่กับสิ่งนั้นตลอดไป การแปลอย่างนี้ถูกต้องตามความเป็นจริง ในชีวิตประจำวันของคนธรรมดาทุกคน เพราะทุกคนมีสมบัติต่าง ๆ และอยากให้สิ่งนั้น ๆ อยู่กับตน ไม่อยากให้สูญหายไปเพราะภัยพิบัติต่าง ๆ ความอยากเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เพราะเหตุว่าสิ่งทั้งหลายมันไม่ยอมอยู่กับเราตลอดไป เพราะมันเป็นอนิจจัง มีการเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ฉะนั้นเรา มีสิ่งใดยอมมีหวังที่จะสูญเสียและพลัดพรากจากสิ่งนั้น ในส่วนรูปธรรม เช่น ทรัพย์สมบัติพัสถาน ๆ เราอาจสูญเสียได้ง่ายด้วยภัยต่าง ๆ เช่น อัคคีภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย เป็นต้น แม้บุตรภรรยาสามี มิตรสหายที่รัก ก็มีอันต้องพลัดพรากจากกัน เพราะภัยพิบัติตาง ๆ เช่น ต้องตายจากกัน เป็นต้น

3) วิภวตัณหา แปลให้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริงในจิตใจมนุษย์ ก็คือ “อยากให้ไป” ซึ่งสืบเนื่องมาจาก อยากให้มา (กามตัณหา) อยากให้อยู่ (ภวตัณหา) และอยากให้ไป (วิภวตัณหา) ถ้าเราสังเกตดูความอยากในชีวิตประจำวันของเรา เราจะเห็นได้ทันทีว่าเมื่อเรายังไม่ได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเราอยากได้สิงนั้น (กามตัณหา) เมื่อเราได้มาแล้ว เราจะยึดถือหวงแหนไว้ อยากให้ สิ่งนั้นคงอยู่ (ภวตัณหา) แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป เราจะเกิดความเบื่อหน่ายในสิ่งนั้น อยากให้สิ่งนั้น ไปเสียให้พ้นหูพ้นตา อยากให้สูญเสียไปเสีย บางทีเราก็ยกให้คนอื่นไปขายไป หรือทำลายทิ้งเสีย นี่แหละคือลักษณะของวิภวตัณหา ในชีวิตประจำวันเมื่อเราประสบกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ เราอยากให้มันดับสูญไป ก็จัดเป็นวิภวตัณหาเหมือนกัน วิภวตัณหาให้เกิดทุกข์อย่างไร วิภวตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ก็เพราะว่าเมื่อเราอยากให้สิ่งใดไปเสียจากเรา แต่สิ่งทั้งหลายหาได้เป็นไปตามความปรารถนาของเราทุกประการไม่ มันคงอยู่กับเราทั้ง ๆ ที่เราไม่ชอบทั้ง ๆ ที่เราแสนจะเกลียด เมื่อเราจำต้องอยู่กับสิ่งที่เราเกลียดเราจะเกิดความเดือดร้อนใจ กระวนกระวาย เบื่อหน่าย เอือมระอา โกรธเคืองหงุดหงิด ซึ่งเป็นความทุกข์ใจอยากหนัก ถ้าความทุกข์ใจเหล่านี้มีมากขึ้น คนอาจจะทำลายสิ่งที่ตัวไม่ชอบนั้นเสียโดยวิธีรุ่นแรง ฉะนั้นวิภวตัณหาจึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์โทษได้อย่างมากมาย

สรุปได้ว่า ตัณหาทั้ง 3 ประการนี้ ถ้าเราสังเกตให้ดีจะเห็นว่ามันเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเราอยู่ทุกขณะ เช่น เมื่อตาเห็นรูปที่สวยงาม หูได้ฟังเสียงที่ไพเราะ จมูกได้ดมกลิ่นหอม ลิ้นได้ลิ้มรสที่อร่อย กายได้ถูกต้องสัมผัสสบายใจคิดถึงมโนภาพที่ดีงาม เราจะเกิดสุขเวทนาคือความพอใจแล้วก็เกิดความอยากได้เป็นกามตัณหา เมื่อเราประสบกับรูป เสียงกลิ่น รสสัมผัส และมโนภาพที่ไม่ดีจะเกิดทุกขเวทนาคือความไม่พอใจแล้วก็อยากให้สิ่งนั้นสูญหายไปเสียนี้คือ วิภวตัณหา ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรามีอยู่เป็นอยู่รวมทั้งตัวเราด้วย เราอยากให้อยู่ตลอดไปนี้เป็นภวตัณหา ฉะนั้นตัณหาทั้ง 3 ชนิดจึงทยอยเกิดแก่เราแทบตลอดเวลาที่เราตื่นอยู่ถ้าเราพิจารณาดูว่าตัณหาก่อให้เกิดทุกข์อย่างไร และก่อให้เกิดทุกข์ประเภทไหน ในบรรดาทุกข์ 10 อย่างเราจะเห็นได้ว่าในขณะปัจจุบันนี้ตัณหาก่อให้เกิดทุกข์

การพลัดพรากจากคนรักของรัก ก่อให้เกิดทุกข์เพราะมันขัดกบภวตัณหา การประสบกับคนเกลียดของเกลียด ก่อให้เกิดทุกข์เพราะขัดกับวิภวตัณหา ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สมปรารถนาก่อให้เกิดทุกข์เพราะขัดกับกามตัณหา แต่ถ้าพูดกันในช่วงระยะเวลายาวนานเป็นหลาย ๆ ชาติทุกข์ทั้ง 10 ชนิดดังกล่าวแล้วนั้นเกิดจากตัณหาทั้งนั้น เฉพาะอย่างยิ่งคือภวตัณหา คือความอยากเกิดหรืออยากให้มีตัวตนต่อไปเพราะอยากเกิดใหม่และเพราะเกิดใหม่ทุกข์ทั้ง 10 ประการจึงเกิด

สรุปได้ว่า สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์ สิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ สาเหตุของความทุกข์อาจมีประการเดียวหรือหลายประการ หากเรารู้สาเหตุของความทุกข์และกำจัดสาเหตุนั้นได้เรายอมระงับหรือดับความทุกข์ได้ สาเหตุของความทุกข์คือตัณหา (ความทะยานอยาก) มี 3 ประเภท คือ กามตัณหา (ความอยากในสิ่งที่น่าเพลิดเพลินหรือน่าพอใจทางประสาทสัมผัส) ภวตัณหา (ความอยากมีอยากเป็นสิ่งใดก็ตามตลอดไป) และวิภวตัณหา (ความไม่อยากมีไม่อยากเป็นสิ่งใดก็ตาม

นิโรธหรือนิโรธสัจ คือความดับทุกข์ (The Extinction of Suffering)

อริยสัจ 2 ประการ คือ ความทุกข์และเหตุแห่งทุกข์เป็นสภาวธรรมซึ่งมีประจำอยู่แล้วในตัวบุคคลที่ยังเป็นปุถุชนทุกคน ถ้าเราสังเกตให้ดีก็จะเห็นได้ทันทีว่าขณะนี้เรามีความทุกข์ประเภทไหนและตัณหาอะไรกำลังเกิดขึ้นตัวอย่างเช่น ถ้าเรากาลังรู้สึกร้อนเพราะอากาศร้อน เราก็กำลังเสวยนิพัทธทุกข์ ถ้าเราอยากให้ความร้อนหายไป วิภาตัณหาก็กำลังเกิดขึ้น ฉะนั้นชีวิตของสามัญชนทุกคนจึงไม่มีเวลาว่างเว้นจากอริยสัจ 2 ประการแรกนี้ทุกข์และตัณหา 2 ประการนี้เป็นความจริงสากลมีอยู่แก่คนและสัตว์ทุกประเภททุกชาติชั้น วรรณะ ทุกศาสนา มีอยู่ตลอดกาล ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นมาในโลกหรือไม่

ส่วนนิโรธ หรือ “ความดับทุกข์” นั้นเป็นส่วนผลในปัจจุบันนี้เราอาจจะไม่มีนิโรธเพราะเรายังมีทุกข์และตัณหา แต่การที่พระพุทธเจ้าทรงยกนิโรธขึ้นมาแสดงไว้ ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า ความทุกข์และเหตุแห่งความทุกข์เป็นสิ่งที่คนสามารถดับได้กำจัดให้หมดสิ้นไปได้เป็นการให้ความหวังกับมนุษย์ เพราะมนุษย์ส่วนมากเข้าใจว่าความทุกข์และตัณหาเป็นของธรรมชาติซึ่งเกิดมีเอง ไม่มีทางที่จะกำจัดหรือบรรเทาได้ แล้วก็ก้มหน้ารับทุกข์ต่อไป โดยไม่คิดหาทางแก้ไขความเข้าใจเช่นนั้นเป็นความเข้าใจของคนประเภท “ทุนิยม” ซึ่งไม่ใช้หลักพระพุทธศาสนา ชาวพุทธต้องเชื่อตามหลักอริยสัจว่า “นิโรธ” หรือความดับทุกข์และตัณหามีได้จริง มีได้อย่างแน่นอนจนกระทั่งพระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นเป็น “ความจริงอันประเสริฐ”อยางหนึ่ง ทั้งนี้เพราะว่า ทุกข์ก็ดี เหตุของทุกข์ก็ดีเกิดขึ้นโดยมีเหตุปัจจัย เปรียบเหมือนไฟเกิดขึ้นเพราะมีเชื้อเพลิง มีอากาศและมีความร้อน ถ้าเรากำจัดเหตุปัจจัยของทุกข์ได้ทุกข์และเหตุของทุกข์ก็ดับไปเอง เปรียบเหมือนเรากำจัดเชื้อเพลิงอากาศและความร้อนให้หมดไปเปลวไฟก็ดับไปเอง เพราะฉะนั้นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงเป็นไปตามหลักเหตุผลในธรรมชาตินั้นเอง

การดับทุกข์ตามวิธีการอันถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ถ้าจะบรรทุกข์ก็ต้องบรรเทาที่มูลเหตุ 3 ประการนั้น เปรียบเหมือนเราจะดับไฟ ต้องทำลายตัวเชื้อไฟให้หมดสิ้น เปลวไฟจึงจะดับ ฉะนั้นการจะบรรเทาทุกข์ต้องบรรเทาตัณหา การที่จะดับทุกข์ได้ต้องดับตัณหา เพราะตัณหาเป็นตัวเหตุให้เกิดทุกข์โดยตรง การจะดับตัณหาโดยตรงนั้นทำได้ยากมาก เพราะว่าตัณหามีพลังแรง ตัณหาเป็นพฤติกรรมของจิตที่เกิดมาคู่กับจิต จนทำให้คนเข้าใจไปว่า “ความอยากเป็นธรรมชาติของจิต”แยกกันไม่ออก นอกจากนั้นคนยังมีความอาลัยในตัณหาเข้าใจว่าตัณหาเป็นของตนเองเลยที่เดียว จึงไม่อยากทำลายหรือกำจัดตัณหา การดับตัณหาโดยตรงทำได้อยากเพราะตัณหามีกำลังแรง เปรียบเหมือนไฟที่กำลังลุกโพลงเต็มที่ เราจะนำน้ำเอาเข้าไปสาดใส่โดยหวังจะให้ดับยอมไม่มีทางสำเร็จ เข้าทำนองน้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ ฉะนั้นการดับตัณหาจะต้องค่อย ๆ กระทำไปตามลำดับ

สรุปได้ว่า นิโรธ คือ ความดับทุกข์ เมื่อรู้สาเหตุของความทุกข์และดับสาเหตุนั้นได้ก็บรรลุความดับทุกข์ได้ เมื่อกำจัดตัณหาได้แล้ว เราย่อมเข้าถึงนิโรธ คือ บรรลุนิพพานนั้นเอง

4) มรรคหรือมัคคสัจจ์ หรืออริยมรรค มีองค์ 8 (The Noble Eightfold Path) มรรคคือทางดับทุกข์ได้แก่แนวทางในการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์หรือการบรรลุความหลุดพ้นจากทุกข์

อริยสัจสี่ข้อที่ 1) ซึ่งบอกลักษณะของชีวิตที่เป็นทุกข์

อริยสัจสี่ข้อที่ 2) กล่าวถึง อะไรเป็นเหตุแห่งทุกข์

อริยสัจสี่ข้อที่ 3) เป็นเป้าหมายการดับทุกข์คือการดับตัณหาให้สิ้น

อริยสัจสี่ข้อที่ 4) ได้เน้นถึงข้อปฏิบัติที่จะให้บุคคลหลุดพ้นจากความทุกข์ได้โดยหลีกเลี่ยงจากส่วนสุดทั้ง 2 เป็นทางแห่งการบรรลุพรหมจรรย์อันประเสริฐเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรค มีองค์ 8 คือ (1) สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ (2) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (3) สัมมาวาจา การพูดชอบ (4) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ (5) สัมมาอาชีวะอาชีพชอบ (6)สัมมาวายามะการพยายามชอบ (7) สัมมาสติ การระลึกชอบ (8) สัมมาสมาธิ การตั้งใจชอบ

สรุปได้ว่า มรรคคือ วิถีซึ่งมีองค์ประกอบแปดประการที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์หรือนิพพาน วิธีการดังกล่าวนี้ไม่ตึงเกินไปและไม่หย่อนเกินไป กล่าวคือไม่เป็นการทรมานตนให้ลำบาก และ ไม่ปล่อยตนตามอำเภอใจ องค์ประกอบทั้งแปดมีความเหมาะสมพอดี เป็นทางสายกลาง จึงเรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา

สรุปได้ว่า อริยสัจ 4 หมายถึง การเข้าไปรู้ปัญหา สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา แล้วหาหนทางเพื่อการดับเหตุปัจจัยแห่งความทุกข์ได้เมื่อใด ผลคือความสงบสุขปราศจากการบีบคั้นใจ ที่ผ่านมาทางอายตนะภายในและอายตนะภายนอกทั้ง 6 ยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามกฎธรรมดาแห่งธรรมชาติแม้ความทุกข์ทางกายจะเกิดขึ้น แต่ความทุกข์ทางใจก็ไม่มี เนื่องจากไม่ยึดมั่นถือมัน หรือปรุงแต่งอารมณ์

2.5 สภาพพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลสภาพทั่วไปและสถานการณ์ในปัจจุบัน

1. ที่ตั้ง

อำเภอโพนทราย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดร้อยเอ็ด โดยห่างจากจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นระยะทางประมาณ 85 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครเป็นระยะทาประมาณ 560 กิโลเมตร สภาพพื้นที่โดยทั่วไป เป็นที่ราบแอ่งกระทะและมีลักษณะเป็นทุ่งกว้างลักษณะดินปนทรายเหมาะสำหรับการทำนา ปลูกพืชไร่และการเลี้ยงสัตว์ มีเนื้อที่ประมาณ 215.853 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 126,381 ไร่ มีลำน้ำเสียวเป็นแนวเขตอำเภอด้านทิศเหนือและมีลำน้ำมูลเป็นแนวเขตด้านทิศใต้ป่าสาธารณะ 1 แห่ง คือป่าดงกู่มีพื้นที่ประมาณ 1,235 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโพนทรายและตำบลยางคำ

1) อาณาเขต

ทิศเหนือ จรดลำน้ำเสียว อำเภอหนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศตะวันออก จรดพื้นที่ป่าชายทุ่ง อำเภอศิลาลาด จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศใต้ จรดลำน้ำมูลอำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ และอำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศตะวันตก เป็นทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอสุวรรณภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด

2. การปกครอง

1) อำเภอโพนทราย

แบ่งการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 57 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

ตำบลโพนทราย ประกอบด้วยหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน

ตำบลศรีสว่าง ประกอบด้วยหมู่บ้าน 15 หมู่บ้าน

ตำบลยางคำ ประกอบด้วยหมู่บ้าน 10 หมู่บ้าน

ตำบลท่าหาดยาว ประกอบด้วยหมู่บ้าน 10 หมู่บ้าน

ตำบลสามขา ประกอบด้วยหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน

ตำบลโพนทราย (เขตเทศบาล) มี 14 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านโพนทราย

หมู่ที่ 2 บ้านโพนทราย

หมู่ที่ 3 บ้านดอนหน่วย (นอกเขตเทศบาล)

หมู่ที่ 4 บ้านหนองยาง

หมู่ที่ 5 บ้านหนองสรวง (นอกเขตเทศบาล)

หมู่ที่ 6 บ้านหนองบัวบาน

หมู่ที่ 7 บ้านหนองบัวหลวงพัฒนา
หมู่ที่ 8 บ้านหนองบัวดอนต้อน
หมู่ที่ 9 บ้านแหลมทรายทอง
หมู่ที่ 10 บ้านหนองชำ (นอกเขตเทศบาล)
หมู่ที่ 11 บ้านหนองครก
หมู่ที่ 12 บ้านทรายเงิน
หมู่ที่ 13 บ้านหนองบัวทอง
หมู่ที่ 14 บ้านสุขเกษม

ตำบลศรีสว่าง (นอกเขตเทศบาล) มี 15 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านโพนดวน
หมู่ที่ 2 บ้านแสบงตาก
หมู่ที่ 3 บ้านดอนขาม
หมู่ที่ 4 บ้านสว่าง
หมู่ที่ 5 บ้านดงหมากไฟ
หมู่ที่ 6 บ้านหัวดง
หมู่ที่ 7 บ้านโนนเจริญ
หมู่ที่ 8 บ้านโนนพยอม
หมู่ที่ 9 บ้านโนนสะอาด
หมู่ที่ 10 บ้านศรีสว่าง
หมู่ที่ 11 บ้านบ่อแก้ว
หมู่ที่ 12 บ้านหัวดง
หมู่ที่ 13 บ้านทุ่งสะแก
หมู่ที่ 14 บ้านโพนนางาม
หมู่ที่ 15 บ้านแสงสว่าง

ตำบลยำงคำ (นอกเขตเทศบาล) มี 10 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านยางคำ
หมู่ที่ 2 บ้านขี้เหล็ก
หมู่ที่ 3 บ้านเหล่าข้าว
หมู่ที่ 4 บ้านดอนสำราญ
หมู่ที่ 5 บ้านท่างาม
หมู่ที่ 6 บ้านดอนจิก

หมู่ที่ 7 บ้านดอนไร่

หมู่ที่ 8 บ้านหนองฝั่งแดง

หมู่ที่ 9 บ้านกู่คันธนาม

หมู่ที่ 10 บ้านหนองเหล็ก

ตำบลท่าหาดยาว (นอกเขตเทศบาล) มี 10 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านปลาคูณ

หมู่ที่ 2 บ้านม่วงน้อย

หมู่ที่ 3 บ้านดอนสัมพันธ์

หมู่ที่ 4 บ้านศรีโพนทอง

หมู่ที่ 5 บ้านดอนโมง

หมู่ที่ 6 บ้านโพนทอง

หมู่ที่ 7 บ้านโนนสูง

หมู่ที่ 8 บ้านหนองพลับ

หมู่ที่ 9 บ้านปลาคูณ

หมู่ที่ 10 บ้านหนองพลับใหม่

ตำบลสามขา (เขตเทศบาล) มี 8 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านสามขา

หมู่ที่ 2 บ้านหนองทุ่ม

หมู่ที่ 3 บ้านสำโรง

หมู่ที่ 4 บ้านหมากยาง

หมู่ที่ 5 บ้านดวนสำราญ

หมู่ที่ 6 บ้านเกาะแก้ว

หมู่ที่ 7 บ้านหงษ์แก้ว

หมู่ที่ 8 บ้านสามขา

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 รูปแบบ คือ เทศบาลตำบล และ องค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

เทศบาลตำบลโพนทราย

เทศบาลตำบลสามขา

องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหาดยาว

องค์การบริหารส่วนตำบลยางคำ

3. ประชากร

1) จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนปีปัจจุบัน ประชากร ทั้งหมด 28,038 คน แยกเป็น ชาย 14,014 คน หญิง 14,024 คน ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากร

ที่	ตำบล	ช่วงอายุ	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
1	**โพนทราย**	อายุแรกเกิด – 12 ปี	432	441	6,474	1,986
		วัยเรียน 13-22 ปี	394	360		
		วัยทำงาน 23 – 60 ปี	1,869	1,869		
		ผู้สูงอายุ 61 ปี ขึ้นไป	517	592		
2	**สามขา**	อายุแรกเกิด – 12 ปี	383	305	4,632	971
		วัยเรียน 13-22 ปี	313	287		
		วัยทำงาน 23 – 60 ปี	1,327	1,296		
		ผู้สูงอายุ 61 ปี ขึ้นไป	331	390		
3	**ศรีสว่าง**	อายุแรกเกิด – 12 ปี	577	533	7,646	1,725
		วัยเรียน 13-22 ปี	523	471		
		วัยทำงาน 23 – 60 ปี	2,216	2,178		
		ผู้สูงอายุ 61 ปี ขึ้นไป	525	623		
4	**ยางคำ**	อายุแรกเกิด – 12 ปี	324	298	4,448	1,000
		วัยเรียน 13-22 ปี	262	285		
		วัยทำงาน 23 – 60 ปี	1,301	1,249		
		ผู้สูงอายุ 61 ปี ขึ้นไป	326	403		
5	**ท่าหาดยาว**	อายุแรกเกิด – 12 ปี	367	332	4,834	1,111
		วัยเรียน 13-22 ปี	331	282		
		วัยทำงาน 23 – 60 ปี	1,366	1,438		
		ผู้สูงอายุ 61 ปี ขึ้นไป	330	382		
		รวม	**14,014**	**1 4,024**	**28,038**	**6,793**

(ที่มา : สำนักทะเบียนอำเภอโพนทราย, 2565)

2) วิเคราะห์แนวโน้มการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของประชากรเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมาหรือแนวโน้มที่น่าจะเพิ่มขึ้นลดลงในอนาคต ในพื้นที่อำเภอโพนทราย ประชากรมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น

3) ข้อมูลประชากรแฝงและข้อมูลแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง เช่น พื้นที่มีโรงงานอุตสาหกรรม สถานศึกษาที่สำคัญ เป็นต้น ไม่มี

4) วิเคราะห์แนวโน้มการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของประชากรแฝงเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมาหรือแนวโน้มที่น่าจะเพิ่มขึ้นลดลงในอนาคต ไม่มี

5) การประกอบอาชีพ โดยส่วนใหญ่จะทำอาชีพภาคการเกษตร รับราชการ ค้าขาย และบางส่วนเป็นพนักงานบริษัทเอกชนในเมืองต่าง ๆ

5. ข้อมูลผู้นำชุมชน

ข้อมูลผู้นำชุมชนได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากร กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. แพทย์ประจำตำบล ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ข้อมูลผู้บริหาร บุคลากร และผู้นำชุมชน

ที่	ตำบล	ตำแหน่ง	จำนวน/คน
1	**โพนทราย**	ผู้บริหาร	5
		บุคลากร	27
		กำนัน	1
		สารวัตรกำนัน	2
		ผู้ใหญ่บ้าน	13
		ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	28
		อสม.	170
		แพทย์ประจำตำบล	1
		รวม	**247**

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ที่	ตำบล	ตำแหน่ง	จำนวน/คน
2	**สามขา**	ผู้บริหาร	5
		บุคลากร	23
		กำนัน	1
		สารวัตรกำนัน	2
		ผู้ใหญ่บ้าน	7
		ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	16
		อสม.	124
		แพทย์ประจำตำบล	1
		รวม	**179**
3	**ศรีสว่าง**	ผู้บริหาร	4
		บุคลากร	17
		กำนัน	1
		สารวัตรกำนัน	2
		ผู้ใหญ่บ้าน	14
		ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	30
		อสม.	150
		แพทย์ประจำตำบล	1
		รวม	**219**
4	**ยางคำ**	ผู้บริหาร	4
		บุคลากร	20
		กำนัน	1
		สารวัตรกำนัน	2
		ผู้ใหญ่บ้าน	9
		ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	22
		อสม.	115
		แพทย์ประจำตำบล	1
		รวม	**174**

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ที่	ตำบล	ตำแหน่ง	จำนวน/คน
5	**ท่าหาดยาว**	ผู้บริหาร	4
		บุคลากร	20
		กำนัน	1
		สารวัตรกำนัน	2
		ผู้ใหญ่บ้าน	9
		ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	21
		อสม.	131
		แพทย์ประจำตำบล	1
		รวม	**189**
	รวมผู้บริหาร บุคลากร และผู้นำชุมชน ทั้งหมด		**1,008**

(ที่มา: สำนักทะเบียนอำเภอโพนทราย, 2565)

6. เป้าหมายกำรพัฒนาจังหวัดและประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาจังหวัด

1. เป้าหมายการพัฒนา (วิสัยทัศน์)

“มหานครข้าวหอมมะลิ ศูนย์กลางการท่องเที่ยววัฒนธรรมอีสาน และเมืองสุขภาพ ภายในปี พ.ศ. 2565”

2. พันธกิจ

2.1 ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยนวัตกรรม เพิ่มศักยภาพการบริหารทรัพยากรและสินค้าการเกษตรให้เป็นเกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัย

2.2 พัฒนาให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว การค้า การลงทุน เชื่อมโยงการบริการ สินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้ง วัฒนธรรมอีสาน ค่านิยม และประเพณีที่ดีงาม สามารถผสมผสาน กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน

2.3 พัฒนาคนให้มีคุณภาพ สร้างโอกาส สร้างอาชีพ รายได้ ให้ภาคประชาสังคมและส่งเสริมให้มีการดำเนินชีวิตตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีคว่ามมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพ

2.5 สร้างความมั่นคงภายในและส่งเสริมการให้บริการภาครัฐอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

3. วัตถุประสงค์รวม

3.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GPP) เติบโตขึ้น

3.2 ประชาชนมีสุขภาวะที่ดี หลุดพ้นความยากจน พึ่งตนเองได้

4. ประเด็นกำรพัฒนา

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิและสินค้าเกษตร สู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และอาหารปลอดภัย

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 ยกระดับการท่องเที่ยว การบริการ การค้า และการลงทุน

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน และสังคมให้เข้มแข็ง

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 สร้างความสมดุลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีคุณภาพและ ยั่งยืน

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 รักษาความมั่นคงภายใน และการบริหารจัดการภาครัฐ

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยต่าง ในเรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องมากที่สุดไว้ดังนี้

สมบัติ บุญเลี้ยง อารีย์ นัยพินิจ และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2555, หน้า 97-112) ได้ศึกษาเรื่องภาวะของผู้นำที่ดีในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า ลักษณะภาวะผู้นำที่ดีจะต้องประกอบไปด้วย 1) ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ 2) ผู้บริหารต้องมีบุคลิกภาพที่ดี 3) ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่นในการทำงานและอดทน 4) ผู้บริหารต้องมีคุณธรรมจริยธรรม 5) ผู้บริหารต้องใช้หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารงาน 6) ผู้บริหารต้องมีมนุษย์สัมพันธ์ในการทำงานที่ดี 7) ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความคิดริเริ่มและเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 8) ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการสื่อสาร 9) ผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชา 10) ผู้บริหารต้องมีความสามารถ ในการสร้างแรงจูงใจ และ 11) ผู้บริหารต้องรู้จักใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศนอกจากภาวะผู้นำแล้ว ผู้นำต้องบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลซึ่งประกอบไปด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วมหลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

สิริกร อุทัยพัฒน์ (2557, หน้า 51-58) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำท้องถิ่นยุคใหม่และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์ชุมชน จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด จากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำยุคใหม่ของกลุ่มสหกรณ์ชุมชนจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่จะต้องมี

การพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ ต้องมุ่งให้ความสำคัญด้านการบริหารจัดการชุมชนโดยชุมชนเอง เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชุมชนได้ รวมถึงเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วม เพื่อให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกชุมชนได้ในระดับสูง การมีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถกำหนดเป้าหมายให้สมาชิกในชุมชนมีความสุขมากขึ้นควบคู่ไปกับการมีฐานที่มั่นด้วยผลประโยชน์ มีรูปแบบของการพึ่งตนเอง เชิงเศรษฐกิจ-สังคมและการเมืองแบบประชาธิปไตยใหม่ที่สามารถต่อต้านการแผ่ขยายอิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยมตะวันตกได้ ทั้งหมดนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาททางยุทธศาสตร์ในอนาคตด้านภาวะผู้นำของกลุ่มสหกรณ์ ชุมชนดังกล่าวจำเป็นต้องทุ่มเทความพยายามในการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้มากขึ้น และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมกับหลักการพึ่งตนเองควบคู่ไปด้วย ดังนั้น การวิจัยนี้จึงสามารถสรุป “รูปแบบ” (Model) ได้ดังนี้ จาก “ผู้วางแผนเชิงต้นทุนแห่งผลประโยชน์” สู่การ “เป็นผู้ชนะแบบร่วมมือด้วยกันทุก ๆ ฝ่าย หรือ From The “COST BENEFITS PLANNERS” To The “MUTUAL WIN-WINNERS”

พระอุทัย โชติปญฺโญ (โคตรแก้ว) (2559, หน้า 124-135) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำตามหลักภาวนา 4 ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร จากการศึกษาพบว่า 1. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภาวนา 4 ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนครพบว่าโดยรวม และรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง 2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักภาวนา 4 ของผู้นำชุมชน จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็น โดยรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3. แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภาวนา 4 ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ได้แก่ 1) ผู้นำควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง พอประมาณ ลดเลิกอบายมุขทุกชนิด 2) ผู้นำควรปฏิบัติตามกฎระเบียบของบ้านเมืองอย่างเคร่งครัด เข้าใจในกฎหมายซึ่งจะสามารถอธิบายให้ประชาชนเข้าใจ มีความเสียสละ รู้จักให้อภัย 3) รู้จักการปล่อยวาง ให้มองเป็นกลาง เข้าใจวิธีการปรับปรุงแก้ไข ด้วยความชาญฉลาด 4) ผู้นำจะต้องมีสติ ตั้งมั่นอยู่ในความไม่ประมาท พิจารณาไตร่ตรองด้วยความละเอียดรอบคอบ เป็นคนมีเหตุมีผลให้รู้จักทักษะการใช้ชีวิตในทางสายกลาง

เจริญ กองโตกลาง, พิกุล ภูมิโคกรักษ์ และสมเกียรติ ทานอก (2559, หน้า 1-10) ได้ศึกษา รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้อำนวยการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จากการศึกษาพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้อำนวยการโรงเรียน แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ ด้านความไว้วางใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเคารพ ด้านความเป็นพลเมืองดี และด้านความยุติธรรม 2) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

ของผู้อำนวยการโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) แนวคิดหลักการกำกับรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ทั่วไป 3) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้น คือ 3.1) ขั้นเตรียมการ 3.2) ขั้นการประเมินก่อนการพัฒนา 3.3) ขั้นพัฒนา 3.4) ขั้นประเมินหลังการพัฒนา และ 3.5) ขั้นการพัฒนาซ้ำ และ 4) แนวทางการนำรูปแบบไปใช้

นรชัย ณ วิเชียร, เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน และนลินณัฐ ดีสวัสดิ์ (2561, หน้า 165-174) ได้ศึกษา อริยสัจ 4 กับการพัฒนาองค์การ พบว่า การนำหลักพุทธธรรมขั้นสูงสุด มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และการทำงานด้านการพัฒนาองค์การ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าว เป็นแนวคิดที่วางอยู่บนรากฐานของเหตุและผล เป็นแก่นคำสอนของพุทธศาสนา ที่รู้จักกันโดยทั่วไปนั่นคือ อริยสัจ 4 โดยหลักธรรมนี้มีความมุ่งหมาย ที่จะสอนให้บุคคลเข้าใจถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งมวล ซึ่งกล่าวถึงการที่จะต้องกำหนดรู้ให้จงได้ ว่าความทุกข์หรือปัญหานั้นคืออะไร และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนั้น มีที่มาหรือเกิดจากสาเหตุอะไร อีกทั้งทำอย่างไร ด้วยวิธีการ หรือใช้เครื่องมือใดในทางปฏิบัติ จึงจะทำให้ปัญหาดังกล่าวทั้งหลายหมดสิ้นไป ซึ่งหากนำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ จักทำให้บุคคล หรือองค์การ สามารถดำเนินชีวิตและประกอบธุรกิจ ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทั้งของชีวิตและการดำเนินงาน หรืออีกนัยหนึ่ง ความรู้แจ้งในหลักธรรมเหล่านี้สามารถช่วยบรรเทาความทุกข์ และลดทอนผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นลงได้ โดยอริยสัจ 4 นี้ประกอบด้วย ทุกข์ หมายถึงตัวปัญหา สมุทัย หมายถึงเหตุของปัญหา นิโรธ หมายถึงความดับสิ้นของปัญหา และมรรค ซึ่งหมายถึง หนทางปฏิบัติในการกำจัดปัญหา สำหรับส่วนที่สำคัญของบทความนี้คือการอธิบายถึงการนำหลักธรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ เทียบเคียงกับกระบวนการ และเครื่องมือพัฒนาองค์การในส่วนต่างๆ คือ 1. ด้านกระบวนการเชิงมนุษย์ 2. ด้านโครงสร้างและเทคโนโลยี 3.ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และ 4.ด้านการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์

ธรรศพงศ์ วงษ์สวัสดิ์ (2561, หน้า 157-164) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นของกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่อำเภอศรีสาโรง จังหวัดสุโขทัย จากการศึกษาพบว่าโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการรับรู้ข่าวสารในการพัฒนาท้องถิ่น ด้านความสามารถในการจูงใจให้เชื่อถือศรัทธาและยอมรับ ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา ด้านความสามารถในการประสานงานและด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหาตามลาดับ ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยส่วนบุคคลและข้อมูลทางสังคมที่ต่างกัน มีภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน เมื่อตรวจสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ LSD พบว่า กรรมการองค์การบริหารส่วนตาบลมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา แตกต่างกันตามระยะเวลาดำรงตำแหน่งที่นานกว่าย่อมจะมีความรู้และประสบการณ์ทางานในการพัฒนาท้องถิ่นที่มากกว่า และผลการให้ข้อเสนอแนะ พบว่า ทุกพื้นที่ควรติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์จากโครงการพัฒนาชุมชน ร่วมมือกันสร้างมูลค่าสินค้าให้เป็น

เอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การปลูกป่าชุมชน และขุดลอกแหล่งน้ำเพื่อให้ชุมชนใช้อุปโภคบริโภค

ธนกฤต ทุริสุทธิ์ (2562, หน้า 34-48) ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแกนนำสภาองค์กรชุมชนสำหรับการจัดการตนเองจังหวัดบึงกาฬ จากการศึกษาพบว่า 1. ภาวะผู้นำสำหรับการจัดการตนเองของแกนนำสภาองค์กรชุมชนจังหวัดบึงกาฬ พบว่า มีภาวะผู้นำ ลำดับที่ 1 ด้านการบริหารสังคม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.91 ลำดับ 2 ด้านการบริหารงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 และด้านการบริหารตนเอง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.95 2. กำหนดแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับการจัดการตนเองของแกนนำสภาองค์กรชุมชนจังหวัดบึงกาฬ พบว่า แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำแกนนำสภาองค์กรชุมชนสำหรับการจัดการตนเองจังหวัดบึงกาฬ ด้านการบริหารตนเอง ได้แก่ การมีวินัยในตนเอง คุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรม บุคลิกภาพดี และมีความรู้ความสามารถ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ โครงการกิจกรรมการพัฒนา ตัวชี้วัด และการประเมินผล

บงกชมาศ เอกเอี่ยม (2562, หน้า 102-113) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำชุมชนท้องถิ่นกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่า ผู้นำมีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมแบบทีมงาน เน้นงานควบคู่ความสัมพันธ์ ปัจจัยภายในที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำเสนอกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงรุก ป้องกัน แก้ไข และเชิงรับ โดยเน้นการมีส่วนร่วมเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน กลยุทธ์ระยะสั้น คือ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนและสร้างระเบียบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ระยะปานกลาง เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น นักวิชาการ และหน่วยงานภายนอก พัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว และระยะยาว คือการธำรง อัตลักษณ์ท้องถิ่นและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้กับชาวบ้านและลูกหลานเพื่อสร้างความยั่งยืนภายใต้ฐานทรัพยากรชุมชนทุนสังคมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

พระมหาศุภกิจ ธมฺโม (ครองศิริรัตน์), พระโสภณพัฒนบัณฑิต และพระครูสุธีคัมภีรญาณ (2564, หน้า 249-262) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้ใหญ่บ้านในตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า 1. ภาวะผู้นำในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมและคุณธรรม ในการบริหารเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำ ที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการทำหน้าที่บริหาร หลักบริหาร 6 ประการ เป็นหลักในการบริหารและคุณธรรมที่คอยสนับสนุนในทางที่ดีแก่ผู้นำ ซึ่งเป็นกำลังสนับสนุนส่งเสริมให้การปกครองมีประสิทธิภาพ 2. ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้ใหญ่บ้านในตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า สามารถแบ่งเป็นด้านได้ดังนี้ ด้านมีวิสัยทัศน์มองการไกล มีการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านประจำปี ด้านความรู้ความสามารถ ใช้ความรู้นำพาชาวบ้านพัฒนาหมู่บ้าน ด้านมนุษยสัมพันธ์ สุภาพเป็นกันเอง ด้านความอดทนเอาใจใส่ไม่หนีงาน ด้านขยันหมั่นเพียร

มีความตื่นตัว ด้านความอื้อเฟื้อรักเพื่อนร่วมงานมีน้ำใจ 3. วิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้ใหญ่บ้านในตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การที่ผู้ใหญ่บ้านมีภาวะผู้นำเชิงพุทธ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความประพฤติที่ดีงาม นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมงานบุญต่าง ๆ สอดรับกับวิถีชีวิตของชุมชน การที่สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้คงเป็นเพราะชาวบ้านส่วนมากนับถือพุทธศาสนา ยังคงให้ความเคารพนับถือพุทธศาสนามาแต่โบราณ เป็นจุดเด่นของผู้ใหญ่บ้าน และจุดอ่อนที่ควรปรับปรุงแก้ไข การที่ผู้ใหญ่บ้าน ทำงานได้ไม่เต็มที่ อาศัยผู้ช่วยในการทำงาน ทำให้งานล่าช้า สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้คงเป็นเพราะผู้ใหญ่บ้านมีเงินเดือนน้อยไม่พอค่าใช้จ่ายต้องทำอาชีพเสริม

สุเมธ อินสาคร (2565, หน้า 24-36) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำวิถีพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารท้องถิ่นในการที่จะบริหารองค์กร เพราะผู้บริหารท้องถิ่นต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นปัจจัยขับเคลื่อนในการพัฒนาองค์กรท้องถิ่นนั้น ๆ และในขณะเดียวกันผู้นำหรือผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีหลักธรรมและน้อมนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ในการบริหารชุมชนหรือองค์กรให้มีความสุข ไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งหลักธรรมตามวิถีพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับหลักการบริหารปัจจุบันที่ใช้ในการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจและความรับผิดชอบในหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคุณลักษณะของผู้บริหารท้องถิ่นที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีคือ คุณลักษณะภายนอกคุณลักษณะภายใน ที่มีความสามารถทำให้ผู้อื่นคล้อยตาม เคารพเชื่อฟัง และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการบริหารที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่าหลักธรรมที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบเป็นหลักปฏิบัติที่สามารถนามาใช้พัฒนาภาวะผู้นำเพื่อเป็นหลักการบริหารในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

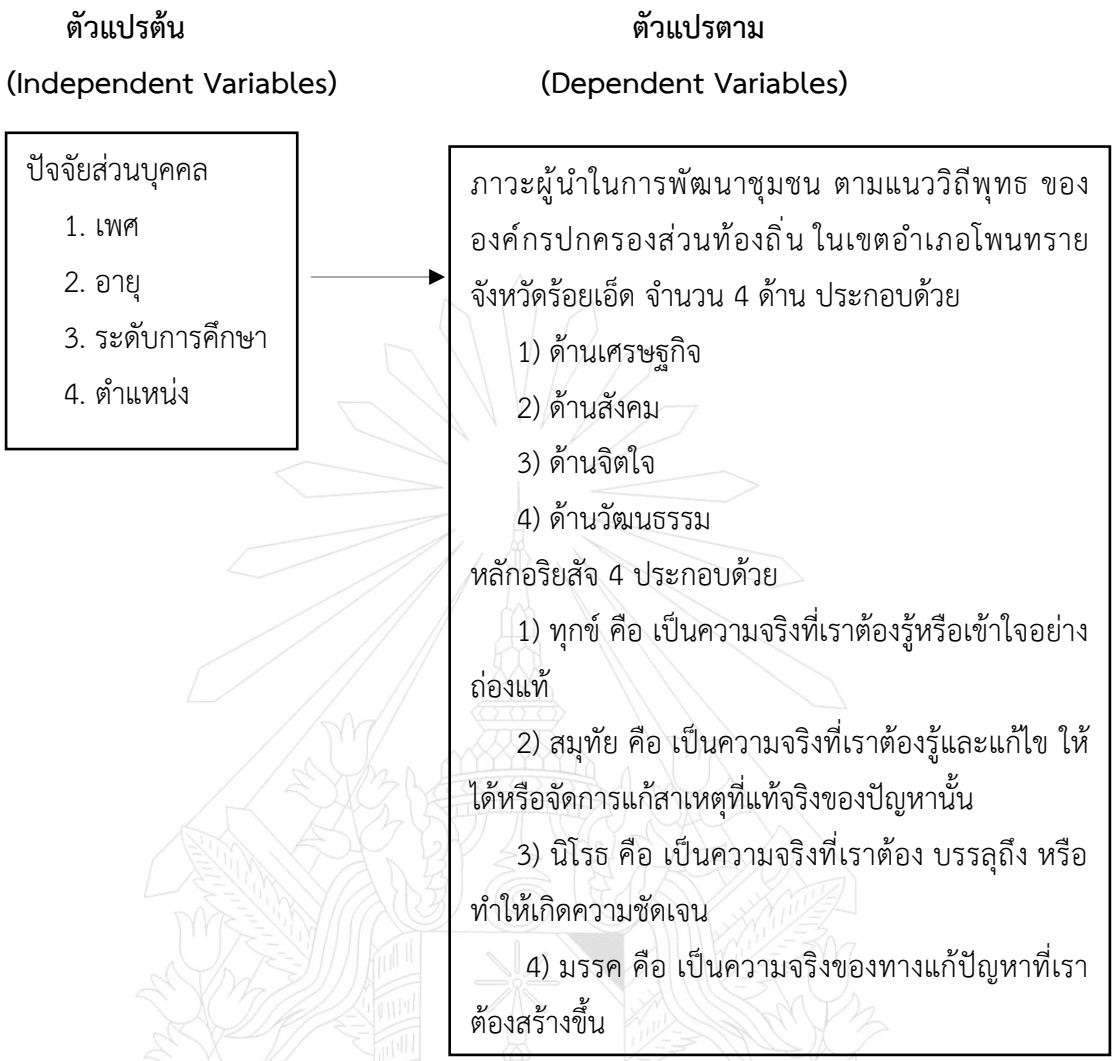
คณิตดา กรรณสูต (2565, หน้า 57-70) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นตามแนวทางพุทธวิธี จากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำตามพุทธวิธีที่ส่งผลต่อการพัฒนาของท้องถิ่น ว่าลักษณะภาวะผู้นำที่ดีตามแนวพุทธวิธีจะต้องมีลักษณะอย่างไรจึงจะเหมาะสมที่จะเป็นผู้บริหารท้องถิ่น ลักษณะของผู้นำที่ดีต้องมีความเหมาะสมกับการบริหารท้องถิ่น การนำแนวทางหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการท้องถิ่น ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นตามแนวทางพุทธวิธีจะต้องเป็นผู้นำที่ประกอบด้วย ปัญญาสามารถ ผู้นำต้องเป็นผู้เข้าถึงวินัยอันท่านแนะนำดี ผู้นำต้องเป็นผู้ประกอบด้วยความกล้าหาญ ผู้นำต้องเป็นผู้เป็นพหูสูต มีความรู้ศึกษาทรงจำมาก และผู้นำต้องเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ในปัจจุบันการปฏิบัติงานของผู้บริหารท้องถิ่นต้องทันยุค และปรับวิธีการทำงานให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาการเทคโนโลยี โดยเฉพาะการสื่อสาร เพื่อความรู้ความเข้าใจให้กับคนในองค์กรและประชาชน

ในท้องถิ่น ดังนั้นผู้นำท้องถิ่นที่มีภาวะผู้นำจะต้องประกอบไปด้วย คุณสมบัติของผู้นำที่ดี คุณลักษณะของผู้นำที่ดี

เพ็ญพัชรินทร์ เพ็งพอรู้ (2565, หน้า 1-11) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ราชการส่วนท้องถิ่น เป็นรูปแบบการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 ตามหลักการกระจายอำนาจการปกครอง(Decentralization) โดยรัฐบาลกลาง ได้กระจายอำนาจให้แต่ละท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารจัดการตนเอง กระจายอำนาจทางการปกครอง การบริหาร อาทิเช่น การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ เพื่อดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ดังนั้นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการท้องถิ่น ควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำ และยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการมุ่งตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในท้องถิ่นได้ บำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้ประชาชน ทุกข์น้อยลง สุขมากขึ้น นำพาท้องถิ่นไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่องภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยสรุปกรอบแนวคิดไว้ดังนี้ การพัฒนาชุมชน คือการร่วมดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น และดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานในชั้นแรกต้องอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงานภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น 4 ประเด็น คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้มีการพัฒนาและมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการนำการพัฒนาชุมชน (ครรชิต พุทธโกษา, 2554, หน้า 80-81) วิถีพุทธ คือการบูรณาการหลักอริยสัจ 4 ประกอบด้วย ทุกขสัจจะ สมุทัยสัจจะ นิโรธสัจจะ มัคคสัจจะ เป็นความจริงของทางแก้ปัญหาที่เรา ต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559, หน้า 178) ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงเชิงปริมาณ (Descriptive Study) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2 เทคนิคและวิธีสุมการตัวอย่าง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร 22 คน บุคลากร 107 คน กำนัน 5 คน สาราวัตรกำนัน 10 คน ผู้ใหญ่บ้าน 52 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 117 คน อสม. 690 คน แพทย์ประจำตำบล จำนวน 5 คน รวมทั้งหมดจำนวน 1,008 จำนวน (สำนักทะเบียนอำเภอโพนทราย)

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากร กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม แพทย์ประจำตำบล จำนวน 285 คน โดยวิธีการเทียบตารางสำเร็จของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 อ้างใน ธีรวุฒิ เอกะกุล, 2543, หน้า 138)

3.2 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

3.2.1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการเทียบตารางสำเร็จของเคซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, อ้างใน ธีรวุฒิ เอกะกล, 2543, หน้า 138) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 285 คน

3.2.2 สุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีแจกสุ่ม ซึ่งมีขั้นตอนในการสุ่มแบบตัวอย่าง ดังนี้

1) จัดทำบัญชีรายชื่อ ผู้บริหารและผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

2) เขียนชื่อ ผู้บริหารและผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ลงในแผ่นกระดาษ โดยใช้ 1 ชื่อ ต่อ 1 แผ่น แล้วม้วนแผ่นกระดาษลงในกล่องแล้วเขย่าให้คละกัน

3) จับขึ้นมาทีละแผ่น โดยแต่ละครั้งที่หยิบมาได้ต้องนำมาแผ่นฉลากมาจดบันทึกไว้ว่าเป็นของใคร

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง แบบสอบถามมีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน ตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะมาตรประมาณค่า (Rating Scale) ตามหลักวิธีการของลิเคิร์ต (R.A. Likert) โดยการแบ่งระดับในการวัดออกเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดค่าระดับดังนี้

5 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ มากที่สุด
4 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ มาก
3 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ ปานกลาง
2 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ น้อย
1 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Opened from)

3.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยสร้างตามกรอบที่จะได้ทำการวิจัย โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือตามลำดับ ดังนี้

3.4.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด และเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

3.4.2 นำเครื่องมือที่ได้สร้างขึ้นไปขอคำปรึกษาแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงให้ครอบคลุมและเหมาะสมกับกรอบที่กำหนดไว้

3.4.3 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและครอบคลุมตามแนวทางการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) พระครูสมุห์ ศิลาศักดิ์ สุเมโธ, ดร.
ร.ด. (รัฐศาสตร์)
ศน.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง)
พธ.บ. (รัฐศาสตร์)
ตำแหน่ง : ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาการปกครอง
มหาวิทยาลัยหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

2) พระครูสีลสราธิคุณ, ดร.
พธ.ด. (ปรัชญา)
พธ.ม. (ปรัชญา)
พธ.บ. (ศาสนา)
ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

3) ว่าที่ ร.ท. กล้าณรงค์ อารีเอื้อ
ตำแหน่ง ปลัดอาวุโสอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด
การศึกษา ร.ม. (รัฐศาสตร์)

พร้อมกับให้ตรวจสอบแบบสอบถามดังกล่าวเพื่อขอคำชี้แนะท้วงติงและหาความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity)

3.4.4 หาค่าเฉลี่ยเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) ให้คะแนนตามดัชนีความสอดคล้อง ดังนี้

+1 เมื่อแน่ใจว่าข้อความเป็นตัวแทนลักษณะของที่มีสิ่งต้องการที่จะได้
0 เมื่อไม่แน่ใจว่าคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะของสิ่งที่ต้องการจะได้
-1 เมื่อแน่ใจว่าคำถามนั้นไม่เป็นตัวแทนลักษณะของสิ่งที่ต้องการจะได้

นำคะแนนที่ได้มาแทนค่าในสูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, หน้า 67)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOCหมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

3.3.5 นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อตรวจและปรับปรุงแก้ไขให้ตรงตามวัตถุประสงค์และแนวคิดทฤษฎีทั้ง สำนวนการใช้ภาษาและคำชี้แจงแล้วนำมาทำความสอดคล้องและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะอีกครั้งหนึ่ง

3.3.6 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปทำการทดลองใช้ (Try Out) กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, หน้า 99-100)

3.3.7 นำแบบสอบถามที่ทำการทดลองและปรับปรุงแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อตรวจสอบเป็นครั้งสุดท้าย และขอคำแนะนำการจัดทำฉบับสมบูรณ์สำหรับนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาในโอกาสต่อไป

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินตามขั้นตอน ดังนี้

3.5.1 ประสานงานกับงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลถึงนายอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลทำการวิจัย

3.5.2 ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมด้วยผู้ช่วยวิจัย

3.5.3 ทำการแจกเอกสารแบบสอบถาม โดยทำการชี้แจงรายระเอียดของแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างฟังโดยให้เวลาในการตอบแบบสอบถามและรอรับแบบสอบถามกลับคืนมาด้วยตัวผู้วิจัยเอง

3.5.4 เก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้จากการตอบแล้วทั้งหมดเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการต่อไป

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.6.1 นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจความสมบูรณ์

3.6.2 นำแบบสอบถามที่เลือกไว้แล้ว ดำเนินการให้คะแนนตามเกณฑ์

3.6.3 ดำเนินการคีย์ข้อมูลที่ตรวจสองสมบูรณ์แล้วเพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

3.6.4 วิเคราะห์ข้อมูลภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทั้งในภาพรวม รายด้านและเป็นรายข้อ แล้วแปรผลตามเกณฑ์การวิเคราะห์แต่ละข้อ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, หน้า 121) ดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ มาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

3.6.5 วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ 1 เกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง โดยใช้ความถี่และร้อยละ

3.6.6 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าความต่างของภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ โดยใช้ค่า t-test (Independent) ในการเปรียบเทียบตัวแปร 2 กลุ่ม

3.6.7 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าความต่างของกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง โดยใช้ค่า F-test (One-way ANOVA) ในการเปรียบเทียบตัวแปรที่มีค่ามากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป

3.6.8 เก็บรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

3.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.7.1 สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

1) ค่า IOC (Index of item objective congruence)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOCหมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2) การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (a – Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) คำนวณจากสูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, หน้า 102) ดังนี้

$$a = \frac{k}{k-1}\left(1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2}\right)$$

เมื่อ a แทน ค่าความเชื่อมั่น หรือค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

k แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

$\sum S_i^2$ แทน ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ

S^2_t แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวม

3.7.2 สถิติพื้นฐาน

1) ค่าร้อยละ (Percentage) คำนวณจากสูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, หน้า 104) ดังนี้

$$P = \frac{F}{N} \times 100$$

เมื่อ P แทน ร้อยละ

f แทน ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ

N แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด

2) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) คำนวณจากสูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, หน้า 105) ดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดในกลุ่ม"

N แทน จำนวนคน

3) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) คำนวณจากสูตร (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548, หน้า 19) ดังนี้

$$S.D. = \sqrt{\frac{n\sum X^2-(\sum X)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
X แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดในกลุ่ม
X^2 แทน ผลรวมกำลังสอง ของคะแนนในกลุ่ม
N แทน จำนวนคน
$\sum$ แทน ผลรวม

3.7.3 สถิติทดสอบสมมติฐาน

1) ค่า t-test ในการเปรียบเทียบตัวแปรอิสระสองกลุ่ม คำนวณจากสูตร (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2563, หน้า 46) ดังนี้

$$t = \frac{\overline{x_2}-\overline{x_2}}{\sqrt{\frac{s_2^1+s_2^2}{n_1\ n_2}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าสถิติที่จะใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤตในการแจกแจงแบบ t เพื่อทราบความมีนัยสำคัญ
$\overline{X}1$ $\overline{X}2$ แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1 และ กลุ่มที่ 2
S_1^2 S_2^2 แทน ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1 และ กลุ่มที่ 2
n_1 n_2 แทน จำนวนสมาชิกกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ 1 และ กลุ่มที่ 2

2) ค่า F-test ในการเปรียบเทียบตัวแปรอิสระตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป คำนวณจากสูตร (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2563) ดังนี้

$$F = \frac{\mathbf{MS_b}}{\mathbf{MS_w}}$$

เมื่อ F แทน ค่าที่ใช้พิจารณาใน F-distribution
MS_b แทน ค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
MS_w แทน ค่าความแปรปรวนภายในกลุ่ม

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้วิธีการวิจัยแบบการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับดังนี้

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2 ลำดับขั้นตอนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ทดสอบนัยสำคัญของค่าเฉลี่ย 2 กลุ่ม (t-test)
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ทดสอบนัยสำคัญของค่าเฉลี่ยมากกว่า 2 กลุ่ม (F-test)
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Squares)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean Square)
df	แทน	ระดับชั้นของความเป็นอิสระ (degree of freedom)
Sig	แทน	ค่านัยสำคัญทางสถิติ .05 (Significant level)
*	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 ลำดับขั้นตอนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ โดยการทดสอบที (t – test แบบ Independent Samples)

ตอนที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ และระดับการศึกษา และตำแหน่ง โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe')

ตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ใช้การแจกแจงหาค่าความถี่ (Frequency) และคำนวณร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=285)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	149	52.28
หญิง	136	47.72
รวม	**285**	**100.00**
อายุ		
18-30 ปี	12	4.21
31- 40 ปี	63	22.11
41-50 ปี	131	45.96
51 ปีขึ้นไป	79	27.72
รวม	**285**	**100.00**

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
1. ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	21	7.37
2. มัธยมศึกษา	174	61.05
3. ปริญญาตรี	77	27.02
4. สูงกว่าปริญญาตรี	13	4.56
รวม	**285**	**100.00**
ตำแหน่ง		
1. ผู้บริหาร	20	7.01
2. บุคคลากร	76	26.67
2. ผู้นำชุมชน	100	35.09
3. แพทย์ประจำตำบล/อสม.	89	31.23
รวม	**285**	**100.00**

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 285 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 52.28 เพศหญิง จำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยละ 47.72 อายุ ส่วนใหญ่มีอายุ 41-50 ปี จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 45.96 รองลงมา อายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 27.72 อายุ 31-40 ปี จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 22.11 และอายุ 18-30 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 4.21 ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 61.05 รองลงมาระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 27.02 ระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 7.37 และ ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 4.56 ตำแหน่ง ส่วนใหญ่ตำแหน่งผู้นำชุมชน จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 35.09 รองลงมา แพทย์ประจำตำบล/อสม. จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 31.23 ตำแหน่ง บุคลากร จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 26.67 และตำแหน่งผู้บริหาร จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 7.01

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด	ภาวะผู้นำ			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)	3.98	0.41	มาก	1
2) ด้านสังคม (อริยสัจ 4)	3.97	0.35	มาก	2
3) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	3.68	0.18	มาก	4
4) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)	3.74	0.30	มาก	3
รวม	**3.84**	**0.19**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.19) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.98, S.D. = 0.41) รองลงมา ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.97, S.D. = 0.35) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.30) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.18)

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)

ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)	ภาวะผู้นำ			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ชุมชนได้รับผลกระทบจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น จึงก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินความยากจน ทำให้คนในชุมชนได้รับความเดือดร้อน	3.65	0.81	มาก	6
2. ปัญหาหนี้สินและความยากจนที่เกิดขึ้นในชุมชนท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหามากน้อยเพียงใด	4.16	0.79	มาก	3
3. มีการส่งเสริมการสร้างรายได้ของกลุ่มอาชีพส่งเสริมการประกอบอาชีพ การผลิตและการตลาด ในการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	3.83	0.75	มาก	4
4. มีการส่งเสริมในภาคการเกษตร เพื่อยกระดับอาชีพให้เกษตรกรให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นให้คนในชุมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น	4.26	0.72	มาก	1
5. ส่งเสริมให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพให้ศักยภาพให้มีการประกอบอาชีพโดยชอบ	3.80	0.77	มาก	5
6. มีแผนรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจที่อาจะเกิดขึ้นในชุมชน	4.20	0.77	มาก	2
รวมเฉลี่ย	**3.98**	**0.41**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.98, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ มีการส่งเสริมในภาคการเกษตร เพื่อยกระดับอาชีพให้เกษตรกรให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นให้คนในชุมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ($\bar{X}$ = 4.26, S.D. = 0.72) รองลงมา มีแผนรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจที่อาจะเกิดขึ้นในชุมชน ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.77) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ

ชุมชนได้รับผลกระทบจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น จึงก่อให้เกิดปัญหาหนี้สิน ความยากจน ทำให้คนในชุมชนได้รับความเดือดร้อน ($\bar{X}$ = 3.65, S.D. = 0.81) เป็นเพราะว่า ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น จึงก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินจึงก่อให้ปัญหาความยากจนขึ้น

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านสังคม (อริยสัจ 4)

ด้านสังคม (อริยสัจ 4)	ภาวะผู้นำ			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ปัญหาทางด้านสังคมที่มีผลกระทบต่อชุมชน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด การก่ออาชญากรรม และการป้องและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน	3.82	0.77	มาก	6
2. มีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่เยาวชนในการป้องกันปัญหาที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเดือดร้อน	3.84	0.76	มาก	5
3. มีการพัฒนา เด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการและการจัดสวัสดิการชุมชน ให้พัฒนาการและศักยภาพในการใช้ชีวิตให้มีความสุข	4.06	0.88	มาก	4
4. มีการจัดการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติดให้กับเยาวชน ในท้องถิ่น	3.58	0.49	มาก	9
5. มีการป้องและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนให้มีความรู้สึกปลอดภัยเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น	4.40	0.49	มาก	1
6. มีข้อห้าม กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้ให้ปฏิบัติตาม เพื่อให้ความสงบสุขในชุมชน	3.81	0.74	มาก	7
7. มีศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในท้องถิ่น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ	4.39	0.49	มาก	2
8. ส่งเสริมและพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง	3.61	0.80	มาก	8
9. สร้างความเสมอภาครองรับสังคมผู้สูงอายุ และจัดสวัสดิการสังคมให้มีคุณภาพ	4.20	0.40	มาก	3
รวมเฉลี่ย	**3.97**	**0.35**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านสังคม (อริยสัจ 4) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.97, S.D. = 0.35) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ มีการป้องและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน ให้มีความรู้สึกปลอดภัยเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.49) รองลงมา มีศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในท้องถิ่น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ($\bar{X}$ = 4.39, S.D. = 0.49) ตาลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการจัดการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติดให้กับเยาวชน ในท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 3.58, S.D. = 0.49) เป็นเพราะว่า เยาวชนให้ความสนใจในการแข่งขันการจัดการแข่งขันกีฬาค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)

ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	ภาวะผู้นำ			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ปัญหาสุขภาพจิตใจของประชาชนในชุมชน ที่เกิดขึ้นทางร่างกาย ทางจิตใจ ที่ก่อให้เกิดความความวิตกกังวลหรือความเครียด ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ท่านมีความคิดเห็นมากน้อยเพียงใด	3.22	0.41	ปานกลาง	8
2. การดำเนินงานแก้ไขปัญสุขภาพจิตในชุมชนมีเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมคนในชุมชน โดยให้ความสนใจกับความต้องการหรือส่งเสริมชุมชน	3.99	0.65	มาก	1
3. มีการประชาสัมพันธ์และรับฟังปัญหาเพื่อป้องกันปัญหาความทุกข์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ของคนในชุมชน	3.64	0.81	มาก	5
4. มีการร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตใจตามหลักศาสนาให้กับเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ	3.59	0.50	มาก	7

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	ภาวะผู้นำ			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
4. มีการร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตใจตามหลักศาสนาให้กับเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ	3.59	0.50	มาก	7
5. มีการจัดกิจกรรมให้แก่ เด็ก เยาวชน ในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น กีฬา ดนตรี การบำเพ็ญประโยชน์	3.63	0.81	มาก	6
6. มีการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับหน่วยงานราชการ บ้าน วัด โรงเรียน ให้เกิดความสามัคคี	3.79	0.76	มาก	3
7. มีการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในชุมชนให้มีความคิดที่สร้างสรรค์ เข้าวัดปฏิบัติธรรมให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ	3.78	0.75	มาก	4
8. ทำให้คนในชุมชนมีความสามัคคีสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกาย และทางจิตใจ	3.80	0.76	มาก	2
รวมเฉลี่ย	**3.68**	**0.18**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.18) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ การดำเนินงานแก้ไขปัญสุขภาพจิตในชุมชนมีเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมคนในชุมชน โดยให้ความสนใจกับความต้องการหรือส่งเสริมชุมชน ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.65) รองลงมา ทำให้คนในชุมชนมีความสามัคคีสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกาย และทางจิตใจ ($\bar{X}$ = 3.80, S.D. = 0.76) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ปัญหาสุขภาพจิตใจของประชาชนในชุมชน ที่เกิดขึ้นทางร่างกาย ทางจิตใจ ที่ก่อให้เกิดความความวิตกกังวลหรือความเครียด

ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ท่านมีความคิดเห็นมากน้อยเพียงใด ($\bar{X}$ = 3.22, S.D. = 0.41) เป็นเพราะว่าประชาชนมีความวิตกกังวลหรือความเครียด ที่เป็นปัญหาต่อสุขภาพจิตใจของประชาชนในชุมชนที่เกิดขึ้นทางร่างกาย ทางจิตใจ

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)

ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)	ภาวะผู้นำ			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ปัญหาการเสื่อมถอยของจิต ขาดสำนึกที่ดีงามวัฒนธรรมประเพณีขาดการรณรงค์ ทีจะต้องได้รับการแก้ไขและการส่งเสริมชุมชน	3.56	0.80	มาก	8
2. มีการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน เช่น งานประเพณีบุญผเหวด งานประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายประเพณี และงานประเพณีบุญบั้งไฟ	3.79	0.76	มาก	4
3. มีการส่งเสริม สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.58	0.80	มาก	7
4. มีการส่งเสริมวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ฮีตสิบสองคลองสิบสี่	4.00	0.64	มาก	2
5. ส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบทอดจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม	3.39	0.80	ปานกลาง	9
6. ส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปูชนียบุคคล	4.01	0.63	มาก	1
7. เสริมสร้างและสนับสนุนการทำนุบำรุงศาสนา	3.62	0.49	มาก	6
8. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเด็ก เยาวชนและประชาชน	3.76	0.75	มาก	5
9. พัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	3.98	0.64	มาก	3
รวม	**3.74**	**0.30**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.30) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปูชนียบุคคล ($\bar{X}$ = 4.01, S.D. = 0.63) รองลงมา มีการส่งเสริมวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ฮีตสิบสองคลองสิบสี่ ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.64) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบทอดจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X}$ = 3.39, S.D. = 0.80) อาจเป็นเพราะว่า การอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบทอดจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรม เยาวชนให้ความสนใจน้อยลง

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ โดยการทดสอบที (t – test แบบ Independent Samples)

ตารางที่ 4.7 ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด	เพศชาย		หญิง		t	sig
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)	3.96	0.41	4.01	0.41	-1.079	.282
2) ด้านสังคม (อริยสัจ 4)	3.95	0.35	3.99	0.35	-.875	.382
3) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	3.69	0.18	3.68	0.19	.452	652
4) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)	3.76	0.30	3.73	0.30	.843	.400
รวมเฉลี่ย	**3.83**	**0.19**	**3.84**	**0.18**	**-.413**	**.680**

จากตารางที่ 4.7 ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ และระดับการศึกษา และตำแหน่ง โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe')

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ	อายุ							
	18-30 ปี		31-40 ปี		41-50 ปี		51 ปีขึ้นไป	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)	4.08	0.38	4.05	0.40	3.96	0.40	3.56	0.43
2) ด้านสังคม (อริยสัจ 4)	3.91	0.29	3.99	0.34	3.95	0.35	3.98	0.36
3) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	3.74	0.17	3.67	0.17	3.68	0.19	3.68	0.18
4) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)	3.79	0.23	3.72	0.29	3.74	0.30	3.75	0.31
รวม	**3.86**	**0.19**	**3.84**	**0.18**	**3.83**	**0.19**	**3.84**	**0.19**

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ ปรากฏดังนี้

1. อายุ 18-30 ปี โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.86, S.D. = 0.19) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 4.08, S.D. = 0.38) รองลงมา ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = 0.29) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.79, S.D. = 0.23) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.17)

2. อายุ 31-40 ปี โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.18) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = 0.40) รองลงมา ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.34) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.72, S.D. = 0.29) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.67, S.D. = 0.17)

3. อายุ 41-50 ปี โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.83, S.D. = 0.19) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.40) รองลงมา ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.95, S.D. = 0.35) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.30) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.19)

4. อายุ 50 ปีขึ้นไป โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.19) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.98, S.D. = 0.36) รองลงมา ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.75, S.D. = 0.31) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.18) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.56, S.D. = 0.43)

ตารางที่ 4.9 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.478	3	.159	.949	.417
	ภายในกลุ่ม	47.223	281	.168		
	รวม	**47.701**	**284**			
2) ด้านสังคม (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.107	3	.036	.293	.830
	ภายในกลุ่ม	34.180	281	.122		
	รวม	**34.287**	**284**			
3) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.049	3	.016	.491	.689
	ภายในกลุ่ม	9.367	281	.033		
	รวม	**9.416**	**284**			
4) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.063	3	.021	.236	.871
	ภายในกลุ่ม	25.117	281	.089		
	รวม	**25.180**	**284**			
โดยรวม	**ระหว่างกลุ่ม**	**.021**	**3**	**.007**	**.195**	**.900**
	ภายในกลุ่ม	**9.892**	**281**	**.035**		
	รวม	**9.913**	**284**			

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม อายุ โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามระดับการศึกษา

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ	ระดับการศึกษา							
	ต่ำกว่ามัธยมศึกษา		มัธยมศึกษา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)	3.92	0.44	4.01	0.41	3.95	0.41	3.95	0.45
2) ด้านสังคม (อริยสัจ 4)	3.94	0.36	3.98	0.34	3.95	0.35	3.92	0.37
3) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	3.69	0.17	3.68	0.18	3.68	0.18	3.71	0.24
4) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)	3.77	0.29	3.74	0.30	3.75	0.30	3.74	0.28
รวม	**3.82**	**0.19**	**3.84**	**0.18**	**3.83**	**0.19**	**3.82**	**0.20**

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามระดับการศึกษา ปรากฏดังนี้

1. ระดับการศึกษา ระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.19) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.94, S.D. = 0.36) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.44) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.77, S.D. = 0.29) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.17)

2. ระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.18) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 4.01, S.D. = 0.41) ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.98, S.D. = 0.34) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.30) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.18)

3. ระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.83, S.D. = 0.19) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.95, S.D. = 0.41) ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.95, S.D. = 0.35) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.75, S.D. = 0.30) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.18)

4. ระดับการศึกษา ระดับสูงกว่าปริญญาตรี โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.20) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.95, S.D. = 0.45) ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.37) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.28) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.71, S.D. = 0.24)

ตารางที่ 4.11 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน ตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามระดับการศึกษา

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.358	3	.119	.708	.548
	ภายในกลุ่ม	47.344	281	.168		
	รวม	**47.702**	**284**			
2) ด้านสังคม (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.108	3	.036	.296	.828
	ภายในกลุ่ม	34.179	281	.122		
	รวม	**34.287**	**284**			
3) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.015	3	.005	.147	.932
	ภายในกลุ่ม	9.401	281	.033		
	รวม	**9.416**	**284**			
4) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.027	3	.009	.100	.960
	ภายในกลุ่ม	25.153	281	.090		
	รวม	**25.180**	**284**			
โดยรวม	**ระหว่างกลุ่ม**	**.022**	**3**	**.007**	**.207**	**.891**
	ภายในกลุ่ม	**9.891**	**281**	**.035**		
	รวม	**9.913**	**284**			

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม ระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามตำแหน่ง

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ	ระดับการศึกษา							
	ผู้บริหาร		บุคคลากร		ผู้นำชุมชน		แพทย์ฯ/อสม.	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)	3.97	0.42	4.00	0.40	4.00	0.42	3.96	0.41
2) ด้านสังคม (อริยสัจ 4)	3.96	0.36	3.97	0.34	3.97	0.35	3.97	0.35
3) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	3.60	0.17	3.69	0.19	3.68	0.19	3.68	0.18
4) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)	3.76	0.31	3.74	0.29	3.73	0.30	3.75	0.31
รวม	**3.84**	**0.19**	**3.84**	**0.19**	**3.83**	**0.19**	**3.84**	**0.19**

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามตำแหน่ง ปรากฏดังนี้

1. ผู้บริหาร โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.19) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.97, S.D. = 0.42) ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.36) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.76, S.D. = 0.31) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.60, S.D. = 0.17)

2. บุคคลากร โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.19) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.40) ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.97, S.D. = 0.34) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.74, S.D. = 0.29) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.19)

3. ผู้นำชุมชน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.83, S.D. = 0.19) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.42) ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.97, S.D. = 0.35) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.73, S.D. = 0.30) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.19)

4. แพทย์ฯ/อสม. โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.19) พิจารณาด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านสังคม (อริยสัจ 4) (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.97,

S.D. = 0.35) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.41) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.75, S.D. = 0.31) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.18)

ตารางที่ 4.13 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามตำแหน่ง

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1) ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.112	3	.037	.221	.882
	ภายในกลุ่ม	47.589	281	.169		
	รวม	**47.701**	**284**			
2) ด้านสังคม (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.006	3	.002	.015	.997
	ภายในกลุ่ม	34.281	281	.122		
	รวม	**34.287**	**284**			
3) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.009	3	.003	.087	.967
	ภายในกลุ่ม	9.407	281	.033		
	รวม	**9.416**	**284**			
4) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)	ระหว่างกลุ่ม	.041	3	.014	.152	.929
	ภายในกลุ่ม	25.139	281	.089		
	รวม	**25.180**	**284**			
โดยรวม	**ระหว่างกลุ่ม**	**.003**	**3**	**.001**	**.031**	**.993**
	ภายในกลุ่ม	**9.909**	**281**	**.035**		
	รวม	**9.912**	**284**			

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม ตำแหน่ง โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

จากการแจกแบบสอบถามจำนวน 285 คน ผู้ที่ตอบแบบสอบถามปลายเปิดในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 13.33 สรุปเป็นตารางความถี่ ดังตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.14 ความถี่ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวม

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด	ความถี่
1. ด้านเศรษฐกิจ	30
2. ด้านสังคม	24
3. ด้านจิตใจ	15
4. ด้านวัฒนธรรม	27

จากตารางที่ 4.16 ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ควรยกระดับอาชีพให้กับคนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ผู้นำควรส่งเสริมให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพให้ศักยภาพ ควรมีแผนรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชน

2. ด้านสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในท้องถิ่น ควรมีการป้องกันการก่ออาชญากรรม และการป้องและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน ควรมีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่เยาวชน

3. ด้านจิตใจ ควรมีการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในชุมชนให้มีความคิดที่สร้างสรรค์ ควรการพัฒนาชุมชนโดยการรณรงค์ให้ประชาชน ควรมีการรณรงค์ให้ ลด ละเลิก อบายมุข ใส่ใจในการพัฒนาตนตามธรรมทางพระพุทธศาสนา

4. ด้านวัฒนธรรม ควรรอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนและท้องถิ่น ให้คนรุ่นหลังได้สำนึกในความดีงาม สามารถนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ดผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

5.1 สรุปผล

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

1. ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) รองลงมา ด้านสังคม (อริยสัจ 4) ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏดังนี้

1.1 ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ มีการส่งเสริมในภาคการเกษตร เพื่อยกระดับอาชีพให้เกษตรกรให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นให้คนในชุมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น รองลงมา มีแผนรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชน ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ชุมชนได้รับผลกระทบจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น จึงก่อให้เกิดปัญหาหนี้สิน ความยากจน ทำให้คนในชุมชนได้รับความเดือดร้อน

1.2 ด้านสังคม (อริยสัจ 4) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ มีการป้องและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน ให้มีความรู้สึกปลอดภัยเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น รองลงมา มีศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความ

เดือดร้อนในท้องถิ่น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ตาลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการจัดการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติดให้กับเยาวชน ในท้องถิ่น

1.3 ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ การดำเนินงานแก้ไขปัญสุขภาพจิตในชุมชนมีเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมคนในชุมชน โดยให้ความสนใจกับความต้องการหรือส่งเสริมชุมชน รองลงมา ทำให้คนในชุมชนมีความสามัคคีสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกาย และทางจิตใจ ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ปัญหาสุขภาพจิตใจของประชาชนในชุมชน ที่เกิดขึ้นทางร่างกาย ทางจิตใจ ที่ก่อให้เกิดความความวิตกกังวลหรือความเครียด ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ท่านมีความคิดเห็นมากน้อยเพียงใด

1.4 ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ ส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปูชนียบุคคล รองลงมา มีการส่งเสริมวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ฮีตสิบสองคลองสิบสี่ ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบทอดจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม

2. ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน จำแนกตามอายุ โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้านทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน จำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมและรายด้านทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

3.1 ด้านเศรษฐกิจ ภาวะผู้นำตามหลักหลักอริยสัจ 4 มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

3.2 ด้านสังคม การส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามในท้องถิ่นให้เป็นที่ยอมรับในระดับอำเภอ จังหวัด และให้สังคมยอมรับการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3.3 ด้านจิตใจ การพัฒนาชุมชนโดยการรณรงค์ให้ประชาชน ลด ละเลิก อบายมุข และใส่ใจในการพัฒนาตนตามธรรมทางพระพุทธศาสนา

3.4 ด้านวัฒนธรรม ควรรอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนและท้องถิ่น ให้คนรุ่นหลังได้สำนึกในความดีงาม สามารถนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหาร บุคคลากร และผู้นำชุมชน มีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยมีแนวความคิดหลักการและวิธีการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเองซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานดั้งเดิมคือเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ความคิดให้มีศักยภาพและสามารถพึ่งตนเองได้หรือช่วยตนเองได้ในทุกด้านดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงเป็นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้ครบถ้วนถึงความพร้อมในทุกด้านเพื่อที่จะสามารถจัดการกับปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของตนเองได้การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มีสมรรถภาพเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์เพื่อทำงานร่วมกันกับประชาชนและชุมชนในการที่นำพาไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชนนั่นคือการที่คนในชุมชนมีความสุขมีคุณภาพชีวิตที่ดีชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ ครรชิต พุทธโกษา (2554, หน้า 80-81) ที่ได้อธิบายว่า แนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังล้าหลัง ด้อยการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นจะต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากรตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการ พัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมิอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ และดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานในชั้นแรกต้องอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงานภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ ได้มีการพัฒนาและมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการนำการพัฒนาชุมชนนั่นเอง

จากผลการวิจัย พบว่า ด้านเศรษฐกิจ เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้นำมีความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง เช่น มีการส่งเสริมการสร้างรายได้ของกลุ่มอาชีพส่งเสริมการประกอบอาชีพ การผลิตและการตลาด ในการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และส่งเสริมในภาคการเกษตรเพื่อยกระดับอาชีพให้เกษตรกรให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นให้คนในชุมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ โกวิทย์ พวงงาม (2553, หน้า 81) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนา

ชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planed and Structured Change) หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ในด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันยังอาจหมายถึงการเรียนรู้และการธำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา อีกด้วยจากความหมายดังที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานของรัฐและองค์กรในชุมชน เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้าทั้งในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง โดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน สอดรับกับงาวิจัยของ สมบัติ บุญเลี้ยง, อารีย์ นัยพินิจ และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2555, หน้า 97-112) ได้ศึกษาเรื่อภาวะของผู้นำที่ดีในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก

2. ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน โดยรวมและรายด้าน อาจเป็นเพราะผู้นำที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ เพราะผู้นำมีความใกล้ชิดกับประชาชน ทำให้ทราบถึงความเดือดร้อนของประชาชน และมีการช่วยอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธรรศพงศ์ วงษ์สวัสดิ์ (2561, หน้า 157-164) ได้ศึกษาภาวะผู้นาในการพัฒนาท้องถิ่นของกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่อำเภอศรีสาโรง จังหวัดสุโขทัย จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบสอบถาม

1) ด้านเศรษฐกิจ ควรยกระดับอาชีพให้กับคนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ผู้นำควรส่งเสริมให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพให้ศักยภาพ ควรมีแผนรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชน

2) ด้านสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในท้องถิ่น ควรมีการป้องกันการก่ออาชญากรรม และการป้องและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน ควรมีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่เยาวชน

3) ด้านจิตใจ ควรมีการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในชุมชนให้มีความคิดที่สร้างสรรค์ ควรการพัฒนาชุมชนโดยการรณรงค์ให้ประชาชน ควรมีการรณรงค์ให้ ลด ละเลิก อบายมุข ใส่ใจในการพัฒนาตนตามธรรมทางพระพุทธศาสนา

4) ด้านวัฒนธรรม ควรรอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนและท้องถิ่น ให้คนรุ่นหลังได้สำนึกในความดีงาม สามารถนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ควรมีการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน

5.3.2 ข้อเสนอแนะนำไปใช้

1) ผู้นำองค์กรควรมีการส่งเสริมพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สร้างโอกาส สร้างอาชีพ รายได้ให้ภาคประชาสังคม ส่งเสริมให้มีการดำเนินชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีคว่ามมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ผู้นำองค์กรควรส่งเสริมสินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้ง วัฒนธรรมอีสาน ค่านิยม และประเพณีที่ดีงาม สามารถผสมผสาน กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1) ควรศึกษาภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

2) ควรจะทำการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ ในด้านปัจจัยที่มีผลต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้คำตอบเพิ่มเติม ในประเด็นที่การศึกษาในเชิงปริมาณไม่สามารถทำได้

3) ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเพื่อเป็นการตรวจสอบถึงขีดความสามารถของประชาชนในการพัฒนาชุมชนและใช้วางแผนในการพัฒนาต่อไป

บรรณานุกรม

1) หนังสือทั่วไป

กรมการพัฒนาชุมชน. (2563). *การพัฒนาชุมชน.* กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.

กรมการพัฒนาชุมชน. (2547). *เอกสารแนวคิด แนวทางและกรณีตัวอย่างการดำเนินงานศูนย์ประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชน*. กรงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.

กวี วงศ์พุฒ. (2539). *ภาวะผู้นำ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บี.เค.อินเตอร์ปรินส์.

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2548). *สถิติสำหรับงานวิจัย.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2549). *สถิติสำหรับงานวิจัย* (พิมพ์ครังที่ 2). สำนักงานพิมพ์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กิตติมาพร ชูโชติ. (2554). *ทฤษฎีองค์กรสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์.

กิติ ตยัคคานนท์. (2553). *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: เปลวอักษร.

โกวิทย์ พวงงาม. (2544). *การปกครองท้องถิ่นไทย.* กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โกวิทย์ พวงงาม. (2555). *การปกครองท้องถิ่นไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ครรชิต พุทธโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช).

จีรพรรณ กาญจนะจิตรา. (2558). *การพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2542). *กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการแผนดิน.* กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2549). *การปกครองท้องถิ่นไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: พรินติ้งเซ็นเตอร์

ชูศักดิ์ เที่ยงตรง. (2544). *การบรหารการปกครองท้องถิ่นไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 12). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ณัฐพล ขันธไชย และจักกฤษณ นรนิติผดุงการ. (2527). *แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2558). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.* จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ธีรวุฒ เอกะกุล. (2543). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤตกรรมศาสตร์และสงคมศาสตร์.* อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

ธีรวุฒิ โศภิษฐิกุล. (2550). *การปกครองท้องถิ่นไทย.* ฉะเชิงเทรา: เอ็มเอ็นคอมพิวออฟเซท.

นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2529). *หลักการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์กรุงเทพฯ.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2550). *45 ปีกรมการพัฒนาชุมชนะเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน

เนตร์พัณณา ยาวิราช. (2552). *ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์.* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: บริษัททริปเพิ้ลกรุ๊ป จำกัด.

บุญชม ศรีสะอาด. (2543). *การวิจัยเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: สุวีรยาสาส์น.

แผนพัฒนาท้องถิ่นอำเภอโพนทราย. (2564). *แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2561 – 2565) ฉบับทบทวน พ.ศ. 2564.* ร้อยเอ็ด: คณะกรรมการบริหารงานอำเภอโพนทราย.

พรสวัสดิ์ ศิรศาตนันท์. (2555). *ภาวะผู้นำทางการศึกษา.* จันทบุรี: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). *พุทธวิธีในการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พริ้นติ้งแมสโปรดักส์.

พระราชวรมุนี. (2528). *พจนานุกรมพุทธศาสตรฉบับประมวลธรรม.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมุนี. (2529). *ธรรมนูญชีวิต พุทธจริยเพื่อชีวิตที่ดีงาม.* กรุงเทพฯ: อัมรินทรการพิมพ์.

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. (2549). *การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: บริษัทเลิฟและลิฟเพรส.

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์. (2550). *การพัฒนาชุมชน.* กรุงเทพฯ: รัฐศาสตร์สาสน์.

ภารดี อนันต์นาวี. (2551). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา.* ชลบุรี: มนตรี, มิเกลกา ไรซาบาล.

ภาวัฒน์ พันธุ์แพ. (2546). *ภาวะผู้นำ. เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาการบรหารจัดการ.* เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ.

มยุรี วัดแก้ว. (2535). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.* เพชรบุรี: คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบุรี.

ยงยุทธ เกษสาคร. (2544). *ภาวะผู้นำและการจูงใจ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เอสเค บุ๊คเนส.

ระวัง เนตรโพธิ์แก้ว. (2542). *องค์การและการจัดการ Organization and Management* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: พิทักษ์อักษร.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2551). *ภาวะผู้นำ (Leadership).* กรุงเทพฯ: ธนธัชการพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). *พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ.* กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2553). *การเมืองการปกครองของไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วศิน อินทสระ. (2548). *อริยสัจ 4* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ธรรมดา.

วิทยากร เชียงกูล. (2547). *การพัฒนาแบบยั่งยืนกับการแก้ปัญหาคนจน*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2541). *การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2553). *โรงเรียน: การบริหารสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์.

วุฒิสาร ตันไชย. (2547). *การบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น: คดีทางปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2549). *การแสวงหาและแนวทางการพัฒนา ภาวะผู้นำของผู้บริหาร มืออาชีพ กรณีผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สุวีรยาสาส์น.

เศาวนิต เศาณานนท์. (2542). *ภาวะผู้นำ.* นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สนธยา พลศรี. (2545). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2547). *กฎหมายการปกครองท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สมคิด บางโม. (2558). *องค์การและการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: จูน พับลิชชิ่ง.

สมยศ นาวีการ. (2549). *การบริหารและพฤติกรรมองค์กร.* กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2550). *พฤติกรรมองค์การ ทฤษฎีและการประยุกต์* (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2525). *การพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). *ภาวะความเป็นผู้นำ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: เอ็กซเปอร์เน็ท.

สุนทร วงศ์ไวศยวรรณ. (2540). *วัฒนธรรมองค์การ แนวคิด งานวิจัย และประสบการณ์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โฟร์เพซ.

สุเมธ เดียวอิศเรศ. (2527). *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา.* ชลบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.

อมร รักษาสัตย์. (2543). *ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*. กรุงเทพฯ: การันต์การพิมพ์.

อาคม วัดไธสง. (2547). *หน้าที่ผู้นำในการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

Harris G, Montagu. (1984). *Comparative Local Government.* Great Britain: William Brendon and Son.

John, J.Clark. (1957). *Business fluctuations, growth, and economic. stabilization: a reader.* New York: Random House.

Mitchell, T. R., & Larson, J. R. (1987). *People in Organizations: An Introduction to Organi zation Behavior* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

T.N. Whitehead. (1963). *Leadership In Free Society.* Carubridge: Harvard University Press.

Wit A. Daniel. (1967). *Comparative Survey of Local Govt. and Administration*. Bangkok: Kurusapha Press.

2) ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์

ณัฐชานันท์ พูลแก้ว. (2558). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

พวงทอง โยธาใหญ่. (2545). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่.* การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พีระเดช เกดอุดม. (2549). *ยุทธศาสตร์พัฒนาคณะกรรมการชุมชนเพื่อการบริหารจัดการองค์กรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสราษฎร์ธานี จังหวัดสราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์บริหารรัฐกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

วนิดา พิพัฒน์วัฒนะกุล. (2551). *การศึกษาคุณลักษณะผู้นำและประสิทธิผลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทรรศนะของครูจังหวัดอุทัยธานี.* วิทยานิพนธ์คุรุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

วิมล จันทร์แก้ว. (2555). *รูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3.* ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา, มหาวิทยาลัยรังสิต.

วิรุฬห์จิต ใบลี. (2548). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1-2.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

วิศาล ศรีมหาวโร. (2543). *การพัฒนามส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชมชน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวทยาลัยแม่โจ้.

วีรชาติวิลาศรี. (2550). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 2.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

สุชาติ ทองมา. (2560). *รูปแบบภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

สมเกียรติ สุวรรณธานี. (2552). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลประทาย จังหวัดนครราชสีมา.* วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยอีสาน.

บุญเลิศ บูรณุปกรณ์. (2546). *ความพึงพอใจของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ต่อผู้บริหารเทศบาลนครเชียงใหม่.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

3) สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง

3.1) บทความในวารสาร

คณิตดา กรรณสูต. (2565). ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นตามแนวทางพุทธวิธี. *วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 8*(1), 57-70.

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระถนัด วฑฺฒโน. (2561). ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 6*(ฉบับพิเศษ), 527-538.

เจริญ กองโตกลาง, พิกุล ภูมิโคกรักษ์ และสมเกียรติ ทานอก. (2559). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้อำนวยการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 12*(1), 1-10.

ธนกฤต ทุริสุทธิ์. (2562). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแกนนำสภาองค์กรชุมชนสำหรับการจัดการตนเอง จังหวัดบึงกาฬ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 7*(1), 34-48.

ธรรศพงศ์ วงษ์สวัสดิ์. (2561). ภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นของกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่อำเภอศรีสาโรง จังหวัดสุโขทัย. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 11*(1), 157-164.

นรชัย ณ วิเชียร, เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน และนลินณัฐ ดีสวัสดิ์. (2561). อริยสัจ 4 กับการพัฒนาองค์การ. *Journal of Humanities and Social Sciences Thonburi, 13*(1), 165-174.

นฤมล จิตรเอื้อ และคณะ. (2560). บทบาทภาวะผู้นำในการพัฒนาองค์การสู่องค์การแห่งการเรียนรู้. *ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ, 10*(2), 1738-1754.

บงกชมาศ เอกเอี่ยม. (2562). ภาวะผู้นำชุมชนท้องถิ่นกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความยั่งยืนของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร, 36*(3), 102-113.

บรรเจิด เจริญเวช. (2552). ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้รับรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี พ.ศ. 2548 จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารการพัฒนาท้องถิ่น, 4*(1), 176-188.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2542). การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน. *วารสารพัฒนาชุมชน, 38*(7), 23-26.

พรทิพย์ อัยยิมาพันธ์. (2547). Leadership for Organizational Effectiveness. *วารสารการบริหารคน, 3*(24), 65-68.

พระมหาศุภกิจ ธมฺโม (ครองศิริรัตน์), พระโสภณพัฒนบัณฑิต และพระครูสุธีคัมภีรญาณ. (2564). ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้ใหญ่บ้านในตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 21*(4), 249-262.

พระอุทัย โชติปญฺโญ. (โคตรแก้ว). (2559). ภาวะผู้นำตามหลักภาวนา 4 ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร. *วารสารธรรมทรรศน์, 16*(1), 124-135.

พัชรนันท์กลั่นแก้ว. (2549). วิสัยทัศน์ผู้นำในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง, *วารสาร Quality Management, 12*(101), 79-80.

เพ็ญพัชรินทร์ เพ็งพอรู้. (2565). ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหลักสังคหวัตถุ 4. *วารสารวิชาการพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง, 5*(1), 1-11.

สมบัติ บุญเลี้ยง, อารีย์ นัยพินิจ ธงพล และพรหมสาขา ณ สกลนคร. (2555). ลักษณะภาวะของผู้นำที่ดีในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, 29*(2), 97-112.

สิริกร อุทัยพัฒน์. (2557). ภาวะผู้นำท้องถิ่นยุคใหม่และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์ชุมชน จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต*, *10*(1), 51-58.

สุเมธ อินสาคร. (2565). ภาวะผู้นำวิถีพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น. *วารสารวิชาการพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง, 5*(1), 24-36.

4) เอกสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

พระนิมิตร กลิ่นดอกแก้ว. (2555). *การพัฒนา*. สืบค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2565, จาก https://www.gotoknow.org/posts/300377.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย

1. พระครูสมุห์ ศิลาศักดิ์ สุเมโธ, ดร.
   ร.ด. (รัฐศาสตร์)
   ศน.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง)
   พธ.บ. (รัฐศาสตร์)
   ตำแหน่ง : ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
   อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
2. พระครูสีลสราธิคุณ, ดร.
   พธ.ด. (ปรัชญา)
   พธ.ม. (ปรัชญา)
   พธ.บ. (ศาสนา)
   ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
3. ว่าที่ ร.ท. กล้าณรงค์ อารีเอื้อ
   ร.ม. (รัฐศาสตร์)
   ตำแหน่ง ปลัดอาวุโสอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ข
หนังสือความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย IOC

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๑๗๙ **วันที่** ๒๐ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย (IOC)

เรียน พระครูสมุห์ ศิลาศักดิ์ สุเมโธ, ดร.

ด้วย จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๒๐๗๕๐๖๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อสารนิพนธ์ เรื่อง "ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด (LEADERSHIP IN COMMUNITY DEVELOPMENT BASED ON BUDDHIST WAY OF THE LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATION IN THE DISTRICT OF PHOW SAI . ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานสารนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ยินดี อนุเคราะห์ครับ

(พระครูสมุห์ศิลาศักดิ์ สุเมโธ, ดร.)

๒๒ เม.ย. ๖๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔

ที่ อว ๗๙๑๗/ว๐๑๗๙ **วันที่** ๒๐ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย (IOC)

เรียน พระครูสีลสราธิคุณ, ดร.

ด้วย จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๒๐๗๕๐๖๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อสารนิพนธ์ เรื่อง "ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด (LEADERSHIP IN COMMUNITY DEVELOPMENT BASED ON BUDDHIST WAY OF THE LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATION IN THE DISTRICT OF PHOW SAI , ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานสารนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ยินดีร่วมเป็นผู้เชี่ยวชาญ
พระครูสีลสราธิคุณ, ดร.
๒๑ เมษายน ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/๐๒๔๕

๒๐ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร ว่าที่ ร.ท.กล้าณรงค์ อารีเอื้อ **ปลัดอาวุโสอำเภอโพนทราย**

ด้วย จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๒๐๗๕๐๖๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อสารนิพนธ์ เรื่อง "ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด (LEADERSHIP IN COMMUNITY DEVELOPMENT BASED ON BUDDHIST WAY OF THE LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATION IN THE DISTRICT OF PHOW SAI , ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานสารนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

รับทราบ/ยินดีปฏิบัติ

ว่าที่ ร.ท.
(กล้าณรงค์ อารีเอื้อ)
ปลัดอำเภอ(เจ้าพนักงานปกครองชำนาญการพิเศษ)

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘-๑๙๖๕-๙๕๑๑

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์ทดลองใช้เครื่องมือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๕๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ ๐๒๕ M

ที่ทำการอำเภอสุวรรณภูมิ
รับที่ 3301
วันที่ 09 พ.ค. 2566
เวลา

๗ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ทดลองใช้เครื่องมือ (Try-out)

เจริญพร นายอำเภอสุวรรณภูมิ

ด้วย จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๒๐๗๕๐๖๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อสารนิพนธ์ เรื่อง "ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด (LEADERSHIP IN COMMUNITY DEVELOPMENT BASED ON BUDDHIST WAY OF THE LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATION IN THE DISTRICT OF PHOW SAI . ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ทดลองใช้เครื่องมือ (Try-out) ในหน่วยงานของท่าน เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

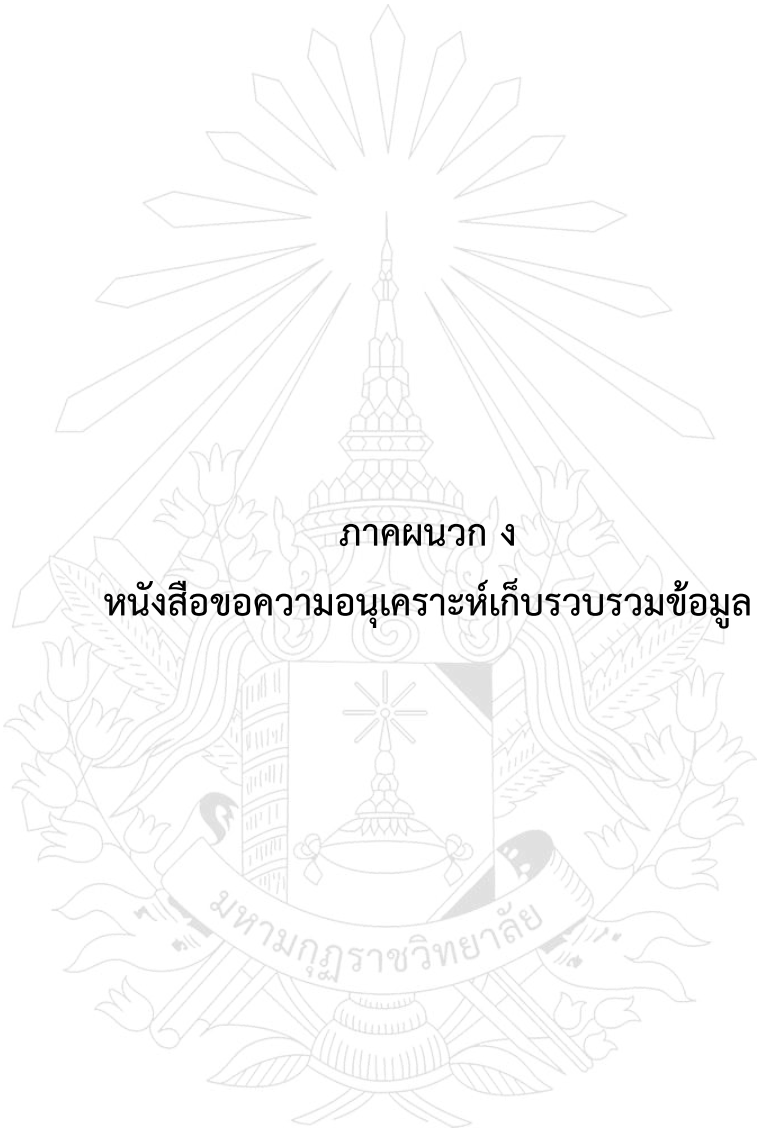
เรียน นายอำเภอสุวรรณภูมิ
- เพื่อโปรดพิจารณา
- หากเห็นควรอนุเคราะห์
ตามอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

(นายคงศา ชื่นจิต)
นายอำเภอสุวรรณภูมิ

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๕๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๑๙๖๕ ๙๕๑๑

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ ๑๒๙๐

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม

เจริญพร นายอำเภอโพนทราย

ด้วย จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๒๐๗๕๐๖๓๒๐๐๘ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อสารนิพนธ์ เรื่อง "ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด (LEADERSHIP IN COMMUNITY DEVELOPMENT BASED ON BUDDHIST WAY OF THE LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATION IN THE DISTRICT OF PHOW SAI . ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม ในหน่วยงานของท่านเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานสารนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

๑๙ ๙ ๖๗

(นายจิรศักดิ์ ศรีบุญลือ)
นายอำเภอโพนทราย

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๘ ๑๙๖๕ ๙๕๑๑

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

ในการตอบแบบสอบถามขอได้โปรดตอบตามความเป็นจริง ตอบทุกตอน ทุกข้อ และข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม จะเก็บเป็นความลับและใช้เฉพาะขอบเขตทางวิชาการ เพื่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เท่านั้น จะไม่มีผลกระทบหรือก่อให้เกิดผลเสียหายใดๆ ต่อตำแหน่งหน้าที่การงานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์

จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง
นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ตอนที่ 1

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง เกี่ยวกับตัวท่านในปัจจุบัน

1. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

2. อายุ

☐ 18-30 ปี

☐ 31 – 40 ปี

☐ 41-50

☐ 51 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา

☐ มัธยมศึกษา

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

4. ตำแหน่ง

☐ ผู้บริหาร

☐ บุคลากร

☐ ผู้นำชุมชน

☐ แพทย์ประจำตำบล/อสม.

ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบทางขวามือ ของแต่ละข้อเพียงช่องเดียว ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน โดยกำหนดคะแนนกับระดับการปฏิบัติ ดังนี้

5 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ มาก

3 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ น้อย

1 หมายถึง ภาวะผู้นำอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด		**ภาวะผู้นำ**				
		5	**4**	**3**	**2**	**1**
ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4)						
1	ชุมชนได้รับผลกระทบจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น จึงก่อให้เกิดปัญหาหนี้สิน ความยากจน ทำให้คนในชุมชนได้รับความเดือดร้อน					
2	ปัญหาหนี้สินและความยากจนที่เกิดขึ้นในชุมชนท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหามากน้อยเพียงใด					
3	มีการส่งเสริมการสร้างรายได้ของกลุ่มอาชีพส่งเสริมการประกอบอาชีพ การผลิตและการตลาด ในการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น					
4	มีการส่งเสริมในภาคการเกษตร เพื่อยกระดับอาชีพให้เกษตรกรให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นให้คนในชุมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น					
5	ส่งเสริมให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพให้ศักยภาพให้มีการประกอบอาชีพโดยชอบ					
6	มีแผนรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชน					

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด		ภาวะผู้นำ				
		5	4	3	2	1
ด้านสังคม (อริยสัจ 4)						
7	ปัญหาทางด้านสังคมที่มีผลกระทบต่อชุมชน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด การก่ออาชญากรรม และการป้องและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน					
8	มีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่เยาวชนในการป้องกันปัญหาที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเดือดร้อน					
9	มีการพัฒนา เด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการและการจัดสวัสดิการชุมชน ให้พัฒนาการและศักยภาพในการใช้ชีวิตให้มีความสุข					
10	มีการจัดการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติดให้กับเยาวชน ในท้องถิ่น					
11	มีการป้องและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน ให้มีความรู้สึกปลอดภัยเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น					
12	มีข้อห้าม กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้ให้ปฏิบัติตามเพื่อให้ความสงบสุขในชุมชน					
13	มีศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในท้องถิ่น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ					
14	ส่งเสริมและพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง					
15	สร้างความเสมอภาครองรับสังคมผู้สูงอายุ และจัดสวัสดิการสังคมให้มีคุณภาพ					
ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4)						
16	ปัญหาสุขภาพจิตใจของประชาชนในชุมชน ที่เกิดขึ้นทางร่างกาย ทางจิตใจ ที่ก่อให้เกิดความความวิตกกังวลหรือความเครียด ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ท่านมีความคิดเห็นมากน้อยเพียงใด					
17	การดำเนินงานแก้ไขปัญสุขภาพจิตในชุมชนมีเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมคนในชุมชน โดยให้ความสนใจกับความต้องการหรือส่งเสริม ชุมชน					

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด		ภาวะผู้นำ				
		5	4	3	2	1
18	มีการประชาสัมพันธ์และรับฟังปัญหาเพื่อป้องกันปัญหาความทุกข์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ของคนในชุมชน					
19	มีการร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตใจตามหลักศาสนาให้กับ เด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ					
20	มีการจัดกิจกรรมให้แก่ เด็ก เยาวชน ในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น กีฬา ดนตรี การบำเพ็ญประโยชน์					
21	มีการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับ หน่วยงานราชการ บ้าน วัด โรงเรียน ให้เกิดความสามัคคี					
22	มีการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในชุมชนให้มีความคิดที่สร้างสรรค์ เข้าวัดปฏิบัติธรรมให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ					
23	ทำให้คนในชุมชนมีความสามัคคีสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกาย และทางจิตใจ					
ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4)						
24	ปัญหาการเสื่อมถอยของจิต ขาดสำนึกที่ดีงาม วัฒนธรรมประเพณีขาดการรณรงค์ ทีจะต้องได้รับการแก้ไขและการส่งเสริมชุมชน					
25	มีการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนเช่น งานประเพณีบุญผเหวด งานประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุประเพณี และงานประเพณีบุญบั้งไฟ					
26	มีการส่งเสริม สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น					
27	มีการส่งเสริมวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ฮีตสิบสองคลองสิบสี่					
28	ส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบทอดจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรม					
29	ส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปูชนียบุคคล					
30	เสริมสร้างและสนับสนุนการทำนุบำรุงศาสนา					

ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด		ภาวะผู้นำ				
		5	4	3	2	1
31	ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเด็กเยาวชนและประชาชน					
32	พัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

1. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านเศรษฐกิจ (อริยสัจ 4) อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านสังคม (อริยสัจ 4) อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านจิตใจ (อริยสัจ 4) อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านวัฒนธรรม (อริยสัจ 4) อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ฉ
ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผลการตรวจสอบค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	ค่าเฉลี่ย IOC	สรุปผล
	1	2	3			
1	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
2	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
3	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
4	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
5	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
6	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
7	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
8	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
9	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
10	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
11	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
12	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
13	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
14	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
15	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
16	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
17	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
18	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
19	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
20	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
21	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
22	0	+1	+1	2	0.67	ใช้ได้

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	ค่าเฉลี่ย IOC	สรุปผล
	1	2	3			
23	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
24	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
25	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
26	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
27	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
28	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
29	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
30	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
31	0	+1	+1	2	0.67	ใช้ได้
32	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้

สูตร $IOC = \frac{\sum R}{N}$

IOC แทน ค่าดัชนีความสอดคล้อง

N แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

<u>หมายเหตุ</u>: ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 – 1.00 คัดเลือกไว้ใช้ได้

ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ควรพิจารณาปรับปรุงหรือตัดทิ้ง

สรุปค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

ผลการหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded[a]	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.964	32

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Z1	134.6667	296.851	.466	.964
Z2	134.6667	297.747	.481	.964
Z3	134.5667	302.599	.405	.964
Z4	134.7000	290.010	.799	.962
Z5	134.7333	287.926	.799	.962
Z6	134.6667	300.989	.416	.964
Z7	134.6333	294.102	.778	.962
Z8	134.6333	294.171	.775	.962
Z9	134.5333	300.602	.536	.964
Z10	134.7000	290.010	.799	.962
Z11	134.5667	298.392	.639	.963

Z12	134.6667	292.023	.762	.962
Z13	134.7667	285.909	.772	.962
Z14	134.7333	286.616	.745	.962
Z15	134.8333	294.626	.588	.963
Z16	134.8000	292.648	.683	.963
Z17	134.8667	294.326	.607	.963
Z18	134.8000	292.028	.671	.963
Z19	134.8667	292.740	.663	.963
Z20	134.8667	293.775	.627	.963
Z21	134.9333	294.133	.550	.964
Z22	134.9000	293.472	.648	.963
Z23	134.9333	291.651	.630	.963
Z24	134.7667	291.151	.730	.962
Z25	134.6333	294.930	.742	.962
Z26	134.6000	296.248	.681	.963
Z27	134.6333	295.620	.711	.963
Z28	134.6667	293.540	.751	.962
Z29	134.7333	294.892	.661	.963
Z30	134.6333	294.240	.717	.963
Z31	134.6000	296.110	.687	.963
Z32	134.7667	287.151	.876	.961

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล : จ่าสิบเอกสมบูรณ์ จรทอง

วัน/เดือน/ปีเกิด : 18 เมษายน 2520

ภูมิลำเนา : 209 หมู่ที่ 1 บ้านหัวโทน ตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่อยู่ปัจจุบัน : 209 หมู่ที่ 1 บ้านหัวโทน ตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

วุฒิการศึกษา : พ.ศ. 2532 ระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านจานเตย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

พ.ศ. 2538 ระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จากโรงเรียนสุวรรณภูมิ ตำบลสระคู อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

พ.ศ.2559 ระดับปริญญาตรีศิลปศาสตร สาขาการพัฒนาชีวิตและชุมชนแบบบูรณาการ วิทยาลัยการเรียนรู้เพื่อปวงชน

พ.ศ.2564 กำลังศึกษา ระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย องค์การบริหารส่วนตำบลหัวโทน อำเภอสุวรรณภูมิ จังวัดร้อยเอ็ด

E-mail : somboon9659511@gmail.com

โทร : 081 965 9511